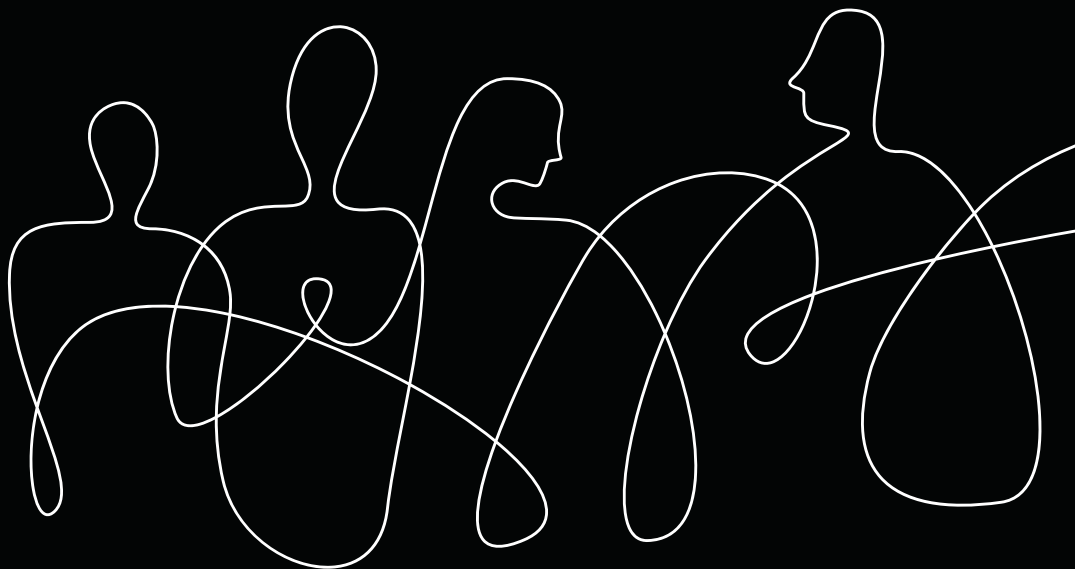

magma

MAGMA • 5/2020

Lina Laurent

EN INBLICK I

**BRISTEN PÅ BEHÖRIG PERSONAL INOM
DEN SVENSKA SMÅBARNSPEDAGOGIKEN
I HUVUDSTADSREGIONEN**

En inblick i bristen på behörig personal inom den svenska småbarnspedagogiken i huvudstadsregionen

Utgivare: Tankesmedjan Magma
www.magma.fi

Magma 5 • 2020

Layout & tryck: Oy Nord Print Ab
Foto av författaren: Jeanette Björkqvist

ISBN: 978-952-7328-15-6 (print)
ISBN: 978-952-7328-14-9 (online)

Magma:
ISSN-L: 1798-4629
ISSN: 1798-4629 (print)
ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:

Upphovsrätten är författarens. Magma önskar få största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

Lina Laurent

**En inblick i
bristen på behörig personal inom
den svenska småbarnspedagogiken
i huvudstadsregionen**

Om författaren

Lina Laurent

Lina Laurent (f.1979) är frilansjournalist och kommunikatör. Hon har skrivit flera reportage och artiklar om utbildning och småbarnspedagogik. Till utbildningen är Lina Laurent fil.mag. och pol. kand. Hon har även studerat pedagogik och jobbat som lärare för unga och vuxna. För tankesmedjan Magma skrev hon 2013 rapporten *Svenska språköar och finska utskär*. Efter det har hon, tillsammans med journalisten Annica Lindström, gett ut reportagemagasinet *Amos arv* (2016).

Innehåll

Förord.....	8
1. Introduktion.....	10
2. Historisk tillbakablick: Från barnträdgårdar till småbarnspedagogik.....	13
Oro för personalens behörighet redan 1997 – och 2008.....	16
Politisk dragkamp om utbildningen	21
3. Därför är småbarnspedagogen viktig.....	25
Därför behövs ett pedagogisk kunnande.....	28
4. Intresset för lärarutbildningen sjunker och många vill byta bransch	31
Varför lockar inte branschen?	
Fyra synpunkter på orsakerna	36
Bristen på behörig personal inom småbarnspedagogik påverkar kvaliteten.....	48
Röster från utbildningar i huvudstadsregionen: Arcada, Axxell, Practicum och Helsingfors universitet	53
5. Lönen, arbetsgemenskapen och samhällets roll.....	64
Besök på Storängens daghem och förskola.....	68
6. Att utbilda sig inom småbarnspedagogik.....	76
Ungdomar positiva till småbarnspedagogik – ett meningsfullt jobb.....	76
Röster från studerande	83
Studiemöjligheterna och ekonomin avgörande för fortbildning.....	93
7. Många intressebevakare i branschen	96
8. Sammanfattning: Nu krävs satsning på löner och arbetsförhållanden.....	104

9. Åtgärdsförslag	109
Suomenkielinen yhteenveto	116

Tack	118
------------	-----

BILAGA 1:

Satsningar som vill åtgärda bristen på behörig personal	119
---	-----

BILAGA 2

Tidslinje: Från barnkrubbor till barnets rätt till småbarnspedagogik	130
---	-----

Lista på personer som intervjuats:.....	139
---	-----

Källor	141
--------------	-----

Noter	148
-------------	-----

Lista på faktarutor

Faktaruta 1: Kort om begreppen	15
Faktaruta 2: Planen för småbarnspedagogik	26
Faktaruta 3: De nya behörighetskraven	26
Faktaruta 4: Lönenivån i kommunerna	65
Faktaruta 5: Personaldimensioneringen inom småbarnspedagogiken	71
Faktaruta 6: Småbarnspedagogiken – en av de mest könssegregerade branscherna	92
Faktaruta 7: Intressebevakare inom småbarnspedagogiken	101

Lista på tabeller/grafier

- Bild 1. Antal tjänster för lärare inom småbarnspedagogik samt antal obehöriga lärare i småbarnspedagogik i huvudstadsregionen 2007–2019.
- Bild 2. Antal tjänster för barnskötare i huvudstadsregionen samt antal obehöriga barnskötare 2007–2019.
- Bild 3. Utbildningsstyrelsens referensram för den pedagogiska verksamheten.
- Bild 4. Antalet förstahandssökande och antagna, samt antalet som tagit emot sin studieplats, till kandidatprogrammet för lärare i småbarnspedagogik vid Helsingfors universitet åren 2015–2020.
- Bild 5. Antalet förstahandssökande och antagna, samt antalet som tagit emot sin studieplats, till kandidatprogrammet för lärare i småbarnspedagogik vid Åbo Akademi åren 2015–2020.
- Bild 6. Antal utexaminerade socionomer med behörighet inom småbarnspedagogik vid Arcada.
- Bild 7. Antal utexaminerade närvårdare med inriktningen barn och unga vid Practicum (inte vuxenstuderande).
- Bild 8. Andelen 15–19-åringar som kunde tänka sig/inte kunde tänka sig att arbeta inom småbarnspedagogiken, i procent. Enligt Magma's svenskspråkiga ungdomsbarometer 2020.
- Bild 9. Bland de 15–19-åringar som svarat ja eller kanske, av vilken orsak/vilka orsaker kunde de tänka sig yrket som lärare inom småbarnspedagogik?
- Bild 10. Bland de 15–19-åringar som svarat nej, av vilken orsak/vilka orsaker kunde de inte tänka sig yrket som lärare inom småbarnspedagogik?

Förord

”Daghemmen och skolan är svenskans framtid”.

Det slår det rikssvenska konsultbolaget Kairos Future fast i sin rapport “Svenskan i Finland – vadan och varthän?” som tagits fram på uppdrag av Magmas finansiärer. De flesta som sätts i svenskspråkig småbarnspedagogik går vidare till svenskspråkig skola. Det är alltså ur småbarnspedagogiken och skolan som nya generationer svenskspråkiga växer fram.

Situationen för småbarnspedagogiken i Helsingforsregionen har länge varit rätt utmanande. Lina Laurents analys visar att många frågor idag är de samma som för tjugo eller rentav trettio år sedan. Detta gäller exempelvis lönenivån och bristen på behörig personal.

En majoritet av barnen i huvudstadsregionen kommer numera från två- eller flerspråkiga hem. De statistiska prognoserna indikerar en stabil utveckling för andelen registrerat svenskspråkiga i Helsingfors, men andelen med annat modersmål än finska och svenska växer mycket snabbt. Den demografiska tillväxten i Finland sker just nu enbart genom invandring. Det finns prognoser som visar att det om 15 år inte finns ett enda landskap i Finland där fler personer föds än dör.

Tankesmedjan Magma har under år 2020 haft ett fokus på demografiska frågeställningar. I samarbete med Folktinget publicerade Magma i april en befolkningsprognos framtagen av professor Jan Saarela. Prognosen visar att antalet svenskspråkiga i Finland beräknas växa med cirka 2000 personer fram till år 2040. Samtidigt är skillnaden mellan kommuner och regioner stor:

I vissa regioner förväntas befolkningen växa rätt kraftigt medan den i andra kommuner krymper.

I huvudstadsregionen verkar utvecklingen vara ojämn. Medan antalet svenskspråkiga förväntas öka i Helsingfors och Grankulla förväntas de minska i Esbo och Vanda.

Småbarnspedagogik är en volymfråga och hänger därför ihop med den allmänna befolkningsutvecklingen. Men småbarnspedagogik är också något mycket mer. I framtiden krävs, bland mycket annat, en systematisk integrering av nyfinländare också i den svenskspråkiga lär- och utbildningsstigen. Den särskilda utmaningen i sammanhanget är dock denna: Om småbarnspedagogiken på svenska inte håller en kvalitativt hög nivå riskerar det svenskspråkiga daghemsnätverket att förlora barn och familjer till småbarnspedagogik på annat eller andra språk. I huvudstadsregionen är en satsning på småbarnspedagogiken därför också en satsning på framtiden för det svenska i Finland.

Helsingfors, december 2020

Lia Markelin

Samhällsanalytiker, Magma

Mycket har tänkts baklänges. Vi har en fin ny lagstiftning som ska trygga barnens rätt till småbarnspedagogik och behörig personal. Vi har en ny läroplan och det har satsats mycket resurser på en vision. Men det har inte satsats lika mycket resurser på dem som ska förverkliga visionen.

Heidi Westerholm, lärare inom småbarnspedagogik, studerar för tillfället till magister inom småbarnspedagogik vid Åbo Akademi.

1. Introduktion

Den 11 december 2019 meddelar Helsingfors stad att ungefär hälften av de familjer som ansökt om en plats på ett svenskt daghem från januari 2020 inte får det.¹ Barnen erbjuds i stället plats inom den finska småbarnspedagogiken. I praktiken innebär det att 22 barn inte får den småbarnspedagogik de enligt lagen har rätt till.²

Händelsen fungerar som en väckarklocka. Helsingfors stad, som i årtionden haft problem att hitta behörig personal för den svenska småbarnspedagogiken, tillsätter en arbetsgrupp med målet att skapa en helhetsbild av orsakerna till personalbristen inom småbarnspedagogiken. Stadens borgmästare **Jan Vapaavuori** kallar gruppen som ska komma med ett konkret åtgärdsprogram för ”task force”-gruppen.

Även andra instanser vaknar till. Svenska folkskolans vänner (SFV), en förening som bland annat delar ut bidrag och stipendier, vill ha svar på frågan ”Varför är det så svårt att få lärare och barnskötare till huvudstadsregionen?”. SFV kontaktar Magma som kontaktar mig.

Vi, SFV, Magma och jag träffas för första gången i slutet av februari 2020. Två veckor tidigare har SFV:s kanslichef **Johan Aura** deltagit i ett rundabords-samtal som ordnades av justitieminister och Svenska folkpartiets ordförande **Anna-Maja Henriksson**. Samtalet gällde den akuta personalbristen inom småbarnspedagogiken. På plats fanns 45 personer, bland andra politiker, representanter för Helsingfors stad, utbildningsanordnare och flera finlandssvenska fonder. De berättar om vad de redan gjort för att underlätta personalsituationen: bostäder, fortbildning, utvecklingsprojekt med mera. De lägger fram förslag på lösningar: imagekampanjer, rekrytering från Sverige, fler platser på Helsingfors universitets utbildning för lärare inom småbarnspedagogik... Det fattas beslut om nya samarbetsgrupper, som ska koordineras av Sydkustens landskapsförbund. Nu finns ett så kallat momentum, nu ska vi få fler förändringar till stånd säger de som medverkat (för en översikt över satsningar som vill åtgärda bristen på behörig personal, se bilaga 1).

På vårt möte, där vi lägger upp ramarna för Magmas utredning, säger SFV:s Johan Aura att det känns som om det görs handlingsplaner på basen av antaganden, utan att man undersökt orsakerna till problemet. Men kan det vara sant? Vet vi verkligen inte varför det råder brist på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogiken? Problemet har funnits i årtionden.

Jag vill ge det ett försök, genom att fokusera på dem som arbetar och ska arbeta i branschen. De är experterna. De har valt småbarnspedagogiken, de tror på den och vet kanske hur man kunde locka fler till branschen. För när det inte finns tillräckligt med lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik är det barnen och de som jobbar inom småbarnspedagogiken som påverkas mest.

Parallellt med Magma-rapporten pågår ett annat utredningsarbete. FM **Gun Oker-Blom** och forskningsassistent **Minka Lindroos** arbetar med en utredning för Undervisnings- och kulturministeriet. Den rapporten ska beskriva

särdragen, utmaningarna och utvecklingsbehoven inom hela den svenskspråkiga utbildningen, från småbarnspedagogik till universitets- och högskoleutbildning. Utredningen utkommer i början av 2021.

Vi tre har samarbetat, delat information och tips för att de olika rapporterna på bästa sätt ska komplettera varandra. Från denna rapport har jag därför medvetet utelämnat en del strukturella frågor, till exempel om lagstiftning och utbildning eftersom ovannämnda utredning kommer att behandla dem. Jag har också medvetet valt att fokusera på lärare, socionomer och barnskötare inom småbarnspedagogik som jobbar på kommunala daghem eftersom de är de vanligaste arbetsplatserna i branschen.

För mig blir det en tre månader resa in i småbarnspedagogikens värld. Innan resan är slut har jag träffat eller talat med över 50 lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik och andra experter, tillbringat sex dagar på tre olika daghem i Helsingfors, Esbo och Vanda. Läst böcker, lekt tafatt och serverat mjölk. Läst tiotals rapporter som alla kommit till slutsatsen att ”branschens attraktivitet bör höjas” och att både lönenivån och arbetsförhållandena bör förbättras. Läst sammandrag från tidigare rundabordsamtal med så gott som identiska slutsatser som årets samtal. Och visst, innan resan är slut har jag också fått svar på varför det råder så stor brist på lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik i huvudstadsregionen. Det är inte ett svar utan flera. Lösningarna är inte enkla eller snabba men de finns. Många satsningar och projekt pågår som bäst eller ska inledas inom kort. Många frågor väntar på att lösas. I grunden handlar det om vem och vad samhället vill satsa på.

2. Historisk tillbakablick: Från barnträdgårdar till småbarnspedagogik

Finlands dagvårdssystem har starka kopplingar till samhällets utveckling, till arbetspolitiska och till socialpolitiska beslut. Under de senaste 100 åren har synen på dagvård ändrat radikalt. Tidigare var dagvård en del av fattigvården, sedan socialtjänsten, bland annat för ensamstående mödrar eller för kvinnor som arbetade på fabrik eller inom tjänstesektorn.³ I dag är småbarnspedagogiken barnets rättighet med stark koppling till FN:s konvention om barnets rättigheter. Det finns också allt mer forskning som visar en koppling mellan småbarnspedagogik av hög kvalitet och barnets möjligheter senare i livet.⁴

År 1888 grundas den första folkbarnträdgården i Finland, Fröbel-institutionen på Lappviksgatan i Helsingfors. Grundaren heter **Hanna Rothman** och hon har studerat pedagogik vid Pestalozzi-Fröbel-Haus-seminariet i Berlin. Den pedagogik som **Friedrich Fröbel** utvecklat grundar sig på att leken är barnets naturliga inlärningsätt. Barnet ska få växa upp i sin egen utvecklingstakt, i lugn och ro. Fostran under den tidiga barndomen ska vara positiv och skyddande, inte befallande eller påskyndande. Barnet och fostrarens växelverkan ska främja barnets utveckling.⁵ Det är också Friedrich Fröbel som myntar begreppet ”kindergarten” eller ”barnträdgård”.

De strukturer som lägger grunden för dagens småbarnspedagogik skapas 1973 då lagen om barndagvård⁶ fastställs.⁷ Bristen på dagvårdsplatser är stor men nu åläggs kommunerna att erbjuda dagvård. På några år fördubblas antalet dagvårdsplatser, samtidigt ersätts historiska benämningar som ”barnkrubba” och ”barnträdgård” med daghem.

De följande årtiondena kommer förändringarna tätt (se tidslinjen i bilaga 2).

Samtidigt som dagvården utvecklas kämpar barnträdgårdslärarna för högre löner och för att höja kunskapen om yrket. Barnträdgårdsläraryrket startar 1981 den omfattande informationskampanjen *Barnträdgårdsläraren – arbete för morgondagen* med infoblad om utbildningen, arbetsmiljön och lönerna. Ett år senare marscherar barnträdgårdslärare till riksdagen där de lämnar 7 000 tomma portmonnärer på trappan. Tillsammans med bibliotekarier, socialarbetare och farmaceuter kräver barnträdgårdslärarna en separat lösning i den inkomstpolitiska helhetslösningen för att ”överbrygga löneklyftan på 40 procent”. 1984 strejkar barnträdgårdslärarna i en månad för högre löner.⁸

På 1980-talet föreslår Barnträdgårdsläraryrket att Helsingfors universitet ska börja utbilda barnträdgårdslärare också på svenska. Det är stor brist på svenskspråkiga barnträdgårdslärare i södra Finland. Det kommer att dröja 25 år innan önskemålet hörsammats och den första permanenta utbildningen av lärare inom småbarnspedagogik inleds i Helsingfors.

På 1990-talet kommer ytterligare förändringar. Från att ha varit en institututbildning blir barnträdgårdsläraryrket en universitetsutbildning. Det nästan 40-åriga barnträdgårdsläraryrket i Jakobstad blir en del av pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi. Barnträdgårdsläraryrket blir en lägre högskoleexamen (pedagogie kandidatexamen med inriktningsalternativet föreskolepedagogik).⁹ År 1996 träder dagvårdslagen i kraft som garanterar alla barn under skolåldern subjektiv rätt till dagvård. I och med den nya lagen stiger antalet barn som får dagvård. År 1995 omfattas kring 190 000 barn av dagvård. Två år senare är antalet 229 000 – det är knappt 60 procent av alla 1–6-åringar i Finland.¹⁰ I dag deltar cirka 77 procent av samma åldersklass i småbarnspedagogiken, vilket är sammanlagt cirka 253 700 barn.¹¹

KORT OM BEGREPPEN

Barnträdgård kommer från tyskans ”kindergarten”.

Begreppet daghem introduceras i lagen om barndagvård från 1973 (36/1973) för att beskriva en anstalt inrättad för vård av barn.

Med barndagvård avses i lagen från 1973: ”1) vård av barn i en för ändamålet inrättad anstalt, nedan kallad *daghem*, 2) vård av barn i enskilt hem eller i andra familjeliknande förhållanden, vilken vård nedan kallas *familjedagvård* och vilket vårdhem nedan kallas *familjedaghem*; samt 3) ledning och övervakning av barns lek och sysselsättning inomhus eller utomhus på plats eller område, som reserverats härför”.

Småbarnspedagogik (på finska varhaiskasvatus) kommer från engelskans early childhood education and care (ECEC).

Begreppet ersatte barndagvård i lagen om småbarnspedagogik 2015 (580/2015), Nu fastställs det att småbarnspedagogik är barnets rätt.

Utbildningsstyrelsen definierar småbarnspedagogik som en ”systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård av barn och i vilken i synnerhet pedagogiken betonas. Målet med småbarnspedagogiken är att stöda barnets uppväxt, utveckling och lärande samt att främja barnets välbefinnande”.¹²

Sammanfattning

- Den första folkbarntädgården grundas 1888 och den första barnträdgårdslärover utbildningen några år senare.
- Behovet av barndagvård ökar i takt med att allt fler kvinnor börjar arbeta utanför hemmet.

- På 1970-talet skapas de strukturer som lägger grunderna för dagens småbarnspedagogik.
- På 1990-talet blir barnträdgårdsläroartutbildningen en universitetsutbildning.
- Subjektiv rätt till dagvård införs 1996 och under åren som följer stiger antalet barn inom dagvården.

Oro för personalens behörighet redan 1997 – och 2008

När Nylands svenska landskapsförbund (numera Sydkustens landskapsförbund) 1997 utreder personalens behörighet inom den svenska dagvården är situationen rätt god. Samtliga specialbarnträdgårdslärare är behöriga och 68 av sammanlagt 69 föreståndare är behöriga. Av barnträdgårdslärarna är 6 procent obehöriga och av barnskötarna 4 procent. Bland biträden och assistenter är över 30 procent obehöriga.¹³

I utredningen framkommer att personalen har examen från flera olika läroinrättningar, vanligast är Barnträdgårdsläroartinstitutet i Jakobstad (lärarna) samt Folkhälsan eller Tölö barnavårdsskola (barnskötarna).

I utredningens slutsatser konstateras:

Till följd av lagändringen som ger alla barn under skolåldern rätt till dagvård har behovet av dagvårdsplatser ökat. Av intresse är hur kommuner förmår möta det ökade behovet på svenska. Kommer kommuner att kunna rekrytera behörig svenskspråkig personal eller är det så att den tillgängliga svenskspråkiga personalen redan är städsad? För tillfället tyder det rätt stora antalet finskspråkiga anställda [kring 14 procent av personalen, skrib. anm.] på detta. ... Behovet av svenskspråkig dagvårdspersonal i Mellan-

nyland kommer att öka i framtiden. För det första kommer behovet av dagvårdsplatser att öka p.g.a. att barnen fått subjektiv rätt till dagvård. För det andra kommer över 100 personer att gå i pension de närmaste tio åren. För det tredje kommer en hel del av personalen antagligen att behöva föräldraledighet vilket skapar ett behov av behöriga vikarier.

Nylands svenska landskapsförbund, i dag Sydkustens landskapsförbund, har haft en stor roll i att lyfta fram frågan om tillgången, eller bristen, på behörig personal inom den svenska småbarnspedagogiken i Finland. Sydkustens landskapsförbund har sedan 1990-talet regelbundet samlat in statistik om behörighetsgraden från kommunerna och bidragit till att hålla frågan framme i samhällsdebatten. Nedan redovisas för statistiken från 2007; statistiken är enbart riktgivande (se bild 1 och bild 2). Uppgifterna baserar sig på enkäter som skickas till kommunens ansvariga tjänsteman för småbarnspedagogik. Noteras bör också att den samlade statistiken enbart gäller kommunala daghem.¹⁴

Bild 1. Antal tjänster för lärare inom småbarnspedagogik samt antal obehöriga lärare i småbarnspedagogik i huvudstadsregionen 2007–2019. Gäller endast de kommunala svenskspråkiga daghemmen. (Källa: Sydkustens landskapsförbund.)

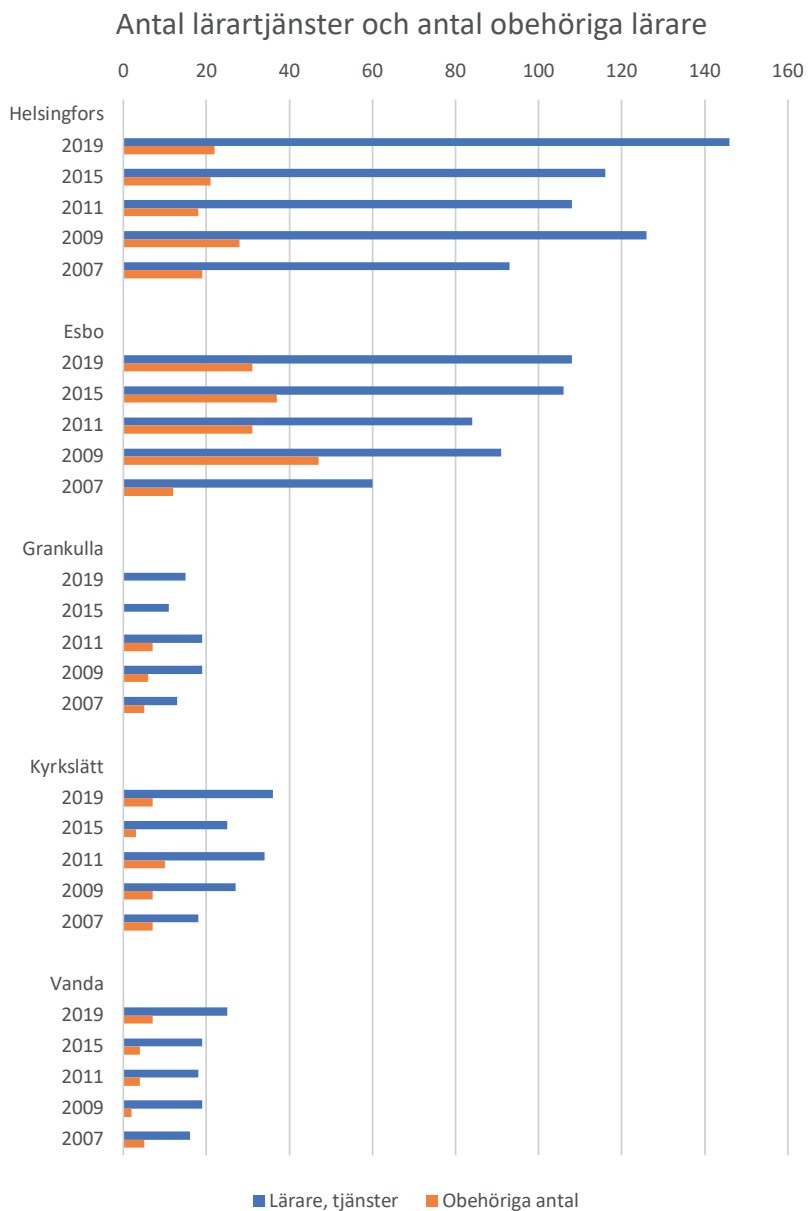
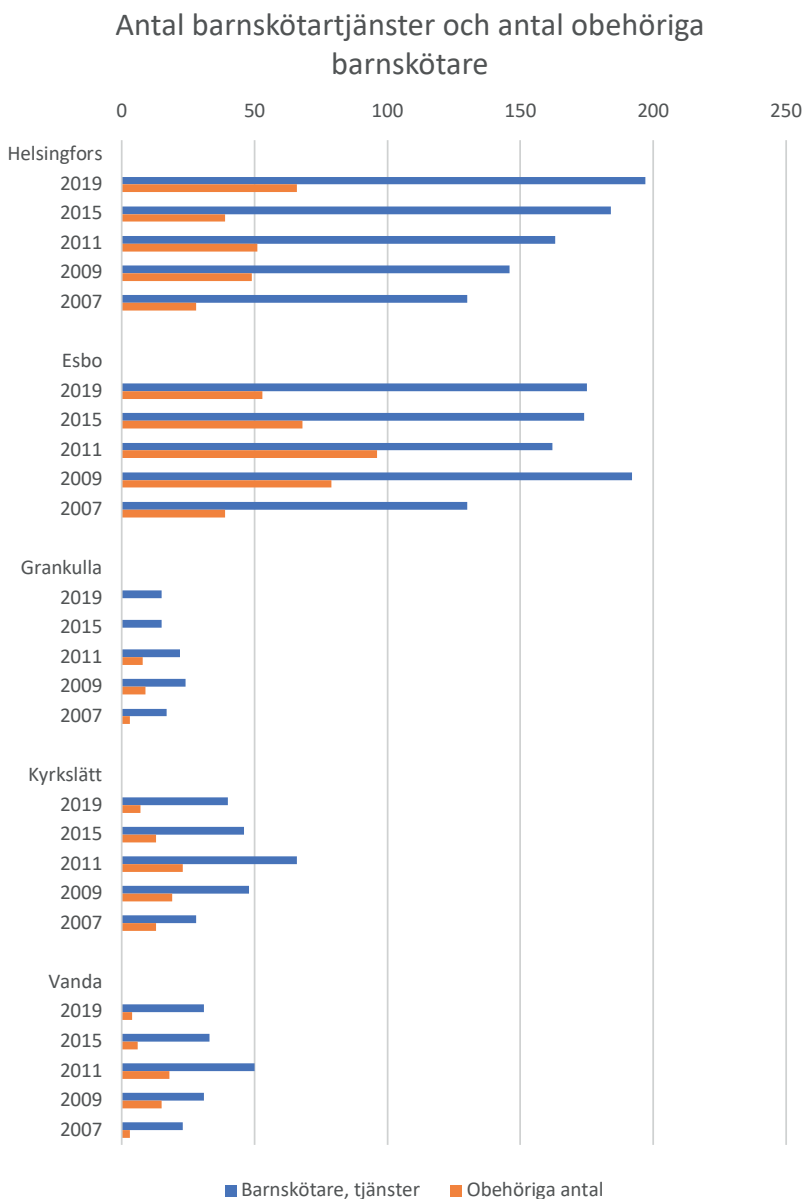

Bild 2. Antal tjänster för barnskötare i huvudstadsregionen samt antal obehöriga barnskötare 2007–2019. Gäller endast de kommunala svenskspråkiga daghemmen. (Källa: Sydkustens landskapsförbund)

År 2008 är Sydkustens landskapsförbund värd för ett rundabordssamtal. Rubriken för samtalet är ”Personalsituationen inom dagvården på svenska i huvudstadsregionen” och diskussionen tar bland annat upp följande teman:

- Hur göra jobbet inom barndagvården attraktivt?
- Hur rekrytera till utbildningarna?
- Vilket innehåll ska utbildningarna ha?
- Vad kan man göra på kort och lång sikt för att upphjälpa situationen i huvudstadsregionen?
- Hur kan vi skapa en struktur för uppföljning och utvärdering av statistik och prognostisering?
- Hur kan vi skapa en samverkan för att få ett helhetsansvar för att det finns personal vid daghemmen?

I rapporten från samtalet lyfter Sydkustens landskapsförbunds direktör **Agneta Eriksson** upp att antalet obehöriga barnträdgårdslärare och barnskötare ökat jämfört med motsvarande utredning året innan. Till exempel har andelen obehörig personal i Esbo ökat från 30 till 47 procent. Hösten 2008 är andelen obehöriga barnträdgårdslärare i Helsingfors 20 procent, i Esbo 47 procent, i Grankulla 19 procent, i Vanda 25 procent och i Kyrkslätt 29 procent. Andelen obehöriga barnskötare är ännu högre än andelen obehöriga barnträdgårdslärare i alla kommuner utom Vanda.

Agneta Eriksson skriver att:

tillgången på personal inom dagvården överlag är en fråga som borde lyftas upp på bred front i Svenskfinland. Avsaknaden av behörig personal bildar i förlängningen ett klart hinder för utvecklingen av den svenska skolan, särskilt i miljöer som i huvudsak är tvåspråkiga. Andelen barn från tvåspråkiga

hem utgör i dag flertalet av barnen i daghemmen i huvudstadsregionen. Utan välutbildad personal lider också språkinläringen.

Agneta Eriksson konstaterar att ett stort antal behöriga personer kommer att gå i pension om några år och att det överhuvudtaget inte finns behöriga vikarier att tillgå.¹⁵

År 2008 föreslår Sydkustens landskapsförbund att det ska utbildas fler socio-
nomer och att det borde bli lättare för socionomer att få förskolebehörighet.
Förbundet säger att det behövs en permanent lösning för att garantera ut-
bildningen av barnträdgårdslärare i södra Finland. Förbundet efterlyser också
en ”dagvårdarutbildning” eftersom närvårdarutbildningen inte är optimal.
Slutligen skriver Agneta Eriksson att det behövs åtgärder för att höja attrak-
tionskraften inom dagvården:

*Den spiral som den besvärliga personalsituationen har lett till bör brytas
genom att på ett positivt sätt fokusera på arbetets attraktivitet. Att jobba med
barn skall göras mer trendigt. En kampanj behövs för att stärka intresset att
välja dagvården som yrkesbana... En särskild satsning på att i medierna
lyfta upp dagvården som trygg och positiv arbetsbana, för att förstärka det
positiva inom dagvården, skulle ge branschen ett klart lyft.¹⁶*

Lönen nämns inte med ett ord.

Politisk dragkamp om utbildningen

Den permanenta lösningen för barnträdgårdsutbildningen i södra Finland
skapas småningom. Det sker efter år av förhandlingar, utredningar och en seg
politisk kamp, som präglas av olika regionala finlandssvenska intressen – både
politiska och utbildningspolitiska sådana.

Sfp-politikern **Christina Gestrin**¹⁷ är av dem som arbetar för att få en utbildning av lärare inom småbarnspedagogik till Helsingfors. År 2006 gör hon och **Mikaela Nylander** en budgetmotion där de föreslår att riksdagen reserverar 100 000 euro för en utbildning av svenskspråkiga barnträdgårdslärare.¹⁸ I motionen skriver riksdagsledamöterna:

Bristen på behöriga svenskspråkiga barnträdgårdslärare i södra Finland, särskilt i huvudstadsregionen, har blivit allt större de senaste åren. För att få tillräckligt med personal är daghemmen tvungna att anställa obehöriga personer, vilket inte är till fördel för någon. Det blir allt mer uppenbart att pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi, som ansvarar för utbildningen av barnträdgårdslärare på svenska, med nuvarande medel inte klarar av att tillgodose hela Svenskfinlands behov av barnträdgårdslärare. Socionomutbildningen vid Yrkeshögskolan Arcada ger behörighet för dagvård. En snabb lösning vore därför att utbilda flere socionomer vid Arcada samt att underlätta möjligheten för socionomerna att få förskolebehörighet ...

Det görs fler utredningar. År 2009 beviljar riksdagen Arcada medel för att i samarbete med Helsingfors universitet (HU) planera en ny svenskspråkig grundutbildning för barnträdgårdslärare inom Helsingforsalliansen. Planerna utmynnar i en rapport ett år senare.¹⁹ Enligt rapporten har bristen på behörig svenskspråkig dagvårdspersonal under flera år varit ett akut problem i huvudstadsregionen med omnejd.

”Alla bedömningar tyder på att problemet är långvarigt och strukturellt. Situationen kommer att försvåras ytterligare i framtiden beroende på dagvårdspersonalens åldersstruktur och kommande pensioneringar”, skriver rapportens författare **Heidi Harju-Luukkainen, Jan-Erik Mansikka** och **Ellinor Silius-Ahonen**.

När skribenterna i slutet av rapporten blickar framåt nämner de målsättningar för framtida samarbeten:

För att utbilda nya barnträdgårdslärare och samtidigt lyckas behålla pedagogerna kvar på fältet behövs det en gemensam vilja att göra dagvården till framtidens arbetsplats. Detta kräver systematiskt kvalitetsarbete, evaluering och projekt – och framför allt, samarbete.

Under projektets gång har följande punkter identifierats som viktiga målsättningar för framtidens samarbete:

- *utbilda flera barnträdgårdslärare och utveckla en permanent utbildning i södra Finland*
- *ordna årliga samarbetsmöten med utbildningsanordnare, dagvårdsansvariga och personer med intresse för frågan*
- *följa med den existerande situationen inom dagvården*
- *arbeta kring studentrekrytering och höja utbildningens attraktivitet*
- *göra en öppen och genomskinlig planering av utbildningshelheterna*
- *möjliggöra flexibel studiegång för både socionomstudierande och barnträdgårdslärare*
- *utnyttja de finlandssvenska lärarresurserna (bl.a. personalen) och garantera en svenskspråkig barnträdgårdslärarytbildning*
- *planera och genomföra framtida utbildningsprojekt som överskrider institutionella gränser.*

Under 2000-talet har Åbo Akademi utlokaliserade barnträdgårdslärarytbildningar i Helsingfors men de är tillfälliga. År 2011 startar äntligen en permanent svensk barnträdgårdslärarytbildning i Helsingfors.²⁰ Den nya utbildningen är ett samarbete mellan Helsingfors universitet och Åbo Akademi.

Året innan (2010) har Christina Gestrin gjort en budgetmotion²¹ om att riksdagen ska avsätta anslag för grundutbildningsprogrammet för svenskspråkiga barnträdgårdslärare i Helsingfors. Motionen gäller 200 000 euro och ska användas för förverkligandet av Helsingfors universitets andel av det nya grundutbildningsprogrammet för svenskspråkiga barnträdgårdslärare i Helsingfors. Återigen skriver Christina Gestrin att de existerande utbildningarna, Åbo Akademi och Arcadas, inte kunnat leverera tillräckligt med personal till de svenskspråkiga daghemmen i huvudstadsregionen.

Folktinget talar också för en utbildning av barnträdgårdslärare i södra Finland men anser i ett utlåtande att Åbo Akademi borde sköta utbildningen, något som väcker kritik hos bland annat Sydkustens landskapsförbund.²²

När utbildningen i Helsingfors pågått några år meddelar Åbo Akademi 2016 att de drar sig ur samarbetet i Helsingfors och flyttar sin egen utbildning från Jakobstad till Vasa. Hösten 2016 startar Helsingfors universitet för övrigt en klasslärarutbildning på svenska. En utbildning som också den var föremål för en plågsamt lång politisk kamp.

Sammanfattning

- Nylands svenska landskapsförbund samlar 1997 uppgifter om behörighetsgraden bland daghemspersonalen. Situationen är god men förbundet oroar sig för framtiden.
- Under åren som följer ökar bristen på behöriga barnträdgårdslärare och barnskötare.
- I flera sammanhang uttrycker Sydkustens landskapsförbund sin oro för bristen på behörig personal.
- Politiker, intressebevakare och kommuner arbetar för att få en barnträdgårdslärarutbildning till södra Finland.

- Utbildningens vara och icke vara blir en utdragen politisk kamp som präglas av olika regionala intressen.
- Bristen på behörig personal inom småbarnspedagogiken förvärras.

3. Därför är småbarnspedagogiken viktig

Finland vill öka andelen barn som deltar i småbarnspedagogiken. Målet har en internationell koppling och hänger ihop med forskningsresultat som visar på småbarnspedagogikens betydelse för resten av livet.

Europeiska unionens strävar efter att minst 95 procent av fyraåringarna ska delta i småbarnspedagogiken 2020. De övriga nordiska länderna har nått målet för flera år sedan: I Sverige är andelen 96 procent, i Norge 97 procent, i Danmark 98 procent och på Island 97 procent (siffrorna från 2012). I Finland är andelen 77 procent.²³

Enligt Utbildningsstyrelsen har småbarnspedagogiken många uppdrag. Verksamheten ska bland annat ”stödja barnets uppväxt, utveckling och lärande, främja jämlikhet och likabehandling mellan barnen, motverka marginalisering och stödja vårdnadshavarna i det fostrande arbetet och möjliggöra att de kan delta i arbetslivet eller studier”.

En översikt över småbarnspedagogikens betydelse för barn finns i professor **Kirsti Karilas** rapport för Utbildningsstyrelsen från 2016.²⁴ I litteraturgenomgången lyfter Kirsti Karila fram internationell och nationell forskning som påvisat att institutionell småbarnspedagogik ger positiva effekter både för barnet, familjen och samhället.

Att delta i småbarnspedagogik kan inverka positivt på barnets kognitiva och språkliga utveckling. Mest positiva effekter har småbarnspedagogiken på barn som kommer från socioekonomiskt svagare familjer. Studierna visar också att de positiva effekterna endast uppstår om småbarnspedagogiken har hög kvalitet och om den är lättillgänglig. De anställdas yrkeskunskap är en av de mest centrala faktorerna som påverkar småbarnspedagogikens kvalitet, skriver Kirsti Karila.

Faktaruta 2

PLANEN FÖR SMÅBARNSPEDAGOGIK

- Är en nationell, bindande föreskrift som utfärdats av Utbildningsstyrelsen enligt lagen om småbarnspedagogik.
- De nyaste grunderna fastställdes 2018.
- Har som uppdrag att stödja och styra hur småbarnspedagogiken ordnas, genomförs och utvecklas.
- Ska bidra till att verksamheten håller hög kvalitet och genomförs på lika grunder i hela landet.
- Är en helhet som omfattar tre nivåer: de nationella grunderna för planen för småbarnspedagogik, lokala planer för småbarnspedagogik och barnets plan för småbarnspedagogik.
- **Med småbarnspedagogik avses** en systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård och i vilken i synnerhet pedagogiken betonas.

Faktaruta 3

DE NYA BEHÖRIGHETSKRAVEN

I lagen om småbarnspedagogik (2018) fastställs nya behörighetskrav på personalen och nya krav på personalens sammansättning. De nya kraven träder i kraft 2030.

En lärare inom småbarnspedagogik ska ha minst pedagogie kandidatexamen, som ”innehåller sådana studier som ger yrkesfärdigheter för uppgifter inom småbarnspedagogik”

En socionom inom småbarnspedagogik ska ha minst yrkeshögskoleexamen inom hälsovård och det sociala området, som ”innehåller studier som omfattar minst 60 studiepoäng i studier med inriktning på småbarnspedagogik och socialpedagogik”.

En barnskötare inom småbarnspedagogik ska ha grundexamen i pedagogisk verksamhet och handledning, en lämplig grundexamen inom hälsovård och det sociala området eller någon annan motsvarande lämplig examen.

En daghemsföreståndare ska vara behörig lärare eller socionom inom småbarnspedagogik och ha minst pedagogie magisterexamen ”samt tillräcklig ledarskapsförmåga”.

Om det inte går att hitta någon att anställa som uppfyller respektive behörighetskrav får arbetsgivaren, för ett år i sänder, anställa en person som ”på basis av genomförda studier har tillräckliga förutsättningar och den skicklighet som krävs för att sköta uppgiften”.

Daghemspersonalens sammansättning fastställs i lagen: Minst två tredjedelar av personalen ska ha behörighet som lärare eller socionom inom småbarnspedagogik, ”och av dem ska minst hälften ha behörighet som lärare inom småbarnspedagogik. De övriga i personalen ska minst ha behörighet som barnskötare inom småbarnspedagogik”.

De personer som 2018 var behöriga barnträdgårdslärare eller lärare inom småbarnspedagogik (både ped.kand. och socionomer) är också behöriga enligt de nya kraven. De som studerar till socionom med inriktningen småbarnspedagogik blir behöriga lärare inom småbarnspedagogik bara de slutför sina studier senast den 31 juli 2023.

Därför behövs ett pedagogisk kunnande

Om man vill förstå en stor del av den problematik som gäller bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik är det bra att kolla på den nya lagen om småbarnspedagogik²⁵ som trädde i kraft 2018 och på grunderna för planen för småbarnspedagogik som trädde i kraft 1 januari 2019²⁶ (se faktaruta 2). Grunderna i planen för småbarnspedagogik (se bild 3) styr all verksamhet i daghemmen. Den ställer höga krav på personalens kunnande, allt för att erbjuda barn i hela landet en verksamhet som håller hög kvalitet. Lagen och styrdokumentet nämns av så gott som samtliga intervjuade.

Bild 3. Utbildningsstyrelsens referensram för den pedagogiska verksamheten 2018 (Källa UBS: "Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018", s. 38)²⁷

FIGUR 1. REFERENSRAM FÖR DEN PEDAGOGISKA VERKSAMHETEN

I den nya lagen om småbarnspedagogik definieras småbarnspedagogik som en ”systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård av barn och i vilken i synnerhet pedagogiken betonas”.²⁸ Syftet med småbarnspedagogiken är enligt lagen bland annat att:

- hos varje barn främja en helhetsmässig uppväxt, utveckling, hälsa och ett helhetsmässigt välbefinnande i enlighet med barnets ålder och utveckling,
- stödja barnets förutsättningar för lärande och främja livslångt lärande och uppfyllandet av utbildningsmässig jämlikhet,
- ordna mångsidig pedagogisk verksamhet med utgångspunkt i barns lek, rörelse, konst och kulturtradition samt ge barnet möjligheter till positiva upplevelser av lärande,
- säkerställa en småbarnspedagogisk miljö som är utvecklande, främjar lärande och är hälsosam och trygg ...

För att få en uppfattning om vad lagen innebär i praktiken för lärarna och de andra anställda på daghemmen vänder jag mig till **Pia Haataja** som är lärare inom småbarnspedagogik i Helsingfors. Hon är ambitiös och lägger ribban högt för sig själv och sina kolleger.

– Den nya planen kräver ett helt annorlunda sätt att tänka. Allt omkullkastas och har man inte resurser faller man lätt in i gamla tankemönster och rutiner. Och allt grundar sig på pedagogik.

I den nya planen för småbarnspedagogik utgår pedagogiken från barnets lärande och välmående.

– Jag tror att det som är svårast att greppa för många är barnets delaktighet. Tidigare lärde man ut saker, småbarnspedagogen hade kontroll över situationen och tänkte ”nu lär jag dig detta och kollar sedan om du lärt dig det”. I det här tankesättet är det omvänt. Du måste försöka hitta barnets intressen och var

deras potential finns. Du kan inte planera att om tre veckor studerar vi hundens anatomi. Du måste leva i barngruppen och se vad som fungerar med just de barnen och sedan knyta ihop det till de olika lärområdena, säger Pia Haataja. Lärområdena i planen för småbarnspedagogik handlar om den pedagogiska verksamhetens centrala mål och innehåll. Lärområdena är indelade i fem helheter:

- Språkens rika värld
- Mina många uttrycksformer
- Jag och vår gemenskap
- Jag utforskar min omgivning
- Jag växer, rör på mig och utvecklas

Pia Haataja har utvecklat en egen ”pedagogisk snurra”, en färgglad cirkel med olika lager, vilken hon använder för att åskådliggöra hur lärområdena kopplas till verksamheten och tvärtom. Om ett barn är intresserat av dinosaurier kan lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik stödja intresset genom att hjälpa barnet hitta en bok om dinosaurier i biblioteket. Promenaden till biblioteket, valet av bok och läsningen kopplar alla an till olika lärområden.

För att synliggöra det pedagogiska arbetet inom småbarnspedagogiken har många daghem under de senaste åren tagit i bruk Instagram. Också på det daghem i Helsingfors där Pia Haataja jobbar används bildapplikationen flitigt men med noggranna föreskrifter. Barnens ansikten fotograferas ej, fokus är på verksamheten. Lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik brukar lägga in specifika emojis, symboler, som beskriver vilket av de fem lärområdena verksamheten hänger ihop med. På så sätt har föräldrar och barn som är hemma, till exempel på grund av sjukdom, möjlighet att följa med vad barngruppen gör och varför.

Sammanfattning

- Att delta i småbarnspedagogik kan inverka positivt på barnets kognitiva och språkliga utveckling.
- De positiva effekterna uppstår endast om småbarnspedagogen har hög kvalitet och om den är lättillgänglig. De anställdas yrkeskunskap är en av de mest centrala faktorerna som påverkar småbarnspedagogikens kvalitet.²⁹
- Den nya lagen om småbarnspedagogik (2018) samt styrdokumentet ”Grunderna för planen för småbarnspedagogik” ritar upp riktlinjerna för en högklassig småbarnspedagogik med barnet i centrum.
- Planen för småbarnspedagogik är ett nationellt styrdokument som fastställer vad småbarnspedagogik är, målsättningen med och innehållet i småbarnspedagogiken.
- Förverkligande av planen kräver utbildad personal, långsiktig verksamhet, planering och en trygg miljö för barnen.

4. Intresset för lärarutbildningen sjunker och många vill byta bransch

Fler utbildningsplatser för lärare inom småbarnspedagogik erbjuds ofta som ett universalrecept för att lösa bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik. Problemet är att fler platser, åtminstone på svenska, inte ser ut att vara lösningen för tillfället.³⁰

År 2020 sökte 94 personer i till Helsingfors universitets svenska utbildning för lärare inom småbarnspedagogik (ped.kand.) – av dem var 18 förstahandsökande. Det innebär att enbart 18 personer hade utbildningen som sitt förstahandsval

(se bild 4), det vill säga den utbildning de allra helst ville börja på. Universitetet hade ursprungligen 30 nybörjarplatser men fick efter regeringens beslut om tilläggsplatser 10 till, med andra ord hade Helsingfors universitet 40 platser. Drygt hälften av platserna, 25 stycken fylldes. Till Åbo Akademis utbildning i Vasa sökte sammanlagt 114 personer av vilka 33 i första hand. ÅA erbjöd 60 nybörjarplatser och 36 studenter antogs (se bild 5).

Bild 4. Antalet förstahandssökande och antagna, samt antalet som tagit emot sin studieplats, till kandidatprogrammet för lärare i småbarnspedagogik vid Helsingfors universitet åren 2015–2020. (Källa: Helsingfors universitet och Vipunen)

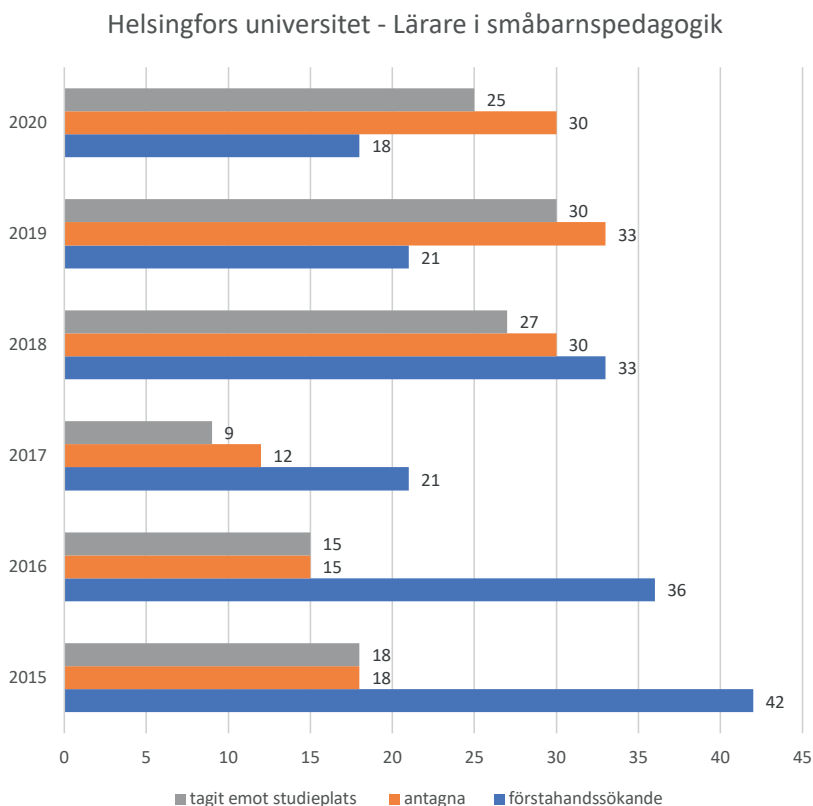
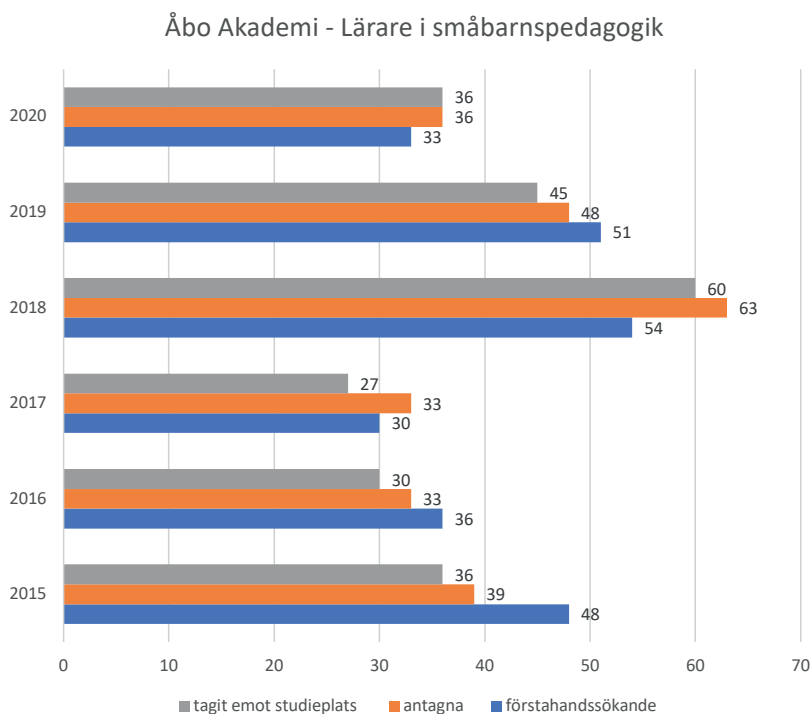

Bild 5. Antalet förstahandssökande och antagna, samt antalet som tagit emot sin studieplats, till kandidatprogrammet för lärare i småbarnspedagogik vid Åbo Akademi åren 2015–2020. (Källa: Vipunen)

Fler nybörjarplatser har också efterlysts på en hög politisk nivå. År 2019 ställde riksdagsledamot **Sari Sarkomaa** (saml) med flera ett skriftligt spörsmål till regeringen: ”Med vilken tidtabell kartlägger regeringen behovet av lärare inom småbarnspedagogiken och ökar utbildningsvolymen för lärare inom småbarnspedagogik för att svara mot behovet?”

I sitt svar beskriver undervisningsminister **Li Andersson** hur utbildningsplatserna redan nu ökat: ”År 2017 var startplatserna 658 medan de för åren 2020 och 2021 blir 958 vardera året. Det som kommer att bli en utmaning i framtiden är att locka tillräckligt många sökande.”

Li Andersson skriver också att det är flera faktorer som inverkar på attraktionskraften:

till exempel fasta anställningar, arbetstrivsel, arbetsförhållandena, lönesättningen, ledning av arbetsgemenskapen och information om möjligheten till kompetensutveckling genom fortbildning. Kommunerna och privata aktörer inom småbarnspedagogiken är de som bäst kan påverka dessa faktorer. Attraktionskraften i fostrans- och utbildningsarbetet återspeglas även i intresset för branschens utbildningar.³¹

Nypublicerad forskning har granskat intresset för att utbilda sig till lärare inom småbarnspedagogik. I en utredning gjord vid Pedagogiska forskningsinstitutet vid Jyväskylä universitet och som getts ut av Undervisnings- och kulturministeriet hösten 2020 kartläggs faktorer som påverkar lärarutbildningens attraktionskraft. Bland de svarande fanns gymnasieelever, lärarstudenter, studiehandledare och lärarutbildare.

När det gäller utbildningen av lärare inom småbarnspedagogik är läget enligt rapporten svagt: ”Det behövs heltäckande åtgärder för att höja småbarnspedagogikens attraktionskraft. De effektivaste sätten att höja intresset för lärarutbildningen är att stärka föreställningen om lärarnas arbetsförhållanden”.³²

Förutom att locka fler nya till branschen är det också viktigt att hålla fast vid dem som redan jobbar i branschen. Flera utredningar och forskningsprojekt har under de senaste åren forskat i vad som påverkar intresset att lämna branschen. För ett sådant intresse finns. Bland andra **Mervi Eskelinen** och **Hanna Hjelt** visar i en nationell utredning för Undervisnings- och kulturministeriet (2017) att 31 procent av över 13 000 anställda inom småbarnspedagogiken, vilka svarade på utredningens enkät, har planer på att byta bransch inom de kommande tio åren. Orsakerna är bland annat ”den låga lönen, bristen på uppskattning,

det betungande och ansvarsfulla arbetet, avsaknaden av karriärmöjligheter, oklara befattningsbeskrivningar och enbart små möjligheter att påverka hur arbetet struktureras.”³³

I en pro gradu-avhandling granskar **Maria Forsius** från Helsingfors universitet daghemspersonalens arbetsengagemang och dess inverkan på personalens planer att byta bransch. I hennes forskning hade över 50 procent av de svarande (643 personer) planer på att byta bransch.

Maria Forsius skriver att den småbarnspedagogiska reformen i Finland präglats av motstridiga budskap:

Å ena sidan har omfattande strukturella och innehållsmässiga förändringar genomförts med avsikt att höja kvaliteten på verksamheten. Å andra sidan har resurserna inte ökat, snarare minskat, vilket resulterat i en missnöjd och kraftigt belastad personal. Detta har i sin tur tagit sig uttryck som hög sjukfrånvaro bland personalen samt en oroväckande stor andel av personalen som uttrycker en önskan om att byta bransch.

I Maria Forsius resultat framgår det att den finländska daghemspersonalen är starkt engagerad i sitt arbete men att en stor andel trots det överväger att byta bransch. Engagemanget påverkas av fyra variabler: arbetsbörda, arbetsrelaterade emotionella krav, inflytande och delaktighet samt känsla av sammanhang. De som avsåg att stanna kvar i branschen hade ett högre engagemang.³⁴

Sammanfattning

- Fler nybörjarplatser på universiteten erbjuds ofta som en lösning på bristen på behöriga lärare inom småbarnspedagogik.
- På svenskt håll har varken Åbo Akademi eller Helsingfors universitet fyllt nybörjarplatserna 2020.

- Många lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik överväger att byta bransch. Orsakerna är bland annat den låga lönen, bristen på uppskattning, det tunga och ansvarsfulla arbetet samt bristen på delaktighet.

Varför lockar inte branschen? Fyra synpunkter på orsakerna

Ett syfte med denna utredning är att lyfta fram orsakerna till bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogiken. Här ger olika sakkunniga sin syn på frågan.

Niclas Grönholm, direktör:

”Det borde finnas fler studieplatser i södra Finland”

I juni 2020 skrev bildningsdirektörer och andra ledande tjänstemän i huvudstadsregionen en gemensam insändare i Hufvudstadsbladet där kärnbudskapet var att det måste utbildas fler lärare inom småbarnspedagogik. I insändaren *Bristen på lärare inom småbarnspedagogik i huvudstadsregionen är alarmerande*, lägger skribenterna fram siffror:

I februari 2020 var 20 procent (805 personer) av de finska lärartjänsterna och nästan 29 procent (93 personer) av de svenska besatta med obehöriga. Hela 1 030 tjänster var obesatta. Detta påverkar barnens lärande och jämställdhet. Antalet småbarn i huvudstadsregionen ökar med över 11 procent (9 000 barn) fram till 2030 och andelen som deltar i småbarnspedagogiken ökar ... Det måste utbildas flera lärare inom småbarnspedagogik och finansieringen av utbildningen måste tryggas. Det har skapats 1 000 nya nybörjarplatser på riksnivå 2018–2021, men det räcker inte, det behövs åtminstone 250 platser till.³⁵

Insändaren var undertecknad av **Harri Rinta-aho**, bildningsdirektör i Esbo, **Pia Pakarinen**, biträdande borgmästare i Helsingfors, **Liisa Pohjolainen**, sektorchef i Helsingfors, **Heidi Backman**, bildningsdirektör i Grankulla och **Katri Kalske**, biträdande stadsdirektör i Vanda.

Också **Niclas Grönholm** som är direktör för den svenska servicehelheten fostran och utbildning i Helsingfors säger att orsaken till personalbristen är ”att det utbildas för få lärare i Svenskfinland och i södra Finland” och att antagningsmängderna till utbildningarna borde höjas.

– Söktrycket har varit svagt men inte så svagt. Man skulle säkert ha kunnat fylla de platser som funnits. Det handlar om marknadsföring och förankring till andra stadens utbildning. Vi vet att den geografiska rörelsen är ganska liten och enligt mig finns det för många platser i Vasa. Det borde vara fler platser här i södra Finland och man borde öka intagningen här. Det är här som behovet finns.

Enligt antagningsstatistiken finns det ändå för tillfället inte tillräckligt många som är intresserade av att studera till lärare inom småbarnspedagogik på de utbildningar som erbjuds. Trenden pekar dessutom nedåt. Under de tre senaste åren har antalet förstahandssökande minskat både vid Åbo Akademi och Helsingfors universitet (se bild 4 och 5).

Helsingfors stad är den enskilt största svenska kommunala arbetsgivaren inom småbarnspedagogik i Finland. Helsingfors är också den stad med flest svenskspråkiga kommunala daghem, sammanlagt 35 stycken i vilka det går närmare 2000 barn. Många av dem som studerar till lärare, socionom, närvårdare eller barnledare gör sin praktik på ett av stadens daghem. Det som händer i Helsingfors har med andra ord betydelse för branschen.

Under hela 2000-talet har staden haft stor brist på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik. För 12 år sedan, 2008, var 20 procent av lärarna inom småbarnspedagogik och 27 procent av barnskötarna obehöriga.³⁶

I januari 2020 var 38 procent (83 st.) av anställningarna för barnskötare lediga eller sköttes av personer som inte hade den behörighet som uppgifterna förutsätter. Av anställningarna för lärare inom småbarnspedagogik var 32 procent (53 st.) lediga eller sköttes av personer som inte hade den behörighet som uppgifterna förutsätter. Uppgifterna sköttes av anställda på viss tid som anställdts genom bemanningsföretaget Seure.³⁷

De nyss nämnda siffrorna gäller den svenska småbarnspedagogiken i Helsingfors. – Behörighetsgraden är stabilt dålig och det gäller både för lärarna och för barnskötarna inom småbarnspedagogiken, säger Niclas Grönholm.

Är du orolig över hur personalen orkar?

– Faktum är att på svenska sidan har vi haft det här läget i 20 år och personalen har orkat rätt bra. Det är tyvärr lite av en normalsituation i huvudstadsregionen och man kan inte säga att den skulle vara annorlunda nu. Skulle vi ha högre behörighet skulle situationen kunna vara betydligt bättre.

Kan svårigheten att få personal ha ett samband med arbetsvillkoren?

– Jag ser ingen koppling till det. Vi har i stort sett bättre villkor, eller minst lika bra, som alla andra kommuner så det kan inte bara vara frågan om det. Svårigheten kan handla om geografi, storstadsproblematik, bostadspriser och möjligheten att få en bostad, vilket vi har förbättrat.

Niclas Grönholm säger att Helsingfors stads arbetsmiljö är ”bra” och hänvisar till Kommuntian.³⁸ Han poängterar att staden är en stabil arbetsgivare som inte permitterar sin personal och som ser vikten av småbarnspedagogik.

– Man måste alltid komma ihåg vad man jämför med.

Kommuntian som Niclas Grönholm hänvisar till är Arbetshälsoinstitutets utredning som i över tjugo år granskat faktorer som återspeglar kommunanställdas arbetshälsa i elva olika städer, bland annat Helsingfors, Esbo, Vanda, Tammerfors och Åbo. Uppgifterna presenteras som en helhet och enligt yrkesgrupper. Arbetshälsoinstitutet ger inte ut siffror om de enskilda städerna.

Senaste data är från 2019. Både för barnskötarna och för lärarna i småbarnspedagogik är utvecklingen oroväckande. Medan sjukfrånvaron för kommunanställda som helhet sjunkit under de senaste åren (i dag är medeltalet 16,5 dagar/år) har den stigit bland personalen inom småbarnspedagogik. Barnskötare är i snitt sjukanmälda 23,5 dagar per året och lärare inom småbarnspedagogik 18,6 dagar per år.³⁹ För båda yrkesgrupperna har sjukfrånvaron stigit de senaste fem åren. Enligt samma utredning upplever 43 procent av lärarna i småbarnspedagogik och 34 procent av barnskötarna att arbetsmängden överskrider gränsen för vad man klarar av.

”Task force”-gruppen, den som skapades på initiativ av Jan Vapaavuori i december 2019, avslutade sitt arbete i maj 2020. Arbetsgruppen, där också Niclas Grönholm ingick, publicerade i slutet av maj slutrapporten: *Lokalerna och arbetsförhållandena inom småbarnspedagogiken, Åtgärdsprogram 2020*.⁴⁰

För att skapa en lägesbild ordnades bland annat tre stora möten: två personalmöten, med sammanlagt 160 deltagare och ett möte för föreståndare med 70 deltagare. Deltagarna lyfte fram styrkor och utvecklingsområden. Till styrkorna hörde bland annat Helsingfors plan för småbarnspedagogik, personalförmåner, motiverad och kunnig personal samt positiv respons från barn, familjer, arbetskamrater och chefer. Områden som behöver utvecklas var bland annat: introduktion i arbetet och mentorskap, ledarskapet – genom mer tid för ledarskap och ledning av personalen, arbetslokalerna och arbetsredskapen, tiden för lärarnas planeringstid samt teamens gemensamma tid.

Åtgärdsprogrammet går vidare med konkreta frågor. Varje punkt har en kostnads kalkyl och en lista på åtgärder, vilka enligt Niclas Grönholm genomförts 2019–2020. Bland annat ökar Helsingfors antalet personer som deltar i läroavtalsutbildning, och inleder förberedelser för att ta i bruk beteckningen socionom inom småbarnspedagogik. Staden erbjuder kollegialt mentorskap för alla nya lärare inom småbarnspedagogik, utvecklar kultur- och motionstjänster för personalen samt gör ett startpaket inom småbarnspedagogiken för familjer för att förbättra kommunikationen och synliggöra småbarnspedagogiken.

Mia Heikkilä, professor:

”Ett internationellt fenomen”

Mia Heikkilä är biträdande professor i småbarnspedagogik vid Åbo Akademi. Hon har ett brett perspektiv på småbarnspedagogikens utveckling och även på hur småbarnspedagogiken, eller förskolepedagogiken, ser ut i Sverige. Hon har arbetat vid universitet och högskolor i Sverige sedan början av 2000-talet, är doktor från Uppsala universitet och docent från Mälardalens högskola.

Mia Heikkilä poängterar att bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik är ett internationellt fenomen. Fenomenet har ett starkt samband med professionaliseringen av småbarnspedagogiken och en höjning av småbarnspedagogikens kvalitet.

– Det är en logisk följd av strukturförändringen.

Strukturförändringen handlar bland annat om utbildningen av lärare inom småbarnspedagogik (tidigare barnträdgårdsläroavtalsutbildningen) som blev en universitetsutbildning, dagvårdslagen som garanterade alla barn subjektiv rätt till dagvård och lagen om småbarnspedagogik (2015 och 2018) samt de första grunderna för planen om småbarnspedagogik (2016) (se faktarutorna 2 och 3).

Mia Heikkilä säger att bristen på lärare inom småbarnspedagogik delvis tyder på dålig planering från hela samhällets sida i samband med att lagen om småbarnspedagogik och grunderna för planen för småbarnspedagogik infördes.

– Grunderna kom för fem år sedan och det framstår nästan som om personalsituationen kring behörighetsnivåer inom daghemmen glömdes bort. Det har varit ett brutalt uppvaknande, att om man stärker kvaliteten och kraven på småbarnspedagogiken så behöver man också mer utbildad personal. Dessa tar tid att få fram på ett adekvat sätt. Det skulle möjligen ha behövts mer förberedelser.

Enligt Mia Heikkilä krävs en djup och bred analys – och flera olika slags åtgärder.

– En samhällsutmaning är aldrig entydig. Om ett problem är entydigt så löser man det. I analysen ska man inte vara ute efter att hitta en orsak utan leta efter komplexa samband.

Hon poängterar än en gång att fenomenet är internationellt – alla länder som förstärker sin småbarnspedagogik har svårt att få tillräckligt med behörig personal.

– Det är väldigt få länder som lyckas skapa en hållbar arbetsmiljö. Det får konsekvenser när man inte lyckas få till det, till exempel att lärare inte blir kvar i yrket. Man kan också jämföra lönenivåerna i olika länder. Till exempel i Sverige är lönenivån helt annan än i Finland för lärare inom småbarnspedagogik.

Sverige, som haft en läroplan för förskolan (motsvarar daghem i Finland) sedan 1998, lider i dag av stor personalbrist när det gäller utbildade förskollärare. Enligt den svenska Arbetsförmedlingen var förskollärare yrket med störst brist i hela Sverige 2017.⁴¹ Medellönen för en förskollärare i Stockholm är 34 600

kronor i månaden vilket motsvarar 3 300 euro. En barnskötare i Stockholm tjänar i snitt 25 600 kronor, vilket motsvarar 2 500 euro. Uppgifterna gäller 2019 och framgår i tidningen Kommunalarbetaren.⁴² (En tabell med medel-lönerna i Finland hittar du i faktaruta 6.)

En fråga som enligt Mia Heikkilä borde granskas ingående är varför ointresset att utbilda sig till lärare inom småbarnspedagogik inte finns i samma utsträckning i ”finska Finland” som i Svenskfinland. Till exempel lyckades varken Åbo Akademi eller Helsingfors universitet fylla nybörjarplatserna till utbildningen för lärare inom småbarnspedagogik 2020. Båda universitetens utbildningar hade färre förstahandssökande än det fanns nybörjarplatser.⁴³

– Varför sticker finlandssvenska grupper ut?

Mia Heikkilä säger att Åbo Akademi kontinuerligt jobbar för att förbättra situationen.

– Inte är vi nöjda med läget. Vi är aktiva och arbetar jämt för att det ska bli bättre.

De ofyllda nybörjarplatserna vid Åbo Akademi kommenterar Mia Heikkilä som en tillfällig svacka. Samtidigt medger hon att studenterna är för få till antalet.

– Vi jobbar hela tiden på att få in fler.

Till arbetet hör att brett lyfta fram det småbarnspedagogiska fältet, att öka den samhälleliga kunskapen om vad det innebär att vara lärare inom småbarnspedagogik och att berätta om den egna forskningen.

– Vi ser kontinuerligt över hela utbildningen, vi vill vara så tydliga och aktuella så möjligt och visa hur allting kopplas till pedagogisk praktik. Samtidigt ger vi inte avkall på att det är en akademisk utbildning.

Åbo Akademi har för tillfället en stor grupp magistrar som sökt sig tillbaka till studierna eller som fortsätter sin utbildning. Enligt Mia Heikkilä har det dels att göra med att föreståndarbehörigheten ändras (se faktaruta 4) men också att det finns fler som vill fördjupa sina kunskaper inom småbarnspedagogik.

– Det man också behöver uppmärksamma är att det utbildats för få doktorer i småbarnspedagogik som är behöriga för att undervisa på universitetet. Samtidigt behöver vi utveckla forskningen, hitta forskningsprojekt som är relevanta och som får forskningsfinansiering. Här ligger Finland i ett utvecklingsläge på alla fronter när det gäller småbarnspedagogiken som fält. Våra finska kollegor är längre hunna och har ett större utvecklat forskningsfält.

Med andra ord, säger Mia Heikkilä, räcker det inte med att man gör en informationsbroschyr och skickar den till alla gymnasier. Småbarnspedagogiken och forskningen ska synas i samhällsdebatten så att folk får upp ögonen för den. Och så tror hon att det har en stor inverkan hurudana arbetsvillkor de som utexamineras har.

När det gäller framtiden och intresset för studierna är Mia Heikkilä inte så orolig. Åbo Akademi är med i ett nationellt projekt som från och med hösten 2021 erbjuder flerformsutbildning för lärare inom småbarnspedagogik. Sju universitet⁴⁴ medverkar i projektet som finansieras av Undervisnings- och kulturministeriet. Utbildningen är avsedd för personer som jobbar inom småbarnspedagogik men som saknar formell behörighet. Målet är att det delvis ska vara möjligt att studera vid sidan av arbetet på ett daghem. Trots att antagningen öppnar i mars 2021 har intresset redan nu varit enormt.

– Det är en fingervisning om att detta är något vi ska göra mera av. Det handlar om en stor grupp studerande som inte söker sig till vår vanliga utbildning. Här ser vi att det finns en jättestor möjlighet och något vi vill utveckla och hitta former för, säger Mia Heikkilä.

Jan-Erik Mansikka, universitetslektor:

”Småbarnspedagogikens utbildningsstigar är inte upptrampade”

Jan-Erik Mansikka är universitetslektor i pedagogik vid Helsingfors universitet. Han har varit med om att ordna utbildningen för lärare inom småbarnspedagogik i Helsingfors ända sedan den startade. Han säger att Helsingfors universitet kämpar för att få platserna fyllda men att man inte alltid lyckas.

– Söktrycket är ett bekymmer och har varit det ganska länge.

Att det är så beror enligt Jan-Erik Mansikka på många faktorer. Som största orsak nämner han lönen.

– På samhälls nivå är det ett ganska underbetalt yrke som inte har så hög status. Att det är ett tungt jobb och att yrket fått negativ publicitet kan också ha inverkat.

En annan orsak är enligt Jan-Erik Mansikka att småbarnspedagogik inte är ett ”kollektivt alternativ” bland huvudstadsregionens gymnasister. Han talar om ”utbildningsstigar” och att småbarnspedagogikens stig inte trampats upp tillräckligt – det är trots allt bara nio år sedan utbildningen inleddes i Helsingfors. Yrkets akademiska status kan också ha påverkat.

– Lärare inom småbarnspedagogik var en institututbildning ännu på 1990-talet och har lägre status historiskt sett. Det kan påverka familjer och släkter och vad de förväntar sig av sina barn.

För att öka söktrycket marknadsför sig utbildningen på sociala medier, säger Jan-Erik Mansikka. Svenska ärenden vid Helsingfors universitet och närliggande kommuner stödjer också i marknadsföringen.

Flera nya satsningar är på gång, bland annat en öppen kurs i småbarnspedagogik som gymnasister får gå och integrera i sina studier. Med Arcada samarbetar universitetet för att göra det smidigare för socionomer att söka sig till magisterutbildningen. – Mycket är på gång men det är helt i sin linda.

Marjo Katajisto, specialsakkunnig:

”Personalbristen beror på utbildningspolitiska beslut”

När det gäller den nya lagen om småbarnspedagogik väckte bestämmelserna om personalens dimensionering, struktur och behörighet mycket diskussion på förhand. Branschens olika fackförbund (se kapitel 7) förde fram sina synpunkter, där de egna medlemmarna och deras intressen var i fokus. Det blev tydligt att fackförbunden tyckte väldigt olika. Fackförbunden har också till viss del olika synpunkter på vilka de främsta orsakerna till personalbristen är.

På Talentia, fackförbundet för högt utbildade inom socialvården, säger **Marjo Katajisto** att personalbristen till stor del beror just på de nya behörighetskraven (se faktaruta 3). Marjo Katajisto är specialsakkunnig inom arbetslivsfrågor inom enheten för småbarnspedagogik.

– Förut utbildades lärare inom småbarnspedagogik vid sju universitet och 22 yrkeshögskolor, bland annat Arcada och Novia. Nu utbildas lärare enbart vid sju universitet, på svenska vid Åbo Akademi och Helsingfors universitet. Personalbristen beror på utbildningspolitiska beslut.

Marjo Katajisto påpekar att bristen på behörig personal länge fanns främst i huvudstadsregionen. Nu börjar bristen synas i hela Finland.

– Det försämrar småbarnspedagogiken. I stället för behöriga lärare anställs vikarier på viss tid – största delen av vikarierna är barnskötare. Omsättningen bland personalen är hög och det långsiktiga arbetet och utvecklingen lider.

För att lösa den akuta krisen föreslår Talentia, tillsammans med bland andra Kommunarbetsgivarna, Finlands kommunförbund och Arene, rektorsrådet för yrkeshögskolorna, att övergångstiden för hur socionomer kan få behörighet som lärare inom småbarnspedagogik förlängs.⁴⁵

Enligt den nuvarande lagstiftningen är en socionom (yrkeshögskola, med 60 studiepoäng småbarnspedagogik och socialpedagogik) behörig lärare inom småbarnspedagogik ifall hen inlett sina studier före 1 september 2019 och ifall hen slutför sina studier före 1 juli 2023. Talentia och de andra initiativtagarna vill se en ändring i övergångsbestämmelserna så att en socionom (yrkeshögskola, med 60 studiepoäng småbarnspedagogik och socialpedagogik) skulle vara behörig lärare inom småbarnspedagogik om hen inlett sina studier före 1 september 2025 och slutfört sina studier före 1 juli 2029.

Marjo Katajisto påpekar att initiativet hänger ihop med uppbyggnaden av *Varda*. *Varda*, som är ett register eller officiellt ”informationsresursen inom småbarnspedagogiken”, ska när den är klar kunna ge en helhetsbild av småbarnspedagogiken på nationell nivå. Med hjälp av *Varda* ska till exempel beslutsfattare kunna få ”uppdaterad information om till exempel barnantalet inom småbarnspedagogikens olika tjänster samt om antalet anställda och deras utbildningsbakgrund”.⁴⁶ *Varda* tas i bruk i fyra steg. Arbetet inleddes 2019 och ska slutföras hösten 2020.

– *Varda* ska kunna svara på frågorna om utbildningsbehovet, både på ett språkligt och regionalt plan. För tillfället har vi ganska bristfälliga uppgifter om hur

många som ska gå i pension, hur många nya som kommer in i branschen och hur många som är behöriga, säger Marjo Katajisto.

Sammanfattning

- Bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik är ett internationellt fenomen som hänger ihop med småbarnspedagogikens professionalisering.
- Upp till en tredjedel av lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik överväger att byta yrke. Orsakerna är bland annat den låga lönen och känslan av att inte kunna utföra sitt arbete så bra som man skulle vilja.
- För tillfället finns inga exakta siffror på behörighetsgraden på personalen eller på hur många som lämnar branschen eller kommer in i branschen. Denna brist ska åtgärdas av Varda, informationsresursen för småbarnspedagogik, som ska bidra med information om antalet barn, enheter samt om mängden personal och personalens behörighet.
- Varda tas i bruk 2019–2020.

Bristen på behörig personal inom småbarnspedagogik påverkar kvaliteten

Hur påverkar då personalbristen och bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik verksamheten och förverkligandet av småbarnspedagogiken? Utredningar och intervjusvar visar att påverkan finns på flera plan och olika nivåer.

I det vardagliga arbetet syns bristen på personal som stor ombytlighet i personalen, vilket kräver att den ordinarie personalen ständigt handleder nya medarbetare. Bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik märks också som tillfälliga kontrakt (obehöriga får anställas för högst ett år i taget), kolleger som hoppar in för andra, olagligt stora barngrupper och stress bland både personalen och barnen. Introduktion av nya anställda samt handledning av praktikanter påverkas också.

Skildringar om hur bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik påverkar vardagen på daghem har under de senaste åren skildrats i åtskilliga tidningsreportage, teve- och radioinslag, nyhetsartiklar, och i fackförbundens egna utredningar.

Lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik som intervjuades för denna utredning lyfter liknande frågor som nämnts tidigare:

Om personalen ständigt växlar och till stora delar är oerfaren och obehörig ställer det höga krav på läraren som utöver den egentliga arbetsbilden också ska handleda.

Heidi Westerholm, lärare inom småbarnspedagogik, studerar nu till magister vid ÅA och gör inbrott för Seure.

När jag i går på morgonen kollade Seure-applikationen fanns det över 165 vikariat bara i Esbo och Vanda. Det var korta vikariat och långa, en del ända fram till julen. Man får jobb varje dag om man bara vill.

Emma Lindgren, studerar till närvårdare vid Prakticum och har valt kompetensområdet för pedagogisk verksamhet och vård av barn och unga. (Intervjun gjordes i september 2020.)

Personalbristen syns. De har nästan inte haft någon tid att planera verksamheten, de har vikarier som byts varje dag och barnen hinner aldrig lära känna dem.

Tuuli Lundström, studerar på läroavtal till närvårdare vid Prakticum och har valt kompetensområdet för pedagogisk verksamhet och vård av barn och unga.

Varje dag är det någon som är borta och det kan hända att verksamheten uteblir. På ett ställe jag vikarierade sade en av de anställda "Vi har bara Seure här i dag så vi kan inte gå till skogen". Ordinariepersonalen tyckte inte det var tryggt att göra utflykter med vikarier. Jag tycker det är fel när det går ut över barnen. Det är vanligt att inte få vikarier och de gånger man får en vikarie kan det vara någon som inte känner barnen. Barnen blir oroliga.

Anna Axberg, studerar till lärare inom småbarnspedagogik vid Helsingfors universitet. Gör sporadiska inbrott på daghem via Seure. Har tidigare jobbat bland annat som skolgångsbiträde, klasslärare och barnskötare.

På ett bredare plan påverkar bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik kvaliteten på småbarnspedagogiken. Det säger *Karvi* eller NCU, det nationella centret för utbildningsutvärdering. År 2019 publicerade NCU en utredning⁴⁷ med målet att utreda hur grunderna för planen för småbarnspedagogik genomförs på daghem och inom familjedagvården. Utredningen rapporterar också om faktorer som främjar eller förhindrar genomförandet av planen. Däremot ser den inte specifikt på läget inom den svenskspråkiga verksamheten.

Enligt utvärderingen uppfylls inte de innehållsmässiga målen som ställs i grunderna för planen för småbarnspedagogik i hela landet. I största delen av daghemmen uppfylls målen men ”i en del daghem och familjedagvårdsgrupper uppfylls målen dåligt”. Brister observerades särskilt inom pedagogiken för barn under tre år.

Utredningen konstaterar att ett gott pedagogiskt ledarskap samt en tillräckligt konkret lokal plan för småbarnspedagogik främjar genomförandet av planen för småbarnspedagogik. Brister i ledarskapet, i personalens pedagogiska kunnande och personalbrist utgjorde däremot hinder för genomförandet av grunderna för planen för småbarnspedagogik.

Utredningens skribenter skriver i sammanfattningen att det krävs en ”gemensam vilja hos anordnare och beslutsfattare för att småbarnspedagogiken ska få tillräckligt med resurser”. Bara då kan småbarnspedagogikens verksamhetskultur förändras så att den mångsidiga pedagogiska verksamhet som utgår från lek, att röra på sig, konst och kulturarv kan genomföras. Tillräckliga resurser omfattar ”tillräcklig och bestående personal som fått en högklassig basutbildning, tryggande av rätt inriktad och tillräcklig fortbildning samt en noggrannare utvärdering av ledarskapssystemet”.⁴⁸

För **Johanna Karlsson**, ordförande för Svenska Barnträdgårdslära rföreningen⁴⁹ som hör till Småbarnspedagogikens Lära rförbund SLF, som i sin tur hör till OAJ, är det självklart att bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik syns.

– Det är inte för ingenting vi studerar. Vi läser jättemycket pedagogik och didaktik och har du inte läst det är det svårt att ha en verksamhet som är pedagogisk och didaktisk.

Johanna Karlsson representerar en förening som bevakar intressena för lärare i småbarnspedagogik, hennes uttalanden gäller därför specifikt lärarna.

I daghemmens vardag syns bristen på behörig personal på olika sätt.

– Den återspeglar sig på kvaliteten på verksamheten och på det man gör. Har man personal som är utbildade är verksamheten målmedveten. Man vet vad man gör och varför man gör det. Om du inte har en utbildning och din kollega inte heller har det blir verksamheten mer splittrad. Du kanske inte heller får en påbyggande effekt där man går framåt i den takt barnet utvecklas.

”Personalbristen syns som mindre tid för planering”

Jag funderade på om det var klokt att ta emot dig med tanke på utmaningarna just nu men det du ser är vår vardag.

Jag är föreståndare för daghemmet Trollebo och samtidigt föreståndare för två andra daghem. Jag leder kring 20 personer. På pappret har daghemmet Trollebo den personal den ska ha och behörighetsgraden är god. Men det täcker inte behoven. Sjukfrånvaro och svårigheter att få vikarier gör och har gjort arbetet splittrat för lärare och barnskötare inom småbarnspedagogiken.

I dag på morgonen hade vi till exempel ingen aning om att vi skulle få en vikarie från Seure. Oftast har vi ingen vikarie. Men nu när vi hade en och ingen kände till det så fanns där ingen som välkomnade henne eller gav henne en introduktion. Det borde inte vara så.

Jag ser ett direkt samband mellan brist på puu-tid (tid för planering, utvärdering och utveckling) och brist på kontinuitet i teamen. Vi har inte uppnått de mål vi ställde i fjol. Det kändes illa att konstatera det men vi kan inte fastna där utan måste tänka på hur vi går vidare nu. Det är skönt att vi kan vara ärliga. Vi nådde inte dit men vi gjorde mycket fina saker ändå.

De mål vi ställer är flera och omfattar hela verksamheten. De finns listade i verksamhetsplanen som skrivs av ledningsgruppen, där en lärare från varje barngrupp deltar. I verksamhetsplanen ska bland annat planen för småbarnspedagogik synas liksom alla andra styrdokument: styrkortet för svensk service i Vanda, glädje i rörelse, jämlikhetsplaner, arbete med språk och kultur med mera. I planen lyfter varje team upp ett till tre mål för just sin barngrupp. De känner sin grupp och gör målen enligt barnens individuella planer och utgående från sina egna observationer. Men för att förverkliga planen behöver läraren tid för planering, utveckling och utvärdering!

Susanna Fagerström, föreståndare, daghemmet Trollebo, Vanda där skribenten Lina Laurent tillbringade två dagar hösten 2020.

Sammanfattning

- Personalbrist, stor ombytlighet bland personalen och stora barngrupper påverkar personalens möjlighet att förverkliga grunderna för planen för småbarnspedagogik.
- Bristen på behörig personal skapar stress både bland personal och barn.

- Den ordinarie personalen upplever att det är tungt att ständigt handleda ny personal och inhopande vikarier.
- Planen för småbarnspedagogik förverkligas inte i hela Finland, enligt en nationell utredning.

Röster från utbildningar i huvudstadsregionen: Arcada, Axxell, Prakticum och Helsingfors universitet

Nedan är fokus på utbildningar som utbildar lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik i huvudstadsregionen. Målet är att berätta om aktuella trender inom utbildningarna. I kapitel 6, Att utbilda sig inom småbarnspedagogik, hörs studenter i branschen.

Arcada: Bra söktryck till socionomutbildningen

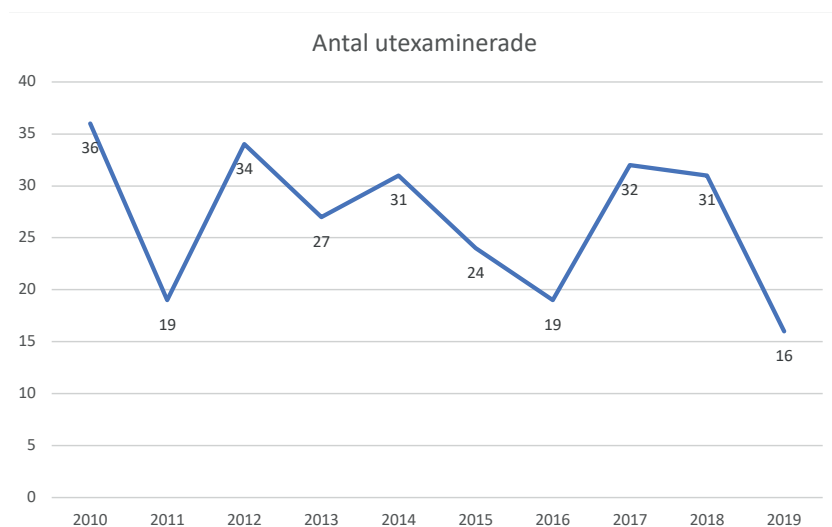
Medan kandidatutbildningarna till lärare inom småbarnspedagogik har svårt att locka studerande ser läget annorlunda ut i yrkeshögskolorna, åtminstone när det gäller socionomutbildningen överlag. Till exempel hade Arcada över 360 sökande till socionomutbildningen 2020. Av dem hade drygt 120 utbildningen som förstahandsval. 60 studenter antogs.⁵⁰

Socionomstudierna omfattar 210 studiepoäng och räcker vanligen tre och ett halvt år. Studierna är med andra ord mer omfattande än kandidatstudierna. I början av studierna läser alla socionomer samma ämnen. Under sitt andra år väljer de sedan att specialisera sig. Studenterna kan välja mellan att fokusera på barn och unga, vuxna i utsatta livssituationer, på äldre eller på personer som har funktionsvariationer.

Trots att intresset för utbildningen överlag är stort är man på Arcada oroliga över hur den nya lagreformen och de nya behörighetskraven ska påverka intresset att specialisera sig på barn och unga.

Under de två senaste åren har antalet utexaminerade med behörighet inom småbarnspedagogik minskat. År 2017 utexaminerades 32 socionomer med behörighet inom småbarnspedagogik, 2018 var de 31 och 2019 var de 16 personer (se bild 6).

Bild 6. Antal utexaminerade socionomer med behörighet inom småbarnspedagogik vid Arcada. (Källa: Arcada)

Carina Kiukas är prefekt för institutionen för hälsa och välfärd på Arcada. Hon har arbetat med att utbilda socionomer i över 20 år. Hon säger att 75 procent av socionomerna tidigare valde att göra sig behöriga inom småbarnspedagogik, i dag är andelen kring 50 procent. Enligt Carina Kiukas finns det ett samband mellan den nya lagstiftningen och det minskade intresset för småbarnspedagogik

– Socionomerna är behöriga för många uppdrag. Och även om vi utbildar en viss procent med behörighet inom småbarnspedagogik är det inte självklart att de väljer det jobbet om inte karriärmöjligheterna är tillräckliga.

Carina Kiukas är bekymrad över att intresset kan minska för att fördjupa sig i småbarnspedagogik. Samtidigt frågar hon sig hur mycket en högskola ska jobba för att få studenterna att söka sig till en specifik sektor.

- Det finns så många andra sektorer där socionomernas kompetens behövs. Överlag tycker hon att utbildningar borde arbeta mer för att erbjuda utbildningar som inte riktar sig till en specifik arbetsuppgift eller ett specifikt yrke.
- Tiden är förbi när en ung människa söker sig till en smal verksamhetsform och arbetar med samma sak resten av sin karriär. Det är en positiv sak att kunna erbjuda en utbildning som ger många möjligheter.

Detta sagt så uppmuntrar Arcada ändå sina socionomstudenter att göra sin första praktik på ett daghem.

- Idén med praktiken är att de ska få pröva på olika fält och göra egna val på basis av det. Har man blivit väl omhändertagen och upplever att ens kompetens uppskattas så har det en betydelse.

För att förbättra socionomernas karriärmöjligheter inom småbarnspedagogiken samarbetar Arcada och Helsingfors universitet för att det ska bli lättare och smidigare för socionomer att inleda magistersstudier i pedagogik.

- Det är viktigt att det inte krävs extra studier innan de får börja magisterutbildningen. Socionomerna har trots all studerat ett halvt år längre än kandidaterna och det blir lätt tårta på tårta.

Carina Kiukas säger att det stora problemet är hela branschens status.

- Den har utbildningen svårt att göra någonting åt. Det måste bli en mer övergripande lösning.

Själv vill Carina Kiukas lyfta fram vikten av tvärfacklig kompetens och är kritisk till att lärare inom småbarnspedagogik (ped.kand) i den nya lagen får en helt annan position är socionomerna.

– Ibland ses ganska enögt på hela behovet inom småbarnspedagogiken. Vi har vetat i årtionden att förebyggande insatser i tidig ålder är synnerligen viktiga och vi talar mycket om att servicen ska vara riktad till hela familjen. I övergripande dokument syns dessa frågor men tyvärr inte tillräckligt i de strukturer man nu byggt upp inom småbarnspedagogiken.

Axxells barnledarutbildning på distans populär

För att bli behörig barnskötare krävs det antingen en grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen med inriktningen pedagogisk verksamhet och vård av barn och unga (närvårdare) eller en grundexamen inom pedagogisk verksamhet och handledning med inriktningen småbarnspedagogik och familjeverksamhet (barnledare). Axxell erbjuder både närvårdar- och barnledarutbildning.

I maj 2020 inledde Axxell sin första e-utbildning av barnledare. Från 2018 har Axxell erbjudit flerformsstudier inom samma linje. E-utbildningen riktar sig till personer i yrkeslivet och sker i huvudsak på distans, vilket innebär bland annat inlämningsuppgifter, träffar online och enstaka närstudiedagar om det är möjligt på grund av coronaläget. Utbildningen beräknas ta 1–1,5 år, beroende på den personliga studieplanen. Tidigare utbildningar och arbetserfarenhet räknas till godo.

Intresset för utbildningen var stort. I maj sökte 60 personer av vilka 30 antogs. I september 2020 inledde följande grupp, med 35 studenter, sina studier. En ny grupp inleder sina studier i december 2020. Med andra ord handlar det om cirka hundra personer som redan jobbar inom småbarnspedagogiken men som är obehöriga som i år inlett sina studier för att få behörighet. Studerandena

kommer främst från i huvudstadsregionen men det finns också deltagare från bland annat Borgå, Lovisa, Åbo och Åland. Alla är över 18 år och jobbar inom småbarnspedagogiken.

Sofia Sjöblom, lärare och utbildningsledare, säger att man på Axxell är positivt överraskad över intresset. Utbildning med flerformsstudier och flera närstudiedagar har inte varit närapå lika populära.

Enligt Sofia Sjöblom kan studerandena inom e-utbildningen grovt delas in i tre grupper.

- Personer som jobbat i branschen i tiotals år men som är obehöriga.
- Personer som jobbat i branschen ett tag. En del studerar på läroavtal, andra har bytt bransch. Med finns till exempel flera frisörer.
- Personer som är nya i branschen och som enbart jobbat en kort tid.

Sofia Sjöblom konstaterar att de flesta jobbar heltid vilket innebär att året blir tungt för studerandena och att tempot på studierna är högt. Det som lockat många är att studietiden är kort och att de inte behöver utföra någon skild praktik i och med att de redan jobbar inom branschen. Enligt Sofia Sjöblom kommer e-utbildningen att ordnas så länge det finns ett intresse för den.

– När många av dem som nu jobbar som obehöriga barnskötare är utbildade minskar kanske intresset men vi kan också starta rätt små grupper. Fortsättningsvis erbjuder vi också flerformsstudier. Det är viktigt att även utbilda ny personal till småbarnspedagogiken och inte enbart dem som redan jobbar i branschen.

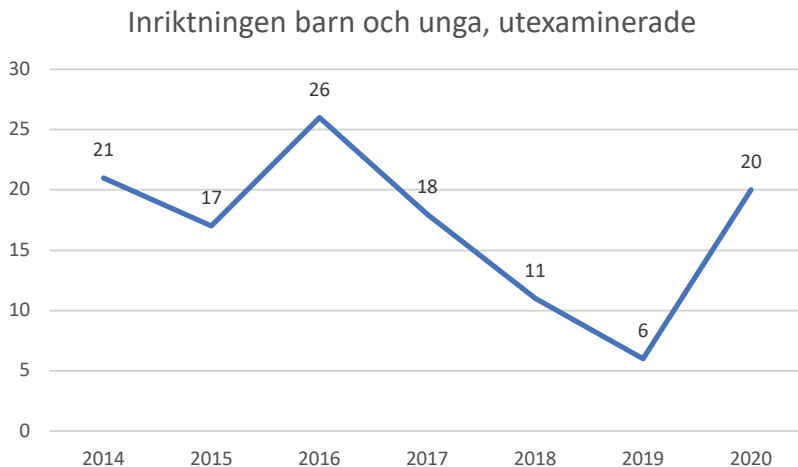
Practicum: Få närvårdare väljer småbarnspedagogiken, ansökan om barnledarutbildning väntar på beslut

För den ungdom som efter grundskolan vill studera till närvårdare i huvudstadsregionen, och fokusera på kompetensområdet barn och unga, finns det egentligen bara ett alternativ om hen vill studera på svenska med andra ungdomar: yrkesinstitutet Practicum som ligger i stadsdelen Arabia i Helsingfors.

En närvårdare som specialiserat sig på ”kompetensområdet för pedagogisk verksamhet och vård av barn och unga” blir behörig barnskötare. Utbildningen tar tre år och omfattar 180 kompetenspoäng. Närvårdarexamen är en grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen.

Utbildningen i Helsingfors tar årligen in cirka 20 studerande till dagstudierna (i praktiken enbart ungdomar) och antalet sökande via gemensam elevantagning (GEA) är vanligen tre gånger så stort. Största delen av studerandena väljer inriktningen sjukvård och äldreomsorg. I år har endast sju studerande valt inriktningen barn och unga. Siffrorna varierar från år till år.

Bild 7. Antal utexaminerade närvårdare med inriktningen barn och unga vid Prakticum (vuxenstuderande ingår inte här). OBS: Siffran för 2020 från 29.9 och alltså inte den slutliga. (Källa: Prakticum)

Enligt **Tiisa Vasara**, teamledare på Prakticum, är närvårdarutbildningen inte den bästa för att få behöriga barnskötare till daghemmen. Endast en tredjedel av dem som studerar inom inriktningen barn och unga siktar på att börja jobba på daghem.

Närvårdarutbildningen är en grundexamen inom social- och hälsovård. Den har två grunddelar och en av dem riktar sig direkt till vård av sjuka och äldre. – Många unga hittar där sitt kall och vill genast börja jobba med äldre eller med personer med funktionsvariationer. För den som vill jobba med barn och unga är vägen tung eftersom utbildningen innehåller mycket som man inte behöver inom småbarnspedagogiken.

För att kunna erbjuda en ändamålsenligare utbildning åt unga som vill jobba inom småbarnspedagogiken har Prakticum därför ansökt om att få börja utbilda

barnledare via dagsstudier. Prakticum hade rättigheterna tidigare men miste dem i en utbildningsreform.

Ansökan ligger för tillfället hos Undervisnings- och kulturministeriet. Den har omarbetats flera gånger och kompletterats. I bilagorna till ansökan hittar man brev från samtliga städer i huvudstadsregionen och från flera andra kommuner som stödjer Praktikums ansökan.

– Vi skulle absolut behöva utbildningen med tanke på att snabbt och effektivt kunna utbilda behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik.

Även Tiisa Vasara lyfter fram närvårdarnas roll på daghemmen, som en del av ett mångprofessionellt team. Hon hoppas att deras specialkompetens, till exempel vård av sjuka barn eller barn med diabetes, kunde utnyttjas ännu bättre i arbetet.

– På daghemmen borde närvårdaren koncentrera sig på vården. Hittills har de på grund av personalbristen i princip gjort allt, också sådant jobb som pedagogerna borde göra.

För tillfället samarbetar Prakticum med Helsingfors universitet och Arcada i ett projekt där målet är att redan under studietiden stödja det mångprofessionella arbetet inom småbarnspedagogiken.

Ifall Prakticum får rätten att utbilda barnledare tror Tiisa Vasara att man kan hitta en ny målgrupp, nämligen unga killar. Hon tror att en del av dem som söker sig till idrottsledarutbildningen skulle kunna trivas bra som barnledare inom småbarnspedagogiken.

– Många pojkar som är utåtriktade och spralliga skulle passa bra på daghem. Många unga killar jobbar som obehöriga på eftis eller som vikarier på daghem men kan inte tänka sig att börja studera till närvårdare. Vi kunde uppmuntra

de här pojkarna att söka sig till småbarnspedagogiken som har en stereotyp bild av tanter som bakar eller står på gården.

Barnledarutbildning också på Kredu

Kredu, eller Seurakuntaopisto, utbildar barnledare i Helsingfors.

Utbildningen är en grundexamen i pedagogisk verksamhet och handledning med kompetensområdet för småbarnspedagogik och familjeverksamhet.

Utbildningen finns som dagstudier, som flerformsstudier eller genom läroavtal.

På Kredu i Helsingfors studerar kring 20–30 vuxna och en handfull ungdomar.

Helsingfors universitet är med och skapar ”living lab”-daghem

På Helsingfors universitet fortsätter forskningen kring varför lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik har tankar om att lämna branschen. Maria Forsius pro gradu avhandling som nämndes tidigare är en del av forskningsprojektet *Gilla ditt jobb!* **Mirjam Kalland**, professor i småbarnspedagogik, säger att möjligheten att påverka sitt jobb och känslan av delaktighet är skyddande faktorer som minskar intresset att lämna branschen. För att åtgärda problemen i daghemmens verksamhetsmiljöer har Helsingfors universitet tillsammans med sina samarbetskommuner startat ett projekt med temat hållbarhet. Hållbarheten gäller både ekologi och arbetsmiljö.

– Att ingen lämnas utanför, att stämningen och miljön är respektfull och att den stödjer arbetet.

Ett annat projekt ska stödja yrkesidentiteten bland de olika yrkesgrupperna inom småbarnspedagogiken. I projektet medverkar förutom Helsingfors universitet Arcada och Practicum.

– Vi har en jättebra lagstiftning och tycker att idealet inom småbarnspedagogiken är tre yrkesgrupper som samverkar och skapar en helhet. Socionomer kan utveckla familjearbetet och stödja föräldraskapet, barnskötare kan ha reda på sjukdomar och dieter. Jag tror på diversitet, konstaterar Mirjam Kalland. Helsingfors universitet arbetar också för att göra det lättare för socionomerna att ha en smidig övergång till magisterstudier. Ett annat arbete, som blir klart nästa år, är en praktikhandbok som skrivits i samarbete med handledare, partnerdaghem och partnerkommuner.

– Vi hoppas att praktikperioderna ska vara sådana att studenterna upplever positiva saker men de kommer också att uppleva problem. Det behövs klara spelregler för hur man ska gå tillväga.

I intervjuer med studenter som läser till lärare inom småbarnspedagogik vid Helsingfors universitet kritiserar studenterna studiernas uppbyggnad. Dels säger samtliga fyra intervjuade att praktikperioderna är för få, dels att de kommer för långt fram i studierna. För tillfället kommer den första praktikperioden först under det andra studieåret, på våren. Mirjam Kalland säger att hon är medveten om att studenterna upplever att de har för lite praktik.

– Vi kan inte i detta skede förändra utbildningen så vi måste hitta kompromisser.

Helsingfors universitet har planer på att samarbeta med en stiftelse för att skapa ett ”living lab-daghem”. Där ska studenter kunna gå in på kort varsel och öva

på små grejer: samtala med barn, hålla lässtunder eller sagostunder, eller något annat. Och föräldrarna skulle vara medvetna om verksamheten.

– Det är inte så lätt att bygga upp en utbildning som är teoretiskt förankrad och som lever i praktiken. Teorin är det som bär en också i svåra stunder, säger Mirjam Kalland.

För att höja branschens attraktivitet behövs ändringar på flera plan säger Mirjam Kalland.

– Lönen har en betydelse. När man gör ett viktigt jobb ska det värdesättas även i pengar. Arbetsförhållandena och verksamhetsmiljön är också viktiga och att utveckla utbildningen.

Mirjam Kalland tror att det finns ganska många människor med ett ”latent intresse” för att jobba med barn.

– De har spärarrar som vi inte känner till, kanske låter sig hindras av yttre omständigheter. Det är något för oss att ta tag i, att de som verkligen skulle älska att jobba med barn skulle hitta hit.

För att veta mer om branschens möjligheter att hitta människor att anställa anser Mirjam Kalland att det borde utredas hur många som är utbildade i branschen men jobbar i en annan bransch.

I den allmänna debatten om småbarnspedagogiken skulle hon vilja lyfta fram fler goda nyheter: att många trivs i sitt jobb och upplever härliga saker med barnen som lär sig och upptäcker.

– Innehållet i pedagogiken har blivit åsidosatt. Vi borde sätta mycket mer energi på att utveckla det.

Sammanfattning

- Flexibla studiemöjligheter, till exempel distansstudier eller e-studier, kan vara avgörande för att personer som redan jobbar inom småbarnspedagogiken ska kunna utbilda sig eller fortbilda sig.
- Samtliga yrkesinstitut, yrkesskolor, högskolor och universitet som utbildar personer som blir behöriga för att arbeta inom småbarnspedagogiken utvecklar kontinuerligt sina utbildningar.
- Practicum vill få rätt att utbilda barnledare i Helsingfors eftersom närvarodarutbildningen inte alltid är den mest lämpliga för unga som vill jobba inom småbarnspedagogiken.

5. Lönen, arbetsgemenskapen och samhällets roll

Under arbetet med utredningen nämner många personer lönen. Den lyfts upp av både lärare, barnskötare, föreståndare, studerande, studiehandledare och fackligt engagerade. Lönen påverkar attraktionskraften, branschens status, möjligheten att försörja sig och att vidareutbilda sig.

LÖNENIVÅN I KOMMUNERNA

Lönerna för personer som jobbar inom småbarnspedagogiken fastställs i olika kollektivavtal. Lönerna för kommunanställda lärare, socionomer och barnskötare fastställs i det allmänna kommunala tjänste- och kollektivavtalet Akta. Lärarna, speciallärarna och cheferna inom småbarnspedagogik överförs den 1.9.2021 till Ukta, det kommunala tjänste- och arbetskollektivavtalet för undervisningspersonal. Lönerna för dem som jobbar på privata daghem fastställs i kollektivavtalet för den privata socialservicebranschen.

Exempel på löner:

Barnskötare inom småbarnspedagogiken	*2 137	** (2 405)
Lärare inom småbarnspedagogik	2 526	(2 816)
Speciallärare inom småbarnspedagogik	2 738	(3 098)
Familjedagvårdare,	1 840	(2 070)
Daghemsföreståndare	3 127	(3 589)
Klasslärare i grundskolan	2 784	(3 610)
Närvårdare	2 175	(2 850)
Skolassistent	2 008	(2 227)

* Den uppgiftsrelaterade lönen bestäms i kollektivavtalet Akta främst utgående från arbetets svårighetsgrad. Lönen utgår inte från om en person är behörig eller ej.

** Den första siffran gäller den uppgiftsrelaterade lönen. Inom parentes finns medeltalet för totalinkomsten. I totalinkomsten ingår samtliga tillägg och ersättningar. Dessa uppgifter är inte tabellönerna från kollektivavtalen utan medeltalen av de löner arbetsgivare som hör till Kommunarbetsgivarna betalat.

Totalinkomsten för kommunanställda är i **medeltal 3 315 euro/månad**.

Källa: Kommunarbetsgivarna, lönestatistik, oktober 2019.

Samtidigt betonar många att det finns mycket annat som spelar in och som gör att anställda är engagerade i sitt jobb och gillar det. Inom branschen jobbar trots allt över 55 000 lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik.⁵¹

Pia Sundell är verksamhetsledare för barnskyddsorganisationen Barnvårdsföreningen, som driver sex daghem i Helsingfors. De anställda får sämre lön än om de skulle jobba för Helsingfors stad, ändå är samtliga lärare inom småbarnspedagogik behöriga och 78 procent av barnskötarna behöriga.⁵²

Hur har Barnvårdsföreningen lyckats? Pia Sundell säger att organisationen är tillräckligt stor för att föreningen ska kunna ta hand om personalen på ett bra sätt men tillräckligt liten för att ha familjär stämning.

– Vi har jobbat stenhårt på personalens välmående och personalförvaltningen. Vi står och faller med vår personal.

För att öka välmåendet har Barnvårdsföreningen satsat på personalen på olika sätt. Föreningen erbjuder arbetshandledning, har försökt vara flexibel när det gäller att ta ut semesterdagar och har haft stor förståelse för att föräldrar till små skolbarn måste vara lediga ibland.

– Vi har satsat stort på att vara en familjevänlig arbetsplats och måna om att personalen får ta del av utbildningar. Dessutom tillreder vi maten själva på daghemmen.

Pia Sundell har följt läget inom småbarnspedagogiken under många år. Hon är vice ordförande för Centralförbundet för Barnskydd och politiskt aktiv. Hon har ställt upp i riksdagsvalet 2018 för Svenska folkpartiet.

Att andelen behöriga i huvudstadsregionens svenska daghem inte ändrats nämnvärt under de senaste tio åren anser Pia Sundell att är ”fruktansvärt tragiskt”. Den största orsaken till bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik är enligt henne lönenivån.

– Det är sorgligt och paradoxalt att höra festtal där man riktar tack till personalen och säger ”ni gör världens viktigaste jobb” samtidigt som vi upprätthåller strukturer med en lönenivå som man knappt lever på.

En annan orsak är att det tog alltför många år att få en permanent utbildning av lärare inom småbarnspedagogik i Helsingfors.

– Vi har fått betala för de effekterna under en lång tid.

En tredje orsak är enligt Pia Sundell att arbetet är tungt, både fysiskt och psykiskt.

– Det pågår intensivt hela dagen. Det finns många sådana jobb men inom småbarnspedagogiken upplever många att de inte kan påverka sin arbetsdag eller innehållet i arbetet. Det är lite samma som inom barnskyddet, de anställda blir frustrerade över att inte ha möjlighet att utföra ett så gott arbete de skulle veta. Pia Sundell lyfter fram att småbarnspedagogiken är enormt viktig för en trygg barndom och uppväxt.

– Där kan vi stödja barnets utveckling och föräldrarna i sitt föräldraskap. Men för att det ska fungera måste man förstå att småbarnspedagogiken är en pedagogisk verksamhet där man målmedvetet jobbar för barnets bästa. Småbarnspedagogiken finns inte till för att föräldrarna ska kunna förvärsarbete. Den är barnets rättighet.

En attitydförändring behövs i hela samhället tror Pia Sundell samtidigt som hon ger beslutsfattarna ett extra stort ansvar. Den förra regeringen fråntog den subjektiva rätten till småbarnspedagogik (den nuvarande regeringen har infört den på nytt).

– Om det är där man börjar skära ner där så kanske man inte uppfattar vilken roll småbarnspedagogiken har. Att rycka på axlarna och säga att vi inte har råd är alltid den enklaste vägen. Men vi har inte råd att låta bli att investera i småbarnspedagogiken. Det är en investering i framtiden.

Besök på Storängens daghem och förskola

Under arbetet med utredningen besöker jag tre olika daghem i Esbo, Vanda och Helsingfors. Besöken är nödvändiga för att få en bild av hur arbetet ser ut i praktiken för lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik. För att se hur de arbetar med till exempel lärandemål, språkstimulans, rörelse och pedagogisk dokumentation.

Jag har valt att beskriva ett av besöken, det på Storängens daghem och förskola i Esbo. Det är en enhet med tillräckligt mycket personal samt hög behörighet bland personalen. Daghemmet ligger i Esboviken, i ett modernt hus i ljust tegel. I samma byggnad finns Storängens skola med elever från första till nionde klass. Intill byggnaden finns flera idrottsplaner, två ishallar, en konstisbana och närhet till skogsområden.

De anställda trivs. Många har arbetat i huset sedan det invigdes 2012. De berömmar ledarskapet och stämningen mellan kollegerna. Under besöket blir det tydligt hur pedagogiken genomsyrar all verksamhet och hur de anställda jobbar för att försöka bemöta och höra varje enskilt barn.

Under morgonens samling samlas ”Dinosaurierna”, tjugo barn i åldern 3–5, ivrigt framför **Camilla Laitinen** som är lärare inom småbarnspedagogik. Gruppen går igenom veckodagarna, dagens väder och dagens program. Vad ska vi göra efter samlingen? frågar hon och barnen räcker ivrigt upp händerna.

- Gympa.
- Svara med en hel mening, uppmuntrar Camilla Laitinen och barnet svarar.
- Efter maten har vi gympa.

Camilla Laitinen klistrar upp en bild som symboliserar gymnastiken och fortsätter på samma sätt med resten av dagens program. Att lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik aktivt arbetar med att stärka barnens språk kommer att synas under hela mitt besök. Det kan handla om allt från högläsning, dagens ord och besök av en bibliotekspedagog, till att barnen uppmuntras att använda hela meningar (kan jag få mjölk tack) eller till att använda rätt ord i rätt sammanhang (se upp för cyklister! – inte cyklar).

En stor del av barnen kommer från en tvåspråkig miljö. Flera av barnen talar finska med varandra när de leker, någon talar nästan ingen svenska alls.

Under gymnastiktimmen delas barnen in enligt ålder. De äldre barnen, 4–5-åringar från två olika grupper går till gymnastiksalen och värmer upp med dans till musik av Arne Alligator. När musiken tystnar ska alla hitta en egen matta att stå på. Mattorna har olika form och färg, vilka går igenom med barnen: trianglar, kvadrater, parallelogram ... Det hörs skratt och glada rop. Sedan följer en gymnastikbana med olika stationer: öva kullerbyttor, klättra i ribbstolar, gunga i ringar, balansera på träbänkar, studsa på matta. Camilla Laitinen och hennes två kolleger handleder och hejar på och filmar med jämna mellanrum små videosnuttar med sin pekplatta.

Alla barngrupper i Storängens daghem har tre pekplattor som främst används för pedagogisk dokumentation. På Storängen har personalen slopat de traditionella pappersmapparna där barnens teckningar och andra arbeten läggs in. I stället gör varje barn, med hjälp av en småbarnspedagog, en egen digital bok eller portfolio. I den kan de spara bilder, filmsnuttar och ljud. Till exempel kan de senare visa för sina föräldrar hur det såg ut första gången de övade kullerbyttor

och hur det såg ut några veckor eller månader senare. På samma sätt kan barnet uppmärksammas på hur hen beskriver och tidigare beskrivit ett föremål eller en händelse. Syftet är att göra barnet mer delaktigt i sin inlärningsprocess.

Efter lunch, toalettbesök och handtvätt, är det dags för vilan. Det är nu, under vilan som personalen har möjlighet att ha gemensamma möten, en kort paus (den enda pausen under dagen) och att planera verksamheten.

Många sticker sig in i personalrummet för att hämta en kopp kaffe. En praktikant har lämnat ett stort fat med chokladkonfekt som tack. Camilla Laitinen fyller sin kaffekopp och sätter sig i mörkret hos barnen som sover på madrasser på golvet. Där plockar hon fram sin bärbara dator och skriver e-post till föräldrarna och planerar kommande verksamhet.

Lärarnas planeringstid är inskriven i kollektivavtalet. Enligt arbetstidsbestämmelserna ska 13 procent av arbetstiden, cirka fem arbetstimmar per vecka, reserveras för planering, utvärdering och utveckling av småbarnsomsorgspedagogiken (så kallad puu-tid på svenska eller *sak-tid* på finska efter *suunnittelu, kehittäminen ja arviointi*). Barnskötarna har inte planeringstid enligt arbetstidsbestämmelserna men på Storängen planeras verksamheten så att också de ska ha tid för planering.

Under arbetet med rapporten har jag inte träffat en enda lärare som upplever att hen skulle ha tillräckligt med planeringstid. Planeringstid behövs för att skriva barnens individuella planer, för möten med föräldrar, för gruppens verksamhetsplaner, för utvecklingsarbete, möten med teamet, möten med ledningsgruppen, kulturgruppen, motionsgruppen med mera ... Och varje gång läraren har planeringstid är hen borta från barngruppen. I grupper med två lärare och barnskötare inom småbarnsomsorgspedagogik betyder det att kollegan blir ensam med 14 barn i åldern 3–5 år (se faktaruta 7 om personaldimensioneringen).

PERSONALDIMENSIONERINGEN

Hur många lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik det ska finnas per barn fastställs i Statsrådets förordning om småbarnspedagogik.⁵³

- Enligt den ska det finnas en person med yrkesmässig behörighet⁵⁴ per sju barn i de fall barnen fyllt tre år.
- I en grupp med barn under tre år ska det finnas en person med yrkesmässig behörighet per fyra barn.
- I en barngrupp får det vara högst den mängd barn som motsvarar tre lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik. I praktiken innebär det:
 - I en grupp med barn under tre år får det vara högst 12 barn (4 barn/småbarnspedagog)
 - I en grupp med barn över tre år får det vara högst 21 barn (7 barn/småbarnspedagog)
 - I en grupp med barn över tre, vilka deltar i småbarnspedagogiken på deltid, ansvarar en småbarnspedagog för 13 barn.

Vid behov kan det finnas fler lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik, särskilt om det i gruppen finns barn med särskilda behov.

Enligt lagen får undantag i relationstalen göras om ”antalet barn på daghemmet endast kortvarigt överstiger det antal som anges enligt respektive relationstal”. Denna punkt har varit föremål från kritik bland personalen.

I oktober 2020 skickade Undervisnings- och kulturministeriet ett utkast till regeringsproposition på remiss. Ministeriet föreslår en ändring i lagen så att det i framtiden inte ska vara tillåtet att avvika från relationstalen på grund av frånvaro inom personalen.⁵⁵

Susanne Nordling är ledande daghemsföreståndare vid Storängens daghem och förskola. Hon har en dubbelroll. Dels är hon chef för 25 anställda vid Storängens daghem och förskola, del är hon chef för sju av sammanlagt 14 administrativa ledare inom Esbos svenska småbarnspedagogik. Susanne Nordling konstaterar att planeringstiden för lärarna är på kort men att arbetstidsuppföljningen visar att lärarna kunnat hålla sin planeringstid.

– Men jag förstår dem mycket väl. Man skulle vilja göra så mycket men hinner inte med allt.

På frågan om personaldimensioneringen är tillräcklig svarar hon att hon naturligtvis skulle önska att det var fler lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik, särskilt med de yngre barnen.

Hon tar också upp en problematik som flera av de intervjuade lyft fram, både ledare och anställda. Barn kan vara på daghemmet upp till 10 timmar per dag. Personalens arbetstid är 7 timmar och 39 minuter. Att utgående från den ekvationen uppfylla lagens krav om personaldimensionering, särskilt om personal är sjuk eller om man redan tidigare är underbemannad, är inte lätt. I hela landet händer det regelbundet att det inom småbarnspedagogiken inte finns rätt personaldimensionering, särskilt på morgnar och eftermiddagar.

Ledarskap är en fråga som ofta berörs då personalen får frågor om vad de tycker att borde utvecklas. När till exempel Helsingfors stad ordnade möten för anställda i anslutning till arbetet med ”task force”-rapporten nämndes ledarskapet flera gånger. Dels efterlyste många mer stöd åt ledarna, till exempel i form av en sekreterare/kanslist. Dels ville många att ledarna, vanligen föreståndarna, skulle kunna ägna mer tid åt pedagogiskt ledarskap i stället för åt administrativa uppgifter.⁵⁶

På Storängen är ledarskapet delat. Susanne Nordling har en del av det administrativa ansvaret och en bra dialog med sin vice föreståndare **Anne Björklund** som har en större roll i det pedagogiska ledarskapet. Anne Björklund jobbar i en barngrupp med yngre barn tre dagar i veckan och med administrativa frågor två dagar i veckan. Då ersätts hon av en av husets egna reservpersoner.

– Vi har ett delat ledarskap och fungerande kanaler för information. Det är en förutsättning eftersom jag inte kan räkna till för alla.

Susanne Nordling lyfter fram att alla, oberoende av utbildning, har styrkor. Som ledare gäller det att se möjligheterna hos varje enskild individ och bygga vidare på dem.

– Alla har ett kunnande och alla ska känna sig viktiga. Vi har en lång förteckning på vem som har ansvar för vad. Barnskötarna har till exempel egna smågrupper och projekt.

Viktigt är också en atmosfär där man får pröva sig fram, genom försök och misstag.

Att Storängens daghem och förskola är attraktiva för personalen tror Susanne Nordling beror på flera saker.

– Vi har ett bra rykte och en mycket strukturerad verksamhet. I arbetsintervjuerna är jag ärlig. Jag säger vad jag förväntar mig och är ganska krävande. Jag vet vad jag vill ha men ger gärna nya arbetstagare möjligheter. Man behöver inte ha erfarenhet men man måste ha vilja och intresse.

Susanne Nordling säger att hon försöker arbeta så att personalen upplever att hon bemöter dem jämlikt. Och även om hon inte är så synlig i personalens vardag har hon koll på vad som händer i huset.

Året som reservperson gav mersmak

Jag jobbade som resurslärare i ett år och ville jättegärna stanna kvar. Jag är glad att jag fick fortsätta. Jag är utbildad idrottsledare och jobbade som klasslärarvikarie innan jag kom hit. Jag tycker jättemycket om barn och sökte mig därför till ett daghem. Jag har märkt att jag trivs bättre med yngre barn.

Nu jobbar jag som barnskötare och utbildar mig till socionom inom småbarnspedagogik genom flexstudier på Arcada.

På Storängen är det jättebra stämning. Fast det är ett stort daghem är alla sammansvetsade och man jobbar mycket tillsammans, över gruppgränserna. Ledarskapet är bra och tydligt, både från ledaren och teamledaren. När jag började blev jag mottagen på ett väldigt bra sätt. De andra har tillit till mig och jag känner att jag alltid kan fråga råd av de andra.

Hur man ska locka fler till branschen är en svår fråga. Jag tror det finns en stark förutfattad mening om hur det är att jobba på daghem. De vet inte vad vi gör. Vi har en målinriktad, åldersanpassad verksamhet, vi gör en massa och barnen lär sig.

När barnen börjar förskolan och skolan tror jag det kan påverka rätt mycket hurudant daghem de varit på – hur ambitiös personalen varit, hur man satsar på verksamheten och vad som krävs av barnen. Vi kräver ganska mycket av barnen, inte mer än vad de klarar av, men det gör att de lär sig.

Jag valde socionomstudier framom studier till pedagogie kandidat av flera orsaker. Dels är ped.kand. dagsstudier och jag hade inte ekonomisk möjlighet att studera på heltid. Med ped.kand. utbildningen är du också

läst att jobba inom småbarnspedagogiken. Socionomer har mycket bredare arbetsmöjligheter.

När jag är färdig hoppas jag på att få en fast anställning på Storängen, sedan får vi se, kanske jag gör något annat, speciellt om lönerna hålls på samma nivå.”

Petra Friman, barnskötare, Storängens daghem och förskola, Esbo.

”Ett jätteroligt och kreativt jobb”

Jobbet ska marknadsföras så här: Vill du ha ett kreativt och jätteroligt jobb med stora möjligheter att påverka ditt eget arbete? Jobba med småbarnspedagogik.

Jag undrar hur många som har en riktig bild av vad vi egentligen jobbar med, vilka styrkor vi har och vad vi kan? Vad vet gymnasieelever om yrket?

I dag är mediebilden rätt ensidig. Antingen visas pedagoger som man ska tycka synd om, ”stackars oss som får låg lön” eller så gör reportrarna barnsliga intervjuer med barn om olika lekar eller rim och ramsor. Ja lönen är en viktig fråga och har alltid varit det – den bör höjas. Men bilden av yrket måste bli mer mediesexig och bilden av hur vi jobbar med barnen måste nyanseras.

Det gäller allt från hela samhällsynen till kunskap om vad vi egentligen jobbar med. Många kallar oss ännu för ”dagistanter”. Jag har också träffat människor som anser att vårt jobb är att göra det möjligt för andra människor att gå på ”riktiga jobb”. Det är nedvärderande. Jag är lärare.

Camilla Laitinen, lärare inom småbarnspedagogik, Storängens daghem och förskola, Esbo

6. Att utbilda sig inom småbarnspedagogik

*Vem bestämmer att bara för att du jobbar på en bank är du värd
mera än en lärare som tar hand om Finlands framtid?*

Pihla Eriksson, student, lärare inom småbarnspedagogik

För den som vill utbilda sig inom småbarnspedagogik finns flera alternativ. Aktuella frågor inom en del av de olika utbildningarna har lyfts fram i kapitel 4. I det här kapitlet är fokus på dem som ska välja bransch och på dem som redan gjort sitt val. Studerande berättar varför just de valt att utbilda sig inom småbarnspedagogik och vilka åtgärder föreslår de för att göra branschen mer attraktiv? De intervjuade studerar vid Arcada, Axxell, Helsingfors universitet och Practicum.

Ungdomar positiva till småbarnspedagogik – ett meningsfullt jobb

I diskussioner om bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik riktar många sina blickar mot grundskolorna, yrkesskolorna och gymnasierna. Det är där framtidens arbetstagare finns. Hur ska man locka dem? Småbarnspedagogiken är inte ensam om att pocka på ungdomarnas och de unga vuxnas uppmärksamhet. Utbudet av utbildningsinstanser och utbildningar kan te sig oändligt.

I den tidigare nämnda utredningen som granskade lärarutbildningens attraktionskraft upptäckte forskarna att gymnasieelever inte vet så mycket om de olika lärarutbildningarna. När eleverna fick frågor om vilken bild de har av

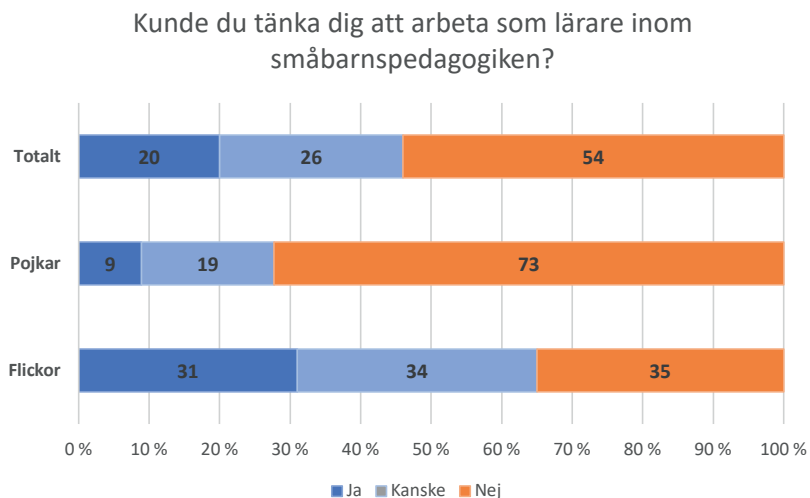
en lärares jobb gällde deras svar ämneslärare och klasslärare, i viss mån lärare i småbarnspedagogik. Största delen av de svarande ansåg att lärarutbildningen är mångsidig och håller en hög nivå.⁵⁷

I den svenskspråkiga ungdomsbarometern 2020 är fokus på bland annat jobb. I barometern, som görs av tankesmedjan Magma, deltog 545 personer i åldern 15–19 år. Enkätundersökningen mäter hur de svenskspråkiga ungdomarna ser på sitt liv och på sin framtid.

I årets enkät ställdes för första gången en öppen fråga om vilka branscher eller yrken de svarande kunde tänka sig att jobba med i framtiden. De svarande skulle skriva tre olika alternativ utan att lägga dem i prioritetsordning. Sammanlagt blev det 1635 svar. Av dessa fick jobb inom social- och hälsovården flest omnämmanden (319), följt av jobb inom pedagogik (146). Bland svar som nämnde yrken inom social- och hälsovården nämndes en önskan om att jobba på daghem uttryckligen i nio svar och att jobba ”med barn” i tre. Sammanlagt 14 svar nämnde närvårdare och 10 socionom, två yrkeskategorier som ger behörighet inom småbarnspedagogiken. Av de som ville arbeta med pedagogik nämndes småbarnspedagogik i nio svar och ”barnpedagogik” i fyra.⁵⁸

Enkäten innehöll också specifika frågor om småbarnspedagogiken och sjukvården, branscher som lider av personalbrist. Ungdomarna fick svara på om de kunde tänka sig att jobba inom småbarnspedagogiken eller sjukvården. Trots att lärare i småbarnspedagogik inte fick många omnämmanden i de öppna svaren ställde sig en stor del, 46 procent, positivt till att jobba inom småbarnspedagogiken. Flickor i större utsträckning än pojkar.

Bild 8. Andelen 15–19-åringar som kunde tänka sig/inte kunde tänka sig att arbeta inom småbarnspedagogiken, i procent. Enligt Magmas svenskspråkiga ungdomsbarometer 2020 (N=545).

Magmas utredning visar att de ungdomar som svarade ja på frågan om de kunde tänka sig att jobba inom småbarnspedagogik gjorde det för att arbetet känns meningsfullt, för att de tycker om att jobba med barn och för att det finns arbetsmöjligheter. De som svarade nej motiverade sitt val med att branschen inte intresserar, med att de inte skulle passa för jobbet och med lönenivån. 86 procent av de svarande höll helt eller delvis med påståendet att lönenivån är för låg.

Bild 9. Bland de 15–19-åringar som svarat ja eller kanske, av vilken orsak/vilka orsaker kunde de tänka sig yrket som lärare inom småbarnspedagogik? Procent av de som svarat (N=277). Enligt Magmas svenskspråkiga ungdomsbarometer 2020.

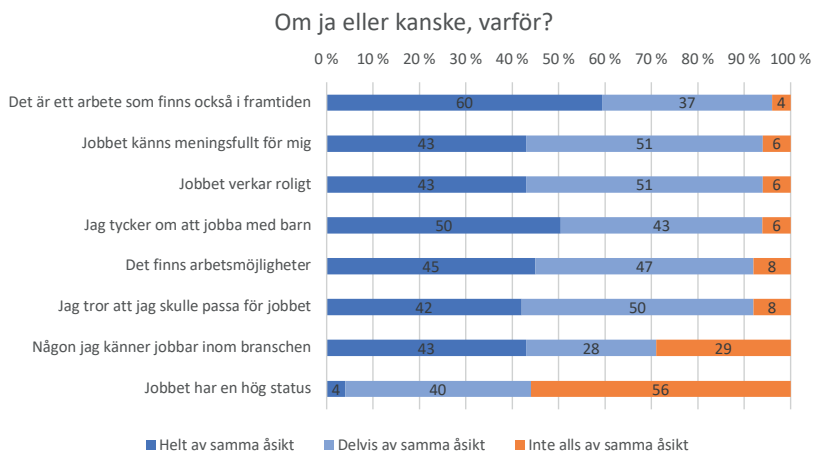
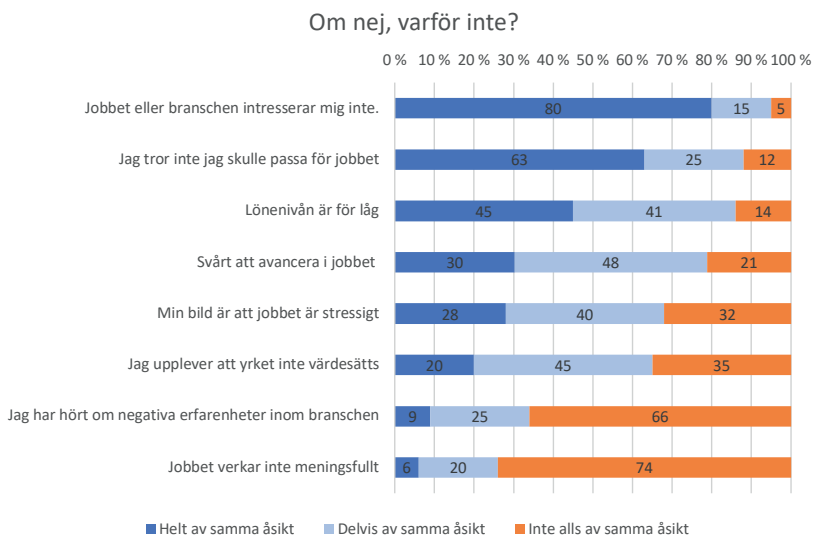

Bild 10. Bland de 15–19-åringar som svarat nej, av vilken orsak/vilka orsaker kunde de inte tänka sig yrket som lärare inom småbarnspedagogik? Procent av de som svarat (N=268). Enligt Magmas svenskspråkiga ungdomsbarometer 2020.

”Om du har brist i din bransch är det din uppgift att ändra på det”

De studerande kan grovt delas in i tre kategorier: 1) de som inte vet vad de vill bli och känner sig borttappade, 2) de som redan en längre tid vetat vad de vill studera och som själv letar reda på olika alternativ och 3) de som vill hålla ett mellanår eller gör militärtjänst.

Det som främst påverkar vad de gör efter gymnasiet är det egna intresset. Intresset påverkas av föräldrar, kompisar och av vilka studiemöjligheter de känner till. De linjer eller skolor som marknadsför sig eller som är mer kända har bättre chanser att få sökande. Bland mina abiturienter är Hanken väldigt populärt.

Som ny studiehandledare är det inte alltid så lätt att få in bredd i presentationen av studiemöjligheter. Det är lättare att välkomna dem som frågar om de får komma och hälsa på. Hanken skickar rekryterare, Åbo Akademi har sin studiebuss, på högskoledagarna finns alla högskolor från Helsingfors.

Jag vill inte styra de ungas val för mycket. Det är deras liv och deras val. Det är inte min uppgift att säga till dem vad de ska göra eller inte göra. Jag är ett bollplank. För många av våra studerande skulle det passa bättre med yrkeshögskoleutbildningar men det väljer ändå universitet. Kanske universiteten är bättre på att göra reklam? De är också bättre på att erbjuda öppna kurser.

Att det finns de som tycker att studiehandledarna borde styra fler studenter till småbarnspedagogiken?

Jag tycker helt tvärtom. Om du har brist i din bransch är det din uppgift att ändra på det. Det kan bero på att det är fel på din utbildning eller det

kan bero på en svacka i branschen. Samtidigt tycker jag att det är ledsamt att pedagogik överlag har svårt att hitta folk som vill studera det, särskilt småbarnspedagogik. För ungdomar hjälper det inte att du rekommenderar en bransch för att samhället behöver det. Och om du har att göra med ett yrke som inte är så attraktivt i samhället av olika orsaker, ska mycket till för att sälja en sådan idé till ungdomar. Om du lovar dem mycket pengar och ett bra liv, så lyssnar de. Det här var stereotypt sagt, jag vet, men särskilt är jargongen sådan hos unga killar att pengar har en stor betydelse.

Om du vill att din bransch ska få sökande så gäller det att synas. Kom till skolorna, berätta om utbildningen på ett vettigt sätt, på plats eller digitalt och skicka mig e-post.

Victor Norkko, studiehandledare, Helsinge gymnasium, Vanda

”Attityder mot yrkesutbildning är nedvärderande”

Hur våra elever tänker inför vad de ska göra efter grundskolan varierar jättemycket. En del är otroligt stressade och en del tror att det bara finns ett rätt val. Vi lyfter fram att man måste prova på någonting och att man sedan kan byta. En del är rätt stressade över sina vitsord och kan ha ett jobbigt sista år medan andra kommer in i gymnasiet galant – med dem kan man fundera mer hurudana ämnesval de ska göra i gymnasiet.

Bland våra elever väljer kring 70 procent gymnasium och 30 procent yrkesutbildning. Ganska många föräldrar är av den åsikten att gymnasiet är det enda rätta valet och att en yrkesutbildning inte duger till någonting. Det är jättesynd. Föräldrar har ibland ganska gammalmodiga tankar om yrkesutbildning.

Kompisarnas val styr också ganska mycket. Få vågar välja något avvikande. Gymnasiernas infokvällar har också stor inverkan – hurudan känsla eleverna får där. Vissa väljer gymnasium i sista stund. De som söker till en yrkesskola har ofta fattat sitt beslut tidigare, de har tagit reda på och brukar veta vad de söker till.

Practicum ordnar öppet hus som vi brukar besöka. I år blir det annorlunda (på grund av coronaepidemin). Besöket på Practicum brukar sällan få någon att ändra sig men det brukar påverka attityderna kring yrkesstudier – när de ser hur fint huset är och vad man kan göra på de olika utbildningarna. Attityderna mot yrkesstudier brukar tyvärr vara rätt nedvärderande och det är något vi pratar om jättemycket. Det finns också många som säger att man inte kan få hög lön om man inte går till gymnasiet.

Det kunde vara bra att besöka yrkesskolorna tidigare, redan på åttan. Att höra olika karriärberättelser är också bra. Jag efterlyser ännu mer gäster i skolan. Det är det eleverna kommer ihåg senare, människor som besökt oss och berättat om sina liv.

En sak som påverkar intresset för yrkesutbildning är avståndet. För många är det enda utbudet Practicum och det är lång väg till Arabiastranden om man bor i Köklax eller norra Esbo. Du kan få en skolväg som räcker upp till en och en halv timme per riktning. Ifall alla de linjer som Omnia erbjuder på finska också skulle finnas på svenska så tror jag vi hade en större andel som valde yrkesutbildning. Idag finns en del starka tvåspråkiga elever som väljer Omnia.

Många av våra elever är intresserade av att göra prao på dagis. Det är lätt att få en plats och man klarar sig på svenska. Efteråt har de tyckt att det varit roligt och att de kunde tänka sig att jobba med det i framtiden, men de

tycker också att det har varit tungt, med få pauser, mycket ljud och mycket ansvar. Det är inte så chill.

På nian går vi igenom webbplatser med prognoser för var det finns mycket jobb och var det finns lite. Eleverna är ganska väl medvetna om löner. På lektionerna går vi igenom lönestatistik och diskuterar löner och deras betydelse. På åttan och nian vill många välja ett jobb som ger hög lön.

Också ämneslärare kunde presentera yrken och studiemöjligheter. Vi välkomnar gäster till skolan. Skogsindustrin har till exempel kommit gratis till skolan och berättat om skogsbranschen, men vi borde få gäster från alla branscher. Vi använder gärna material som skickas till oss, till exempel ett infopaketer med filmklipp, övningar och presentationer.”

Petra Lindström, elevhandledare Lagstads skola, Esbo

Röster från studerande

Arcadastudenter oroliga för att deras kompetens inte värdesätts

Pamela Wall och **Ina Vihtonen** studerar på Arcada för att bli socionomer inom småbarnspedagogik. Pamela Wall bestämde sig för inriktningen småbarnspedagogik efter den första praktiken då hon insåg att det var mer intressant än hon tidigare trott. Pamela Wall är uppvuxen på Åland och valde Arcada för att hon hört gott om högskolan.

Under studietiden har båda jobbat som vikarier, främst via bemanningsföretaget Seure. De säger att de oftast blivit väldigt bra bemötta och att personalen på daghemmen är väldigt lyckliga över att få en vikarie. Ina Vihtonen har ändå varit med om att hennes kompetens inte uppskattats.

– Jag har haft en hel del situationer där jag nedvärderas. En del personer med en annan utbildning tänker att de är bättre.

De båda studenterna har bra koll på den nya lagen i småbarnspedagogik och vad den innebär för socionomerna.

– Jag kan se tanken med reformen men är orolig för att socionomens kunskap inom småbarnspedagogik inte kommer att värderas lika högt som den som har en ped.kand. examen. Det ska bli mer mångprofessionellt men jag är orolig för att det inte ska värderas på riktigt, säger Pamela Wall.

Ina Vihtonen tycker lagens formulering om personalens sammansättning är olycklig.

– Det skulle kännas mer rättvist att ha en av varje inom teamet. Socionomerna har stor kunskap om det större perspektivet och om familjen.

Både Pamela Wall och Ina Vihtonen har märkt av personalbristen på de daghem de praktiserat på och där de jobbat som vikarier. De har flera tankar om hur man kunde locka fler till branschen.

– Ja, det känns lite oförskämt att säga ”höj lönen” men jag säger det i alla fall, trots att det inte är den huvudsakliga aspekten för mig. Det finns otroligt mycket kompetens hos en bra lärare i småbarnspedagogik. Jag tror att man kanske inte utifrån förstår hur ett daghem fungerar eller har insyn i vad som krävs för att skapa en verksamhet för en hälsosam barndom, säger Pamela Wall. Hon föreslår mer marknadsföring av utbildningen och jobbet i sig. Dels för att locka unga att söka sig till yrket men också äldre som skulle kunna byta bransch. Ina Vihtonen vill lyfta fram att det bästa inom småbarnspedagogiken är att barn lär sig konstant.

– Du kan göra allting till en pedagogisk aktivitet. Det pedagogiska måste få större synlighet.

Axxellstuderande gillar att kunna jobba och studera samtidigt

Noora Nurmi och **Heidi Åberg** studerar vid Axxells e-utbildning. Noora Nurmi jobbar på ett daghem och Heidi Åberg på en förskola. Båda fick tips om utbildningen av sina chefer. Heidi Åberg sökte till utbildningen för att få behörighet som barnskötare.

– Jag vill trygga min framtid, inte vara arbetslös över sommaren och veta att jag får en arbetsplats som jag får behålla.

Heidi Åberg vill också ha mer utmaningar och utveckla sig själv.

– Speciellt efter att ha jobbat som assistent i flera år. Det är ett givande arbete men som barnskötare får jag lite bättre lön, mer ansvar och större frihet.

Noora Nurmi slank in i branschen via sin mamma som jobbar som barnskötare.

– En morgon väckte min mamma mig och sade ”nu behöver vi dig på jobbet”. Tidigare har jag alltid tänkt att jobbet inte är för mig men det har varit roligt. Jag har fått en egen grupp att jobba med, det är roligt att få planera och fundera på innehållet.

Heidi Åberg uppmuntrar alla som har viljan och intresset att göra sig behöriga. Studierna gör också att man börjar reflektera över hur man själv mår och över varför man gör som man gör på jobbet.

– Du går på djupet med dig egen utveckling och funderar på hur du gör saker i vardagen på jobbet.

Både för Heidi Åberg och Noora Nurmi är det avgörande för studierna att de kan jobba heltid samtidigt. Det är en ekonomisk fråga säger de.

– Jag bor på tumanhand med mitt barn. Det skulle kännas väldigt osäkert att kasta mig in i studier på det sättet. Och sanningen är den att man har räkningar

att betala, boendekostnader och att man ska ha mat på bordet. Därför är den här utbildningen superbra, säger Heidi Åberg.

Noora Nurmi tycket att utbildningen borde marknadsföras aktivare.

– Många har blivit förvånade över att jag kan jobba heltid och samtidigt gå en utbildning utan att träffa en enda person fysiskt, endast online. Sedan borde det göras mer reklam för småbarnspedagogiken. Jag hade aldrig hört ordet pedagogik innan jag började här, jag tänkte att barnskötare bara betyder att man sköter barnen.

Noora Nurmi siktar på att jobba några år i branschen som barnskötare och sedan, om hon vill vara kvar i branschen, utbilda sig till lärare eller socionom.

En tredjedel av närvårdarna vid Practicum med inriktning barn och unga väljer småbarnspedagogiken

I föreläsningssalen sitter elva studerande, tio tjejer och en kille, som läser till närvårdare på Practicum i Helsingfors. De har valt inriktningen barn och unga av olika orsaker. Någon för att det var det enda alternativet för den som vill läsa till närvårdare i Helsingfors, en annan för att hon alltid tyckt om att vara med barn, en tredje för att hon redan i lågstadiet vetat att hon vill bli barnskötare, en fjärde för att hon inte kom in någon annanstans, en femte för att det var enda linjen där det fanns lediga studieplatser och hen ”tvingades” hit.

Av de elva studerandena vet tre att de kommer att söka sig till småbarnspedagogiken efter studierna. De som inte kommer att göra det har andra planer – studera vidare, till barnmorska eller sjukskötare, eller kurator. Många vet ännu inte.

Gemensamt för alla är att de redan har erfarenheter av att jobba på daghem. Alla har haft inlärnin g i arbetet (praktik) på ett eller flera daghem, flera jobbar som vikarier för Seure.

Bemötandet och erfarenheterna på daghemmen har påverkat mångas syn av bilden på arbetet. De flesta har goda erfarenheter men en del säger att de skulle ha behövt mer handledning och att det kändes som om den ordinarie personalen inte hade tid för att handleda eller för att berätta om sitt arbete.

– Under min första praktik gick allt jättebra. Det var bra stämning och det fanns mycket tid att planera. Andra gången var vi tre stycken i gruppen: en bilmekaniker, en barnskötare och jag. De hade inte fått personal och tog in människor utan utbildning, säger **Tuuli Lundström**.

– De har varit jättesnälla och svarat på mina frågor. Eftersom jag varit på samma ställe flera gånger har de sett min utveckling. Jag har märkt att det är viktigt att inte alltid tala om jobb och att lära känna sina kolleger. Vi har till exempel varit ute på restaurang och ätit tillsammans, säger **Fanny Rizzo**.

Vad borde man göra för att locka fler människor till branschen?

– Lönen, säger hela gruppen med en mun.

– Man får inte tillräckligt betalt, därför går folk till andra branscher. Till exempel i åldringsvården får du tillägg, kvällstillägg och söndagstillägg och man kan jobba ganska mycket extra, säger **Linnea Westerholm**.

Fanny Rizzo säger att det känns som om det kommer mer ansvar hela tiden medan lönen är densamma.

– Nu kan en pedagog ansvara för sju barn och hur det går beror på barnen. Det kan fungera om alla betar sig som änglar men inte annars. Och allt extra arbete

som görs: grön flagg (ett internationellt miljöcertifikat, skribentens anm.), gymnastikplanering med månadens tema och ifyllande av rådgivningslappar. Man får inga extra pengar fast man har många ansvarsområden och fast personal är borta.

Finns det andra lösningar?

– Man borde prata mer positivt om branschen. Ja, lönen är dålig men det är jättetrevligt att vara med barn, säger **Cecilia Väntsi**.

– De som jobbar i branschen borde också tala mer positivt om jobbet. På ett ställe jag var på praktik sade de ”du klarar kanske bara några år”, säger **Jannika Blomqvist**.

Överlag tycker studenterna att personalen inom småbarnspedagogiken själva borde tala mer positivt om yrket och stödja varandra. De poängterar att arbetsförhållandena borde fixas.

– Då får ungdomarna dit, märker av den goda energin och sen vet alla på stan att stället är jättebra, säger en av dem.

Helsingfors universitets studenter vill ha mer praktik

Johannes Träskman, Pihla Eriksson, Senja Rytsölä och Anna Axberg studerar till lärare inom småbarnspedagogik vid Helsingfors universitet. Johannes Träskman och Pihla Eriksson började studera direkt efter gymnasiet, Senja Rytsölä och Anna Axberg har jobbat med barn tidigare.

Johannes Träskman är uppvuxen i Vasa. I högstadiet var han på prao på ett daghem och har senare jobbat på daghem.

– Det var ett yrke jag hade erfarenhet av. Att det blev Helsingfors universitet berodde på att jag ville se något nytt.

Pihla Eriksson sökte lite av en slump. Efter gymnasiet sökte hon till Hanken och till Helsingfors universitets utbildning i livsmedelsekonomi. Som tredje alternativ hade hon barnträdgårdsläroutbildningen, som den hette på den tiden.

– Jag tyckte att det lät intressant. Jag hade jobbat jättemycket med barn, varit barnvakt och gjort prao på daghem.

Båda anser att de första studierna var tunga, med kurser i filosofi, didaktik och forskningens grunder. Det tog lång tid innan studierna kom in på de praktiska kurserna och innan det var dags för den första praktiken, vilken görs halvvägs in i studierna.

– Det är ganska lång tid till den första praktiken om man aldrig varit på ett daghem förr och om man först då inser att det inte är något för en själv, säger Johannes Träskman.

När ämnesförening Didacta⁵⁹ 2019 gjorde en enkät bland sina medlemmar om hur många som skulle fortsätta inom småbarnspedagogiken efter avklarade studier svarade endast en tredjedel att de skulle göra det.

Bland de intervjuade är det bara Johannes Träskman som är osäker på om han kommer att börja jobba som lärare. Pihla Eriksson vill börja jobba inom småbarnspedagogiken genast efter studierna, Senja Rytsölä jobbar redan heltid vid ett privat språkbadsdaghem och Anna Axberg vill börja jobba i en förskola. Johannes Träskman säger att hans osäkerhet både beror på honom själv och på yrket överlag.

– Jag är ännu så ung att jag kanske vill studera något år till. Och ifall jag inte vill jobba på daghem handlar det mer om statusen och lönen.

Johannes Träskman säger att Utbildningsstyrelsen gjort ett rätt bra jobb med att lyfta statusen på småbarnspedagogiken men att det på en större samhällslig nivå känns som om arbetet inte uppskattas.

– Statusen går hand i hand med lönen. Uppskattningen hänger ihop med att man inte vet vad vi jobbar med och med att det getts en ganska negativ bild av yrket i medierna.

Studenterna har stött på en del fördomar när de berättat om vad de studerar.

– Ja, speciellt som manlig studerande där man är i minoritet. ”Jaha, ska du bli dagistant”, har jag fått höra. Men det har också kommit positiva reaktioner, till exempel om att det är ett viktigt jobb, säger Johannes Träskman.

– Det händer rätt ofta att främmande personer kommenterar mitt liv. Det hände senast på en studentfest. En kvinna undrade vad jag studerar och när jag svarade rabblade hon upp: ’Du vet väl att du inte kommer att kunna leva på det där. Du kommer inte att kunna köpa lägenhet eller bil, du kommer inte att kunna få barn för du kan inte försörja dem ...’ Folk bryr sig jättemycket om statusen och tycker att högre lön är samma som hög status, vilket egentligen är ganska absurt. För vem bestämmer att bara för att du jobbar på en bank är du värd mera än en lärare som tar hand om Finlands framtid, säger Pihla Eriksson.

Samtliga studenter vill lyfta fram de goda sidorna med jobbet:

– Det är ett väldigt givande yrke. Man får snabb feedback om man gör rätt eller fel och man utvecklas mycket som människa. Nu finns det stunder då det är jobbigt och man bara springer omkring, men det är också givande, säger Johannes Träskman.

– Det är ett härligt yrke, bara du har motivation, ett välmående och fungerande arbetsteam och bra plats. Själv tycker jag det positiva borde lyftas fram mycket mer, säger Pihla Eriksson.

– Visst har jag ibland tänkt på att byta bransch men sedan kommer stunderna man blir så glad av – när lilla Pelle som inte kunde och plötsligt kan. När man känner att man betytt något för någon. Det är många små saker. Och det finns inget annat jobb där man får så många spontana kramar som här, säger Anna Axberg.

Hur kunde man då höja intresset för utbildningen och hitta fler motiverade studenter? Ett sätt är att berätta om olika yrken redan för barn.

– Redan i ung ålder har man koll på att det finns lärare och poliser men inte småbarnspedagoger. Senast i högstadiet borde man få veta mer, det är lätt att få prao på ett daghem, säger Pihla Eriksson.

Varken hennes eller Senja Rytsöläs studiehandedare i gymnasiet (Tölö och Lärkan) lyfte särskilt fram småbarnspedagogiken. Pihla Eriksson upptäckte utbildningarna inom småbarnspedagogik när hon surfade på Studieinfos webbplats.

– Jag visste ju att man kan jobba på daghem men jag visste inte att det var en utbildning, säger hon.

– Många, också sådana i vår ålder, tror att vem som helst kan vara lärare på daghem. Senast i helgen träffade jag sådana som tyckte det var konstigt att det är en högskoleutbildning, säger Senja Rytsölä.

SMÅBARNSPEDAGGIKEN – EN AV DE MEST KÖNSSEGREGERADE BRANSCHERNA

Andel kvinnor:

Lärare inom småbarnspedagogik	97 %
Speciallärare inom småbarnspedagogik	98 %
Daghemsföreståndare	94 %
Barnskötare inom småbarnspedagogik	96 %

Källa: Kommunarbetsgivarna, lönestatistik 2019. I uppgifterna ingår enbart kommunalt anställda.

Sammanfattning

- Ungdomar som svarade på Magma's ungdomsbarometer 2020 förhåller sig positivt till småbarnspedagogik.
- Branschen upplevs som meningsfull men lönen för låg.
- Studenter vid Arcada hoppas på tydligare arbetsbeskrivningar för socionomer och på att deras specialkunskap värdesätts.
- Studenter vid Helsingfors universitet som studerar till lärare inom småbarnspedagogik önskar sig mer och längre praktik.
- Studerande vid Axxells barnledareutbildning säger att det är viktigt att kunna jobba och studera samtidigt.
- Studerande vid Practicum lyfter fram vikten av ett gott bemötande vid den första praktiken.
- Samtliga studerande vill höja allmänhetens kunskap om småbarnspedagogiken och om lärarnas, socionomernas och barnskötarnas arbetsbild.

Studiemöjligheterna och ekonomin avgörande för fortbildning

Under arbetet med denna rapport har det blivit klart att det dels är viktigt att locka nya till branschen, dels viktigt att få dem som redan är i branschen att bli behöriga eller utbilda sig vidare. Den stora mängden obehöriga anställda vittnar både om brist på personal men också om att det finns en hel del människor som vill jobba i branschen utan att ha rätt utbildning. En del av dem ser småbarnspedagogiken som en kort etapp i livet, kanske under ett mellanår. Andra kan, om deras upplevelse av arbetet är positiv, stanna kvar i branschen. Arbetsgivare och utbildningsanordnare ser därför en stor potential i denna grupp.

Flexibla studiemöjligheter, smidiga studieövergångar och möjligheter till att studera vid sidan av arbetet har upprepade gånger lyfts fram som en av lösningarna på bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik. Mycket har gjorts. Kommuner samarbetar med läroinrättningar kring läroavtal, universitet arbetar för smidigare övergångar för socionomer som vill läsa till magistrar och det finns ett stort utbud av studier som delvis görs på distans. Från och med i år finns dessutom en utbildning som sker helt på distans.

De intervjuade för denna utredning lyfter ändå fram flera praktiska hinder som gör det svårt att utbilda sig. De frågor som oftast nämndes var ekonomin och studieorten.

För en person som redan varit i arbetslivet en längre tid, som kanske har ett ansvar för att försörja minderåriga barn, är tröskeln hög att ta en paus från arbetslivet för att ägna sig åt studier på heltid. För en lärare inom småbarnspedagogik med socionombakgrund, som är tvungen att avlägga kompletterande studier innan hen har rätt att söka till magisterstudier, kan kursavgifterna på öppna universitetet vara för höga med tanke på hens ekonomi.

Heidi Westerholm bor i Helsingfors och är lärare inom småbarnspedagogik (socionom). I dag studerar hon till magister i småbarnspedagogik vid Åbo Akademi. Heidi Westerholm sökte länge innan hon hittade rätt studiemöjlighet. Helsingfors universitet var uteslutet eftersom det krävde att bryggstudierna, det vill säga de kompletterande studierna, skulle vara avklarade på förhand. ÅA krävde inga bryggstudier alls av socionomer. År 2019 upptäckte Heidi Westerholm att man kunde studera till magister vid Åbo Akademi i huvudsak på distans, en möjlighet hon fick kännedom om tack vare att hon skrev universitetet.

– Varför marknadsför inte ÅA den möjligheten på sin hemsida? För mig var det helt avgörande!

Heidi Westerholm vill ha större fokus på möjligheterna att utbilda sig för dem som redan är i branschen.

– Det handlar inte bara om att utbildningarna ska finnas. Det ska också vara möjligt att avlägga dem, både praktiskt och ekonomiskt. Jag tror att det är där vi faller.

Själv väntade Heidi Westerholm i fyra år på att få en lösning för att kunna fortsätta studera.

– Vuxenstudiestödet lever man ganska bra på men man ska uppfylla många kriterier. Jag har redan lyft max antal stödmånader. FPA:s studiestöd är inte mycket även om jag får ensamförsörjartillägg. Jag betalar inte ens hyran med det.

Heidi Westerholm säger att inkomstgränserna för studiestöd också känns orättvisa.

– Det känns inte rimligt att ha samma inkomstgräns för en som studerar och bor med en kompis i en etta som en som försörjer två eller tre barn. Jag har högre levnadskostnader och blir bestraffad för det.

Viljan att utveckla sig har ändå varit stor och Heidi Westerholm jobbar som vikarie för Seure för att få ekonomin att gå ihop. Hon ser flera möjligheter till förbättringar.

– Jag är en behörig lärare som kan jobba 60 procent i veckan men det finns inget jobb åt mig. Jag får korta vikariat som barnskötare men det är mycket sämre betalt.

Heidi Westerholm föreslår flexiblare arbetsmöjligheter. Själv skulle hon gärna jobba med samma barngrupp eller på samma daghem så att hon skulle lära känna barnen och tvärtom.

En annan som lyfter fram ekonomin är Anna Axberg. Hon är utbildad inom textilbranschen och har efter arbete i en tygbutik jobbat bland annat som skolgångsbiträde, vikarierande klasslärare och barnskötare. Hon är utbildad barnledare och har även jobbat som lärare inom småbarnspedagogik.

– Det var ett vikariat som jag inte fick behålla eftersom jag var obehörig.

Anna Axberg började studera småbarnspedagogik vid Helsingfors universitet 2018. Målet är att börja jobba i en förskola.

– Jag har tre barn och bostadslån. Jag får 350 euro i studiestöd och pengar via studielån.

Jag skulle inte ha haft en chans att göra detta om jag inte hade en man som förtjänar.

Anna Axberg välkomnar de nya utbildningsmodellerna med flerformsstudier där man kan jobba vid sidan om.

7. Många intressebevakare i branschen

Intressebevakningen inom småbarnspedagogiken är splittrad. De anställdas intressen bevakas av fem olika fackförbund och av till dessa anknutna föreningar (se faktaruta 7).

Bland de intervjuade har flera lyft fram att i synnerhet de finlandssvenska lärarna och barnskötarna är för ”snälla”. En del av de intervjuade upplever att deras finska kolleger är bättre på att lyfta fram sina rättigheter och att protestera mot oförrätter.

En rätt talande beskrivning av hur personalen inom småbarnspedagogik anpassar sig till alla situationer finns i regionförvaltningsverkets blogginlägg av **Malin Eriksson**. Malin Eriksson är överinspektör vid svenska enheten för bildningsväsendet som främst bevakar småbarnspedagogik och grundläggande utbildning. I sitt inlägg ”Så lika, så olika. Småbarnspedagogiken är inte en miniversion av skolan”,⁶⁰ gör hon en utmärkt beskrivning av småbarnspedagogikens komplicerade uppbyggnad och jämför den med skolan:

Under undantagstillståndet blev skillnaden mellan småbarnspedagogiken och skolverksamheten plötsligt kristallklar. Då beslut om grundläggande undervisning på distans togs kunde man göra beslut som gällde, mer eller mindre, hela årskullar och hela personalen. Men småbarnspedagogiken fungerar inte alls på samma sätt. Utöver den subjektiva rätten till småbarnspedagogik påverkas småbarnspedagogiken också av vårdbehov, om föräldrars arbetssituation om permitteringar, distansarbete och långa arbetsskift. Det handla om att semestrar som togs ut, om semestrar som inte kunde hållas. Det handla om en äldre generation som inte kunde ställa upp med att hämta, föra eller semestra med barnbarn som planerat. Det handla om att

ha för mycket personal, för lite personal, inbesparingskrav och krav på att ändra verksamheten.

Jag står full av beundran bredvid och ser på, ser på hur dessa yrkesskickliga personer möter ibland orimliga krav och ändå får ihop pusslet. Det här utan att stå högljutt och protestera, utan genom att möta alla krav från beslutsfattare, vårdnadshavare och inspektörer för att ändå målmedvetet planera verksamheten utgående från barnets bästa.

Malin Eriksson skriver om de ibland orimliga kraven från beslutsfattare, vårdnadshavare och inspektörer som pedagogerna möter utan att protestera. Det är både sant och inte sant.

Lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik har protesterat, för högre löner, mot behörighetskraven i den nya lagen om småbarnspedagogik och mot överträdelser mot personaldimensioneringen. De har demonstrerat, skrivit insändare, intervjuats av medierna och fört fram utvecklingsförslag till sina chefer. De, eller föräldrar till små barn, har också anmält daghem där lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik tvingats ansvara för alltför stora grupper. Flera fackförbund har till exempel webblanketter där anställda kan göra anmälningar om överträdelser mot personaldimensioneringen.

Regionförvaltningsverket som tar emot anmälningarna har som regel konstaterat att personaldimensioneringen vid den granskade tidpunkten följt bestämmelserna i lagen om småbarnspedagogik och att ärendet inte föranleder ”några vidare åtgärder från regionförvaltningsverkets sida”.⁶¹ Detta också i fall där kommunen lämnat in uppgifter som styrker att det inte funnits tillräckligt med personal under enskilda dagar och att det saknas behörig personal.

För Magma-utredningen säger Malin Eriksson att regionsförvaltningsverket har valt en linje där man i första hand vill föra en dialog med kommunerna. Regionförvaltningsverket har gjort allmänna tillsynsprogram men också granskat enskilda verksamhetsställen.

– Tillslag får lätt mycket uppmärksamhet. Negativ uppmärksamhet i medierna kan påverka branschens image negativt, men vi undviker inte att granska enheter för att inte skapa rubriker, säger Malin Eriksson.

Tillbaka till det fackliga engagemanget.

En orsak till att det kanske inte finns en gemensam facklig linje på enskilda arbetsplatser eller inom kommunerna är att de anställda ofta tillhör olika fackförbund eller inget fackförbund alls. Dessutom har alla fackförbund inte synlig verksamhet på svenska även om de betjänar sina medlemmar på svenska. På ett nationellt plan har fackförbunden också drivit olika frågor och varit oense till exempel när det gäller personalens sammansättning i den nya lagen om småbarnspedagogik.

Eila Seppälä-Vessari är verksamhetsledare för Suomen lastenhoitoalan liitto (Slal) som bevakar barnskötarnas intressen. Hon säger att fackföreningarna i vissa frågor kan enas, till exempel när det gäller att inte ha för stora barngrupper, men att de andra gånger arbetar främst för sina egna medlemmars intressen. Eila Seppälä-Vessari säger att barnskötarna upplever att de ofta är osynliga i den offentliga diskussionen om småbarnspedagogiken.

– Det handlar oftast om lärarna inom småbarnspedagogik, deras arbetsbild eller deras löner.

Eila Seppälä-Vessari säger att många av Slal:s medlemmar är utmattade på grund av arbetet. Den nya lagen om småbarnspedagogik lyfter fram lärarnas arbete och lärarna har enligt kollektivavtalet rätt till planeringstid.

– Barnskötarna är med barnen hela tiden och upplever att de inte har någon tid för att planera eller utveckla det egna arbetet.

För att lösa bristen på behöriga barnskötare vill Eila Seppälä-Vessari se en satsning på ledarskap, arbetshälsa och på en tillräcklig personalmängd.

– Det viktigaste är att man skulle ha tid att göra sitt arbete i enlighet med den egna arbetsetiken.

Assisterande personal, lokalvårdare, kökspersonal med flera spelar här en viktig roll. På många ställen har man skurit ner i deras arbetsmängd vilket betyder att barnskötarna får mer att göra, mer arbete som är bort från deras arbete med barnen, poängterar Eila Seppälä-Vessari. Hon säger att daghemmens verksamhet långt grundar sig på att personalen är flexibel.

– Arbetets uppskattning syns inte i lönen, nog i festtalen.

Eila Seppälä-Vessari säger att arbetet under de senaste åren blivit mer utmanande på grund av integrerade grupper, där barn med särskilda behov ingår, och på grund av allt fler har invandrarbakgrund. Att ha tillräckligt med personal och en personal som är utbildad kommer därför att bli ännu viktigare.

I dag får en barnskötare utan behörighet samma lön som en behörig barnskötare. Lönen grundar sig på arbetets svårighetsgrad.

– Det uppmuntrar inte till studier och ger en bild av att vem som helst klarar av arbetet.

Som en intressebevakarorganisation lyfter Slal, liksom andra fackförbund, regelbundet upp problem inom branschen. Eila Seppälä-Vessari och hennes kolleger är medvetna om att småbarnspedagogiken därför kan få en negativ stämpel. Som ett led i att lyfta fram det positiva i arbetet har Slal därför i höst startat en kampanj som fokuserar på barnskötarnas arbete. I kampanjen, som

är en del av organisationens 80-årsjubileum, ingår bland annat en fototävling och en satsning där så kallade magnetdaghem utses. Det är daghem som folk söker sig till, där anställda vill jobba och där föräldrar vill att deras barn ska gå.

– Det finns bra platser där allt är i ordning. Dem vill vi lyfta fram och lära av.

Talantias Marjo Katajisto säger att det är en rikedom att de anställda kan välja mellan olika fackförbund. Hon påminner om att det på de flesta kommunala arbetsplatser är vanligt att de anställda tillhör olika förbund.

– Men med tanke på intressebevakningen är det en stor utmaning. Vi har försökt intensifiera samarbetet med OAJ.

Enligt Marjo Katajisto borde fackförbunden i synnerhet samarbeta för att höja attraktionskraften till småbarnspedagogiken och för att få de anställda att stanna i branschen.

– Det kräver också satsningar av kommunerna: bra och effektiv rekrytering, vikariepooler, ansvar för att introducera nya – helt enkelt verksamhet för att få vardagen att fungera. När vardagen inte fungerar, till exempel om hela dagen måste planeras om för att den ordinarie personalen är borta, så skapar det press på arbetsplatserna. Och så måste lönen höjas.

INTRESSEBEVAKARE INOM SMÅBARNSPEDAGOGIKEN

Småbarnspedagogikens Lärarförbund SLF, som är en del av undervisningssektorns fackorganisation OAJ. Svenska barnträdgårdslärarförbundet hör till SLF. Bland förbundets medlemmar finns studerande, lärare, ledare och experter inom småbarnspedagogik. SLF har kring 14 500 medlemmar. SLF hör genom OAJ till centralförbundet Akava och till Förhandlingsorganisationen för offentliga sektorns utbildade Fosu (på finska Juko).

Talentia är en fackorganisation som bevakar löne- och yrkesmässiga intressen för högutbildade inom det sociala området. Bland medlemmarna finns studenter, lärare inom småbarnspedagogik, socionomer i småbarnspedagogik och daghemsföreståndare. Talentia har kring 25 000 medlemmar. Talentia är en del av centralförbundet Akava och Förhandlingsorganisationen för offentliga sektorns utbildade Fosu.

Tehy är en fackorganisation för professionella inom social- och hälsovården. Bland Tehys medlemmar finns barnskötare och familjedagvårdare. Organisationen Suomen lastenhoitoalan liitto (Slal), med 9 000 medlemmar, hör till Tehy. Slal:s svenska förening lades ner för några år sedan i brist på aktiva. Slal har kring 500 svenskspråkiga medlemmar. Tehy har över 160 000 medlemmar. Tehy hör till Social- och hälsovårdens förhandlingsorganisation Sote rf.

Super är Finlands närvårdar- och primärskötarförbund. Supers medlemmar har avlagt social- och hälsovårdsexamen på andra stadiet eller studerar inom området. Super är ett medlemsförbund i tjänstemannacentralen FTFC (STTK). Bland Supers medlemmar finns närvårdare, barnledare, familjedagvårdare, lärare inom småbarnspedagogik och socionomer. Super

har kring 90 000 medlemmar. Super hör till Social- och hälsovårdens förhandlingsorganisation Sote rf.

JHL är ett fackförbund som för samman anställda och studerande inom bland annat kommunsektorn, statssektorn och de privata välfärdsbranscherna. Bland medlemmarna finns barnskötare, familjedagvårdare, närvårdare, barnledare, socionomer och lärare i småbarnspedagogik. JHL har kring 200 000 medlemmar. JHL hör till förhandlingsorganisationen JAU, den offentliga sektorns union.

Johanna Karlsson som är ordförande för Svenska Barnträdgårdsläraryöreningen, en förening med verksamhet i huvudstadsregionen, säger att många olika fackförbund betyder många viljor när det ska förhandlas om villkor och löner. Hon, liksom övriga lärare inom småbarnspedagogik gläds över att lärarna övergår från det allmänna kollektivavtalet Akta till undervisningspersonalens kollektivavtal Ukta.

– Men tänk att det tog tills i våras (2020) att man fick oss flyttade till läraravtalet. Det är ändå åtta år sedan vi bytte administration, till Undervisnings- och kulturministeriet.

Johanna Karlsson hoppas att samhället nu kommer att lägga större fokus på att åtgärda bristen på behörig personal inom småbarnspedagogiken.

– Nu när det också i större grad blivit finska sidans problem har samhället äntligen börjat reagera och det är större hjul i rullning.

Johanna Karlsson konstaterar som många andra att det inte finns snabba lösningar men att en lösning är att höja lönerna rejält.

– Och skulle det finnas den personal vi behöver skulle jag säga ”anställ mer personal”. Men när det inte finns personal att anställa. Ur den synvinkeln är det hopplöst.

Johanna Karlsson hoppas också att det ska finnas tillräcklig finansiering för småbarnspedagogiken. På ett konkret plan önskar hon att daghemmen skulle ha egna reservpersoner som skulle komma in i grupperna när lärarna har sin planeringstid.

- För att vi ska ha en möjlighet att göra vårt jobb bra måste ramarna och arbetsförhållandena vara i skick.

På Svenska Barnträdgårdsläraryöreningen har man talat mycket om hur branschens attraktionskraft kunde höjas.

- Alla måste dra sitt strå till stacken för att ge en positiv bild av yrket. Visst måste man tala om realiteter och inte sopa problem under mattan men om man hela tiden läser om personalbrist och dåliga löner så lockar vi inte fler. Enligt Johanna Karlsson har personalen inom småbarnspedagogik själva ett jättestort ansvar.

- Vi måste bli bättre på att lyfta fram vikten av kvalitativ småbarnspedagogik och synliggöra arbetet och det pedagogiska innehållet eftersom småbarnspedagogiken är grundstenen för den livslånga lärandet.

Sammanfattning

- Det finns många fackförbund och föreningar som bevakar intressen för dem som jobbar inom småbarnspedagogiken.
- Facken har olika åsikt om den nya lagen om småbarnspedagogik. Talentia anser att socionomerna åsidosatts, OAJ gläder sig över betoningen på lärare och pedagogik, facken som företräder barnskötarna anser att barnskötarnas kunskaper inte tas tillvara på bästa sätt.
- Alla anser att lönen för respektive yrkesgrupp bör höjas. Fackförbunden har gemensamt arbetat för frågor som gäller till exempel barngruppernas storlek och personaldimensioneringen.
- Många anställda anser att fackföreningarnas meningsskiljaktigheter gynnar arbetsgivarsidan.

8. Sammanfattning: Nu krävs satsning på löner och arbetsförhållanden

Rekrytering av fler lärare kommer inte att lösa lärarkrisen ifall stora mängder av dessa lärare sedan lämnar yrket. Det påminner om en hink fylld med vatten där vattenytan sjunker i snabb takt eftersom det finns hål i botten. Att hålla mer vatten i hinken kommer inte att vara rätt lösning ifall hålen inte täpps igen först.

Richard M. Ingersoll, professor i pedagogik och sociologi vid University of Pennsylvania, Philadelphia.⁶²

Inom småbarnspedagogiken finns engagerade anställda som brinner för sitt arbete. Anställda som med stöd av de nya grunderna för planen för småbarnspedagogik kan förverkliga en ambitiös småbarnspedagogik som utgår från barnets rätt att lära sig och att växa upp i en trygg omgivning. Anställda som inom arbetet får förverkliga sig själv, upplever frihet att utveckla verksamheten tillsammans med sina kolleger och som har roligt på jobbet.

Samtidigt går det inte att blunda för faktum. Nybörjarplatserna för utbildningarna till att bli lärare i småbarnspedagogik fylls inte på svenska. Huvudstadsregionen, och andra områden, lider av stor brist på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik och över en tredjedel av dem som jobbar i branschen överväger att lämna den. Sjukfrånvaron bland kommunanställda barnskötare och lärare i småbarnspedagogik ökar medan den minskar i andra yrkesgrupper.

Vilken effekt bristen på behörig personal har inom småbarnspedagogik skildras både i denna och andra utredningar. Bristen påverkar barnen, de anställda och

i slutändan kvaliteten på småbarnspedagogiken. Målen i grunderna för planen för småbarnspedagogik uppnås inte i hela Finland. Det har NCU, det nationella centret för utbildningsutvärdering slagit fast.⁶³ Bland orsakerna nämner NCU personalbrist, brister i ledarskapet och i personalens pedagogiska kunnande.

Att det blivit så här är ingen överraskning.

Inom den svenska småbarnspedagogiken i Finland har utredning efter utredning sedan slutet av 1990-talet varnat för utvecklingen. Redan för över 20 år sedan skrev Sydkustens landskapsförbund att ”behovet av barnträdgårdslärare i Mellannya land kommer att öka”. Tio år senare var bristen ett faktum och även om läget gällande andelen obehöriga i dag är bättre än för tio år sedan kan man inte med bästa vilja kalla läget för bra.

Bristen på behöriga lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik är inget unikt problem för Svenskfinland. Problemet är både nationellt och internationellt. Problemet är komplext och hänger ihop med en professionalisering av småbarnspedagogiken och en omvälvande förändring av lagstiftningen som styr småbarnspedagogiken. Utöver detta spelar utbildningsmöjligheterna stor roll – det är ett pussel där bitarna består av allt från bristen på professorer i småbarnspedagogik och det geografiska avståndet till olika utbildningar till möjligheterna för dem som redan är i branschen att utbilda sig och fortbilda sig.

När flexibla utbildningsmöjligheter planeras och verkställs är det viktigt att även i fortsättningen utgå från kvalitet, även då arbetsgivare ropar på snabba lösningar för att få behörig personal. Det är också viktigt att minnas att småbarnspedagogiken är ett brett arbetsfält där alla yrkesgrupper behövs. Den nya lagen om småbarnspedagogik, där bestämmelserna om personalens behörighet träder i kraft 2030, inför en ny yrkesgrupp i daghemmen, socionomer inom småbarnspedagogik. Både bland studerande, anställda och intressebevakare

råder stor osäkerhet kring hur arbetet och även utbildningen för denna yrkesgrupp ska se ut i framtiden.

Den finns ändå en stor samstämmighet kring behovet av mångprofessionella team inom småbarnspedagogiken. För att möta barnens och familjernas behov och för att kunna genomföra grunderna för planen om småbarnspedagogik behövs ett brett kunnande och personer med olika yrkeskunskap.

Det finns flera pågående initiativ som antagligen kommer att förtydliga hur det mångprofessionella arbetet ska utvecklas. I januari 2021 publiceras ett program för utvecklingen av småbarnspedagogikens utbildning. Bakom programmet finns Forumet för utvecklingen av småbarnspedagogikens utbildningar (Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi). Forumet behandlar också den svenskspråkiga utbildningen. Rapporten kommer att ge en lägesbeskrivning av utbildningen på ett nationellt plan och kartlägga utbildningsbehoven. Den försöker också förtydliga kompetensprofilerna för de olika yrkena. I kommuner runt om i landet pågår arbetet med att skriva arbetsbeskrivningar för socionomer i småbarnspedagogik.

Samtidigt som målet självklart ska vara att nå en god behörighetsgrad bör man inte glömma bort att en liten andel obehöriga kan vara nödvändig och till och med bra. För många av de intervjuade i denna utredning var en visstidsanställning eller ett vikariat inkörsporren till branschen. De blev kanske väl bemötta, fick mersmak och utbildar sig nu för att bli behöriga.

I komplexiteten finns det två faktorer som föga överraskande återkommer i utredningar och intervjuer och som har stor inverkan på branschens attraktivitet: lönen och arbetsförhållandena.

Samtliga anställda inom småbarnspedagogiken säger att lönen inte återspeglar sig i det ansvarsfyllda och tunga arbetet. Samma fråga lyfts upp av dem som repre-

senterar de anställdas intressebevakningsorganisationer och av dem som utbildar professionella inom småbarnspedagogik. De intervjuade lyfter fram att lönen är kopplad till branschens status och attraktivitet. Denna utredning har fokuserat på att lyfta fram barnskötares, lärares, socionomers och ledares röster. Samtidigt finns det fler viktiga yrkesgrupper som bidrar till att småbarnspedagogiken fungerar: daghemsassistenter, biträden, kostservicearbetare, lokalvårdare med flera. Dessa yrkesgrupper bör också höras när verksamheten utvecklas.

För att de som arbetar inom småbarnspedagogiken ska trivas och hållas kvar i branschen krävs goda arbetsförhållanden: att gemenskapen är god, att folk känner att de är delaktiga och kan påverka sitt arbete. Anställda lyfte fram arbetsgemenskapen och innehållet i arbetet som det bästa med jobbet. De gemensamma stunderna med barnen, som utvecklas varje dag, gör arbetet meningsfullt. Lärare, socionomer och barnskötare inom småbarnspedagogik vet att deras arbete spelar en roll i barnens utveckling och framtid.

Personalens välmående och trivsel går hand i hand med kvaliteten på småbarnspedagogiken. Därför måste man värna om personalen, uppmuntra den, utmana den och lyssna på den. Föräldrar med barn inom småbarnspedagogiken kan också fundera på hur de med sitt eget agerande påverkar arbetet för personalen inom småbarnspedagogiken. Föräldrar kan visa uppskattning och respektera att daghemmet är ledarnas, lärarnas, speciallärarnas, socionomernas, barnskötarnas och de andra yrkesgruppernas arbetsplats. Denna rapport går inte in på föräldrarnas roll inom småbarnspedagogiken. För den som vill veta mer om till exempel vilka faktorer som påverkar föräldrarnas inställning till småbarnspedagogik finns en hel del avslutad och pågående forskning att titta närmare på.⁶⁴

En del av de intervjuade för denna utredning säger att avståndet mellan småbarnspedagogikens vardag och verksamhet till ledande tjänstemän och

beslutsfattare är för långt. Enligt den nya planen för småbarnspedagogik borde all verksamhet utgå från barnet. Det gör den inte, menar de.

En av de intervjuade, läraren Pia Haataja, illustrerar beslutsordningen på ett papper där hon ritar beslutsfattare och olika experter högst och barnen längst ner. Däremellan finns, uppifrån ner: ledande tjänstemännen inom bildningssektorn eller småbarnspedagogiken, föreståndare eller andra ledare inom småbarnspedagogiken, lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik och till sist barnen.

Föreståndarna har ett brett och ansvarsfullt arbetsfält med frågor om allt från personal och administration till pedagogiskt ledarskap. ”De har för mycket jobb”, säger många av de intervjuade. Kontakten mellan dem och de anställda som ska förverkliga småbarnspedagogiken i barnens vardag lider. I Pia Haatajas beskrivning av nuläget går pilen uppifrån ner. Hon vänder på pappret. Barnet borde vara högst.

Intensiv mediebevakning och nyheter med rubriker om personalbrist och dåliga löner är något nästan alla intervjuade tagit upp. De menar att mediebevakningen påverkar bilden av branschen negativt. Flera intervjuade undrar också varför positiva nyheter, nya forskningsrön och djupdykningar i den nya planen för småbarnspedagogik inte görs.

Ifall det råder missförhållanden, till exempel med olagligt stora barngrupper, personal och barn som tvingas verka i hus med hälsovådlig inomhusluft eller om forskning visar att var tredje anställd i en bransch överväger att byta bransch för att arbetet är för tungt, ja då bör medierna bevaka frågan. Men om en hel bransch upplever att det ”bara skrivs negativt” om småbarnspedagogiken bör journalister ändå fråga sig om det finns en obalans i rapporteringen? En

granskning av medierapporteringen kring småbarnspedagogiken skulle vara intressant och värd en egen forskning.

Det journalister, och föräldrar, kan bli bättre på är att tala om saker med dess riktiga termer. Till exempel när det gäller yrkesbenämningarna heter det lärare eller speciallärare inom småbarnspedagogik, socionom inom småbarnspedagogik och barnskötare inom småbarnspedagogik.

Den tre månader långa resan jag själv gjort i småbarnspedagogikens värld har på många sätt varit ögonöppnande, intressant och lärorik. När jag nu, i slutskedet av arbetet presenterar åtgärdsförslag gör jag det väl medveten om att det finns experter med mycket större insyn i och förståelse för branschen. Det finns otaliga personer som arbetar heltid med att lösa dessa frågor och som gör allt de kan för att göra det.

Sammanfattningen och åtgärdsförslagen nedan speglar de röster jag hört och de röster som hörts i tidigare utredningar och i mediernas bevakning av frågan. Dessa röster är viktiga.

9. Åtgärdsförslag

I sin utredning om småbarnspedagogikens effekter skriver Kirsti Karila att en satsning på personalens yrkeskunskap är ett effektivt sätt att förbättra kvaliteten på småbarnspedagogiken eftersom personalkostnaderna orsakar de största kostnaderna för verksamheten. Hon lyfter också fram en OECD rapport som noterar att personalens arbetsförhållanden och utbildningsmöjligheter inte ligger på den nivå de borde i förhållande till vilken betydelse småbarnspedagogiken har i den politiska diskussionen.⁶⁵

Det nationella centret för utbildningsutvärdering rekommenderar att småbarnspedagogiken ska garanteras ”tillräcklig och bestående personal som fått en högklassig basutbildning, tryggnad av rätt inriktad och tillräcklig fortbildning samt en noggrannare utvärdering av ledarskapssystemet”.⁶⁶

Några steg mot denna målsättning kan enligt mig uppnås genom åtgärdsförslagen nedan. Förslagen utgår från att en satsning på personalen och arbetsförhållanden höjer småbarnspedagogikens kvalitet, gör branschen mer attraktiv, får fler att söka sig till branschen och färre att söka sig bort från branschen.

Åtgärderna presenteras först genom allmänna riktlinjer och särskilda satsningar. Sedan lyfter jag fram konkreta förslag eller tips på idéer.

De stora linjerna:

- Gör en plan för att successivt och nationellt höja lönen för ledare, lärare, speciallärare, socionomer och barnskötare inom småbarnspedagogiken med minst 500 euro i månaden. Belöna behörighet och särskilda specialkunskaper med lediga dagar och/eller pengar.
- Arbeta för att på sikt ändra lagen gällande punkten om personaldimensioneringen med målet att få fler lärare, socionomer och barnskötare i småbarnspedagogik i daghemmen, särskilt i grupper med barn som behöver särskilt stöd.
- Utveckla och utvidga utbildningen av speciallärare i småbarnspedagogik på svenska, med målet att få fler speciallärare i huvudstadsregionen. För tillfället är yrkesgruppen rätt osynlig både i rapporter (även denna), i den offentliga debatten och som alternativ för den som skulle vilja utbilda sig till speciallärare i småbarnspedagogik. Speciallärarens yrkeskunskap

behövs bland annat för att identifiera barns behov av stöd och för att utveckla och utvärdera stödet.

- Arbetsgivare – förbättra och utveckla arbetsförhållandena. Lyssna på personalen och reagera. Gör en lägesbedömning bland den egna personalen och skrid till åtgärder. Ta kritik på allvar och utnyttja de utvecklingsförslag som personalen lägger fram. Helsingfors stads åtgärdsprogram (2020) innehåller en plan och en tidtabell för flera förbättringar inom småbarnspedagogiken. Programmet kan fungera som inspiration för andra.⁶⁷ Kommuner som gjort denna typ av utredningar och åtgärdsförslag bör lägga ut informationen så att den är lätt för vem som helst att ta del av.⁶⁸ Öppenhet och transparens gynnar alla.
- Fackförbunden – gör en tydlig gemensam satsning kring småbarnspedagogiken med målet att höja lönerna i alla personalgrupper. Fackliga meningsskiljaktigheter gagnar varken de anställda i branschen eller barnen. Bli bättre på att synas på arbetsplatserna, informera om de anställdas rättigheter och värna om de svenskspråkiga medlemmarna.
- I satsningar som strävar efter att lösa bristen på behörig personal inom småbarnspedagogiken bör representanter för de anställda inkluderas. Det finns också utrymme för att bli bättre på att jobba över språkgränserna för att lära av och med varandra.
- Ge verktyg, tid och möjligheter för ledare att tillsammans med personalen utveckla det pedagogiska ledarskapet. Arrangera arbetet så att inte arbetsbördan blir för stor och arbetsbilden för splittrad för ledare/föreståndare.
- Utbildningsanordnare: Bli synligare för potentiella studenter. Berätta om utbildningarna, samarbeta med grundskolor, gymnasier och yrkesskolor.

Erbjud öppna kurser som kan ersätta kurser vid gymnasier eller yrkesinstitut. Erbjud möjligheter att studera på distans, vid sidan av arbetet, och berätta öppet om dessa möjligheter. Se potentiella lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik där ni inte sett dem tidigare (branschbytare). Utred vad era alumner inom småbarnspedagogik gör – arbetar de i branschen? Varför eller varför inte? Besök läroinrättningar, berätta om karriärstigar och arbetets innehåll. Skapa kontakter till journalister för att sprida forskningsresultat och aktuella frågor om småbarnspedagogiken.

- Alla aktörer: Gör rejäla satsningar för att åtgärda könssegregationen inom småbarnspedagogiken. Över 95 procent av lärarna, socionomerna och barnskötarna inom småbarnspedagogiken är kvinnor. Det behövs satsningar för en större mångfald inom branschen. Lyft fram förebilder som representerar en mångfald bland dem som jobbar inom småbarnspedagogiken.

Nära konkreta idéer:

Idéerna nedan kan användas som inspiration, förkastas, eller förverkligas. Om de förverkligas bör de självklart utvecklas i samråd med experter på fältet.

- Grunda ett nätverk med ”småbarnspedagogikens ambassadörer”, i stil med de svenska språkambassadörerna eller läsambassadörerna, vilka arbetar på fältet i minst tre år. Dessa ambassadörer kan besöka läroinrättningar, mässor m.m. och berätta om yrket, utbildningsmöjligheter, fortbildningsmöjligheter. Ambassadörerna kan skapa och sammanställa material som kan användas på sociala medier, av studiehandledare och elevhandledare. Ambassadörerna kan dessutom berätta om arbetsbostäder (stiftelsernas och kommunernas) och andra förmåner och om branschens

intressebevakning. Ambassadörerna arbetar med hela fältet i åtanke och är inte kopplade till en särskilt kommunal eller privat arbetsgivare. De jobbar i ”Svenskfinland” och inkluderar även språköarna. Eller varför inte en gemensam tvåspråkig satsning med aktörer som kan det finska fältet för att nå ut nationellt? Ambassadörerna ska vara tillräckligt många och få en tillräcklig lön. De arbetar också med att samla och sprida (på en webbplats?) information om stipendier och finlandssvenska satsningar, till exempel bokpaket till daghem, fondägda arbetsbostäder, kulturprojekt, utbildningar m.m. De ska vara lätta att hitta på en och samma webbplats. Stipendierna får inte vara för tidskrävande och komplicerade att söka.

- Utbildningsstipendier för lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik som vill fortbilda sig eller gå en behörighetsgivande utbildning. När det gäller heltidsstudier måste stipendierna vara så stora att mottagarna kan försörja sig under studietiden. Mindre stipendier, för till exempel kursavgifter till öppna universitetet, anpassas till fortbildningskostnaderna. De finlandssvenska fonderna erbjuder redan i dag en hel del stöd men de intervjuade upplevde att stipendierna kunde utvecklas ytterligare.
- För den som ordnar fortbildning eller beviljar stipendier för utveckling av verksamheten: Skapa en vikariepool som hoppar in när den ordinarie personalen deltar i utbildningar, är lediga för att utveckla verksamheten. I dag finns det lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik som vill gå på fortbildning men inte gör det eftersom deras arbetsplats inte får en vikarie och de vill inte lämna sina kolleger i sticket. Denna fråga kan vara svårlöst på grund av praktiska frågor men eventuellt hittar privata daghem, stiftelser och kommunala arbetsgivare en lösning.
- Utbildningsmessa för finlandssvenska pedagoger, i stil med Educamässan eller Varhaiskasvatusmessut, där samtliga yrkesgrupper kan mötas, lyssna

till toppföreläsare, samarbeta och byta idéer. Här möts både yrkesinstitut och högskolor, arbetsgivare och anställda, forskare, medier och erfarenhetsexperter. Alternativt utveckla det svenska innehållet och skapa en egen svensk profil för de ovannämnda evenemangen.

- Se till att personalen och de olika yrkesgrupperna inom småbarnspedagogiken är representerad i arbetsgrupper och projektsatsningar (till exempel Sydkustens landskapsförbunds och kommunernas satsningar, rundabordssamtal m.m.) som arbetar med att lösa frågor kring bristen på behörig personal. Annars riskerar arbetet att inte ha tillräcklig förankring i verkligheten. Gör det möjligt för personalrepresentanter att delta i praktiken (ta hänsyn till arbetstider m.m.)
- Arbetsgivare: Bli bättre på att lyfta fram vad som görs för att förbättra situationen, synliggör arbetsförmåner och pågående projekt. Kanske med affischer och kampanjer på arbetsplatserna. För att få en bild av hur vardagen ser ut på ett daghem kan ledande tjänstemän i kommunerna tillbringa minst en hel dag per år på ett daghem eller inom en annan småbarnspedagogisk verksamhet.
- Klädpengar åt personalen. Minst 200 euro i stöd per år per man för att skaffa utekläder och skor. Inom daghemmen är personalen ute året om och i alla väder. Bra kläder uppmuntrar till utevistelse och motion och ger mer likvärdiga möjligheter åt personalen att ha ändamålsenliga arbetskläder.
- Gör ett teveprogram där verksamheten på ett daghem eller i en förskola spelar en central roll. Programmet kan byggas upp kring temat: ”Lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik”, frågesport för barn, Duudson på daghem, mästarnas mästare o.s.v. realitybaserat program med syfte

att öka allmänhetens kunskap om vad småbarnspedagogiken egentligen handlar. Får gärna innehålla humor.

- Gör en välredigerad och mångsidig podcast med focus på (småbarns) pedagogik: Pedagogikpodden. Med regelbundna värdar som gästas av experter och anställda, vilka talar om problem och lösningar, brett och professionellt. Där man diskuterar praktiska frågor, vetenskap och etik.

Forskningsområden som kunde vara intressanta att granska på djupet:

- Utbildade lärare och barnskötare inom småbarnspedagogik som inte jobbar inom småbarnspedagogiken. Var finns de? Vad gör de?
- Mediebevakningen av småbarnspedagogiken – hur den ut? Skrivs det bara negativt om branschen?
- Skillnaden mellan språkgrupperna när det gäller intresset för att studera småbarnspedagogik. Hur ser skillnaden ut? Vad beror den på? Finns det skillnader både när det gäller universitet, yrkeshögskolor, yrkesskolor och yrkesinstitut?
- Effekterna av att i lönen/kollektivavtalet särskilja lönen för behöriga och obehöriga, till exempel när det gäller barnskötare inom småbarnspedagogik så att behörighet skulle ge större lön.
- Utredda hur striktare anvisningar när det gäller sjuka barn inverkar på personalens sjukfrånvaro.

Suomenkielinen yhteenveto

Varhaiskasvatuksen parissa työskentelee ammattilaisia, jotka tekevät työtään intohimoisesti ja sitoutuneesti. He toteuttavat kunnianhimoisesti uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa, jonka perusteena on lapsen oikeus oppia ja kasvaa turvallisessa ympäristössä. Parhaimmillaan työntekijät voivat toteuttaa itseään töissä ja kehittää yhdessä kollegoiden kanssa toimintaa – ja pitää samalla hauskaa.

Samaan aikaan on syytä muistaa ja tunnustaa tosiasiat. Ruotsinkielisissä korkeakouluissa varhaiskasvatusopetuksen aloituspaikat eivät täyty. Pääkaupunkiseudulla ja myös muilla alueilla on huutava pula koulutetuista varhaiskasvatuksen opettajista ja lastenhoitajista. Sen lisäksi kolmasosa alalla työskentelevistä harkitsee alan vaihtoa. Sairauserpoissaolot lisääntyvät, vaikka kehitys kuntien muissa ammattiryhmissä on päinvastainen.

Miten puute koulutetusta varhaiskasvatuksen henkilökunnasta vaikuttaa päiväkotien arkeen, mistä puute johtuu ja mitä asialle pitäisi tehdä? Tässä raportissa pääsevät ääneen lastenhoitajat, sosionomit, opettajat ja johtajat. Haastateltavien joukossa on myös alan opiskelijoita ja eri oppilaitosten edustajia, tutkijoita sekä ammattiliittojen edustajia.

Puute koulutetusta henkilökunnasta on ollut arkea Etelä-Suomen ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa viimeiset 20 vuotta. Se on aivan liian pitkä aika. Henkilöstöpula vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun, henkilökunnan jaksamiseen ja motivaatioon sekä alan houkuttelevuuteen.

Raportti sisältää useita toimenpide-ehdotuksia, jotka pohjautuvat osin Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) tuoreeseen selvitykseen

Varhaiskasvatuksen laatu arjessa (2020). Sen mukaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteet eivät kaikilta osin toteudu lain edellyttämällä tavalla. Tämä johtuu keskeisesti puutteista toiminnan rakenteissa. Karvin selvitys ei erikseen havainnollista ruotsinkielisen toiminnan tilannetta. Tämän Magma-raportin perusteella voidaan todeta, että siinä esiintyy samanlaisia ongelmia pääkaupunkiseudulla.

Karvin mukaan ”henkilökunnan puute näkyy kiireen tuntuna. Puutteelliset johtamisen rakenteet, tiedon heikko kulku toiminnan tasolta päätöksenteon tasolle sekä tilojen ja välineiden puute vahvistavat henkilöstön epäilyt siitä, ettei varhaiskasvatussuunnitelman perusteita kyetä toteuttamaan. Edelleen suunnitelman toteutumattomuus liittyy henkilöstön osaamiseen ja jaksamiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemaan väsymykseen ja kuormittuneisuuteen tulee suhtautua vakavasti, sillä ne heijastuvat lapsiin ja toiminnan laatuun. Varhaiskasvatukseen suunnattuja taloudellisia resursseja tulee arvioida ja tarvittaessa lisätä, jotta rakenteita ja prosesseja voidaan kehittää ja nyt esille tulleita puutteita korjata.”

Magman raportin toimenpide-ehdotusten oletuksena on, että panostus henkilökuntaan ja työolosuhteisiin parantaa varhaiskasvatuksen laatua. Tämä taas edistää alan houkuttelevuutta, jolloin useampi hakeutuisi alalle ja harvempi harkitsisi sen vaihtoa.

Raportti ehdottaa muun muassa varhaiskasvatuksen ”lähettäjiä”, tuntuja palkankorotuksia kaikissa ammattiryhmissä sekä apurahoja alalla jo oleville, jotka haluavat kouluttautua saadakseen muodollisen pätevyden.

Tack

Alla ni lärare, socionomer, ledare och barnskötare inom småbarnspedagogik, blivande och verksamma, som ställt upp på intervjuer, låtit mig följa mer ert arbete på daghem, förklarat och inspirerat. Jag är genuint tacksam och glad för varje möte.

Alla andra sakkunniga som delat med sig av sin expertis.

Lia Markelin, samhällsanalytiker på Magma, kontaktperson, redigerare och bollplank för utredningen Kaisa Kepsu, samhällsanalytiker på Magma, som bidragit med statistik och grafik.

Rapportens referensgrupp:

Barbro Högström, bildningsdirektör, Esbo

Mia Ahlskog, föreståndare Helsingfors

Matias Österberg, utbildningsplanerare, Sydkustens landskapsförbund

Niklas Wahlström, sektorsansvarig för utbildning, Svenska folkskolans vänner

Christina Gestrin, folktingssekreterare, Folktinget

Jeanette Björkqvist, journalist, för värdefulla kommentarer på texten

Gun Oker-Blom, utredare

Minka Lindroos, forskningsassistent

Min familj.

BILAGA 1:

Satsningar som vill åtgärda bristen på behörig personal

Syftet med denna bilaga är att presentera en del av de avslutade eller pågående projekt och andra satsningar vars mål är att utveckla småbarnspedagogiken på svenska i huvudstadsregionen.

Anna-Maja Henrikssons Rundabordssamtal 12.2.2020 på Justitieministeriet

Justitieminister och Svenska folkpartiets ordförande Anna-Maja Henriksson sammankallar till ett rundabordssamtal. På mötet diskuteras den akuta personalbristen och möjliga åtgärder och lösningar. Mötet sammanfattas i följande punkter:

- Det behövs fler studieplatser, men det är också viktigt att få upp söktrycket.
- Det behövs karriärstegar och tydligare arbetsbeskrivning för socionomer inom småbarnspedagogiken.
- Yrkesinstitutet Practicum borde beviljas grundexamen i pedagogisk verksamhet och handledning (barnledare)
- Det behövs ändamålsenliga arbetsutrymmen, bättre arbetsmiljö och bättre arbetsförmåner (t.ex. arbetsresesedlar eller kultur-, idrottssedlar). Lönenivån borde höjas. Man kunde t.ex. börja med mentorskap i arbetslivet.
- Förbättra statusen på yrket. Sydkusten planerar att starta en kampanj för att lyfta upp positiva berättelser om yrket. Andra är välkomna med. Man borde inkludera hur man ska göra småbarnspedagogiken attraktiv, synliggöra möjligheterna i arbetet, locka unga till branschen, man borde få ut budskapet om varför det krävs en utbildad personal.

- Rekryteringen nämndes. Behövs det rekryteringspaket eller etableringspaket? Där kunde också exempelvis bostäder ingå och marknadsföras. Kunde man göra marknadsföringskampanjer i Österbotten och Sverige? På annat ställe? Detta kunde arbetsgruppen fundera på.
- Fonderna kunde kanske t.ex. bidra till rekryteringsannonser, ge bidrag för att ordna rekryteringstillfällen.
- Det behövs mera uppföljning – varför väljer vissa att inte börja jobba trots att de studerar till yrket eller varför slutar vissa personer jobba (s.k. exit-diskussioner).
- Det subventionerade boende kunde bli ännu mer och marknadsföras bättre (exempelvis via fondernas byggande)
- Man kunde fundera på hur man bättre kan utnyttja olika typer av tjänster inom småbarnspedagogiken
- Det ska finnas en grupp som funderar på framtiden för småbarnspedagogiken på svenska i huvudstadsregionen/Finland.
- Det lyftes upp att UKM:s utredning med Gun Oker-Blom i spetsen också ska se på utmaningarna med småbarnspedagogiken på svenska.
- Brostudier, läroavtal och smidiga vägar att bli behörig viktigt. Flerformsstudier och e-studier är bra.
- Kommunerna borde också ta i bruk servicesedlar inom småbarnspedagogiken (i alla fall i begränsat antal för att se om det har effekt)

Med på mötet:⁶⁹

Dan Koivulaakso, specialmedarbetare, Vänsterförbundet

Birgitta Vuorinen, direktör, avdelningen för högskole- och forskningspolitik,

Undervisningsministeriet

Gun Oker-Blom, utredare, Utbildningsstyrelsen

Pia Pakarinen, biträdande borgmästare, Helsingfors

Niclas Grönholm, direktör för den svenska servicehelheten, Helsingfors

Pia Sundell, verksamhetsledare, Barnavårdsföreningen

Sonja Gummerus, ekonomichef, Barnvårdsföreningen
Georg Henrik Wrede, VD, Folkhälsan
Gun Eklund, VD för Folkhälsan Vålfärd
Markus Österlund, folktingssekreterare, Folktinget
Camilla Grundström, bitr. folktingssekreterare, Folktinget
Christel Björkstrand, direktör för Sydkustens landskapsförbund
Matias Österberg, utbildningsplanerare på Sydkustens landskapsförbund
Auli Setälä, sakkunnig OAJ
Christer Holmlund, ordförande för Finlands Svenska Lärarförbund
Terhi Päivärinta, direktör (undervisning och kultur), Kommunförbundet
Minna Lindberg, sakkunnig (undervisning och kultur), Kommunförbundet
Mikko Ollikainen, riksdagsledamot, Sfp
Eva Biaudet, fullmäktigemedlem, Sfp
Silja Borgarsdóttir Sandelin, fullmäktigemedlem, Sfp
Björn Månsson, fullmäktigemedlem, Sfp
Laura Finne-Elonen, fullmäktigemedlem, Sfp
Martina Harms-Aalto, ordförande för svenska sektionen, utbildningsnämnden, Sfp
Tom Böhling, vice-rector, Helsingfors universitet
Johanna Mäkelä, dekanus, Helsingfors universitet
Lisbeth Fagerström, rektor, Åbo Akademi
Mona Forsskåhl, rektor, Arcada
Bettina Brantberg-Ahlfors, utbildningsansvarig lektor för socionomutbildningen, Arcada
Lotta Sjöblom, servicechef och prorektor, Practicum
Tiisa Vasara, teamledare, Practicum
Lena Johansson, rektor, Axxell
Sofia Sjöblom, lärare ansvarig för utbildningen i grundexamen i pedagogisk verksamhet / barnledare, Axxell
Johanna Karlsson, ordförande, Svenska Barntädgårdsläraryöreningen
Elisabet Horsma-Strang, informatör, Svenska Barntädgårdsläraryöreningen

Emilia Sundvall, ordförande, Didacta, Helsingfors universitet
Pihla Eriksson, styrelsemedlem, Didacta, Helsingfors universitet
Johan Aura, kanslichef, SFV
Dag Wallgren, VD, Svenska Litteratursällskapet
Marika Mäklin, kommunikationschef, Svenska Litteratursällskapet
Laila Andersson, ordförande, Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne
Marcus Rantala, ordförande, Stiftelsen Tre Smeder
Gunborg Gayer, styrelsemedlem, Stiftelsen Tre Smeder
Sören Lillkung, VD, Svenska Kulturfonden
Katarina von Numers-Ekman, ombudsman, Svenska Kulturfonden
Stefan Björkman, VD, Konstsamfundet

Helsingfors stads ”task force”-arbetsgrupp

Arbetsgrupp som tillsattes av Helsingfors borgmästare Jan Vapaavuori 10 december 2019 i samband med den kritiska bristen på personal inom dagvården, både på stadens svenska och finska daghem. Arbetsgruppens mål var bland annat att skapa en helhetsbild av orsakerna till personalbristen. Den skulle också hitta lösningar på den akuta personalbristen, ge förslag på åtgärder inför situationer där tillräcklig personal inte finns att tillgå, göra en plan för effektivare rekrytering, skapa en lägesbild över utrymmen och arbetsförhållanden och ge åtgärdsförslag, kommunicera småbarnspedagogikens situation och åtgärder och göra en kostnadsberäkning för de olika åtgärderna.

Arbetsgruppen leddes av kanslichef Sami Sarvilinna. Gruppen träffades tolv gånger och dess slutrapport publicerades i maj 2020: Varhaiskasvatuksen henkilöstön saatavuus – Task Force, loppuraportti 26.5.2020.

Arbetsgruppens medlemmar:

Sami Sarvilinna, kanslichef, stadskansliet, ordförande

Henrietta Suomalainen, pedagogisk sakkunnig, sekreterare

Satu Järvenkallas, direktör för småbarnspedagogik

Niclas Grönholm, direktör för svenska servicehelheten

Tiina Harju-Kukkula, personalchef

Hanna-Kaisa Talvensaari, kommunikations- och marknadsföringschef

Liisa Kivelä, kommunikationsdirektör

Tarja Näkki, chef för strategiska resurser

Sanni Pietilä, intressebevakningssakkunnig

Helsingfors stads arbetsgrupp – fortsättning på ”task force”-arbetet.

Helsingfors stads sektorchef Liisa Pohjolainen tillsatte en arbetsgrupp med syfte att komma med förslag på hur man på långt sikt kan förbättra tillgången på personal inom småbarnspedagogiken. Arbetsgruppen inledde sitt arbete i juni 2020 och träffas hösten 2020 tre gånger. På mötet i juni beslöt arbetsgruppen att göra ett program där man intervjuar sakkunniga inom området och andra nordiska städer för att få fram möjliga lösningar och hur staden strategiskt kommer att fortsätta jobba med att säkerställa personaltillgången inom småbarnspedagogiken på lång sikt.⁷⁰

Arbetsgruppen följer även genomförandet av åtgärdsprogrammet som gjordes våren 2020 för att skapa en lägesbild om arbetsförhållandena inom småbarnspedagogiken samt att föreslå åtgärder efter behov. Arbetsgruppen ska också samarbeta med utbildningsinstanser för att främja ett mångsidigt utbud av utbildningsstigar och främja en ökning av antalet utbildningsplatser.

Arbetsgruppens medlemmar:

Niclas Grönholm, direktör för svenska servicehelheten

Tiina Harju-Kukkula, personalchef

Satu Järvenkallas, direktör för småbarnspedagogik

Tilda Lindgren, projektplanerare, sekreterare

Sanni Pietilä, intressebevakningssakkunnig

Outi Salmi, projektkoordinator, sekreterare

Raila Tiainen-Ala-Maunus, chef småbarnspedagogik

Jenni Tirronen, chef för den svenska småbarnspedagogiken

Samt två daghemsföreståndare

Samarbetsgrupper som leds av Sydkustens landskapsförbund

A) Grupp för opinionsbildning – Sydkusten

Gruppens syfte: att höja attraktionskraften för småbarnspedagogik och att få folk att söka till branschen. Inledde sitt arbete sommaren 2020.

Med i gruppen:

Bernt-Johan Lindström, Svenska Kulturfonden

Lisa Palm, specialmedarbetare

Marcus Rantala, Stiftelsen Tre Smeder

Laila Andersson, rektor, Practicum, stiftelsen Brita Maria Renlunds minne

Gun Oker-Blom, utredare, Undervisningsministeriet

Martina Harms-Aalto

Emilia Sandvall, studerande, Didacta

Kurt Torsell, Utbildningsstyrelsen

Niklas Wahlström, Svenska Folkskolans Vänner
Jenni Tirronen, Helsingfors stad
Barbro Högström, bildningsdirektör, Esbo
Christel Bjökstrand, Sydkusten
Matias Österberg (sekr) Sydkusten

Gruppen är indelad i en mindre grupp som ska leda det praktiska arbetet. I den mindre gruppen ingår att Barbro Högström, Martina Harms-Aalto, Christel Bjökstrand och Matias Österberg.

B) Samarbete mellan medlemskommuner och utbildningsanordnare av småbarnspedagogik – Sydkusten

Representanter för Kommunförbundet, Kommunarbetsgivarna (KT) och representanter för fonder. Medlemmarna träffas dels som en stor grupp, dels indelad i två mindre grupper där man förbereder mötena. På gruppens första möte deltog närmare 30 personer och gruppen är öppen för den som vill komma med.

Sydkustens medlemskommuner är med (ofta representerade av bildningschefen eller chefen för småbarnspedagogik). Bland utbildningsanordnarna finns HU, ÅA, Arcada, Novia, Practicum och Axxell och Kredu.

Övergripande syfte: Att hitta gemensamma strategier och samarbeta. Frågor som behandlas: Vilken personal behövs om 5 och 10 år? Vad kan vi göra för att utbildningarna tar in tillräckligt med studerande och att tillräckligt många söker? Vad kan vi (de som medverkar tillsammans) erbjuda för kompletterande utbildning, till exempel för att de som redan jobbar på daghem ska få behörighet.

I kommunernas grupp ingår: Esbo, Grankulla, Lovisa och Åbo (vilka representerar alla kommuner). Kommunernas representanter har bland annat diskuterat:

- Personalbehoven. Var finns de och hur stora är de?
- Hur skapar vi en gemensam klar bild av läget och behoven som vi kan kommunicera utåt?
- Sydkusten samlar behörighetssiffror under hösten 2020
- Sydkusten kontaktar kommunerna för att skapa en helhetsbild av riktlinjer för perioden

2020–2030 utgående från kommunernas strategi för småbarnspedagogiken och tryggandet av tillräcklig personal

I utbildningsanordnarnas grupp ingår: HU, ÅA, Arcada, Novia, Practicum, Axxell och Kredu. Gruppens medlemmar har bland annat diskuterat:

- Behovet att se över antalet studieplatser, hur man samarbetar och vad man kan göra tillsammans
- Normala verksamheten optimeras: tillräckligt studerande och söktryck. Kan man påverka antalet utbildningsplatser?
- CLL (centret för livslångt samarbete). ÅA HU, Arcada. -visar vägen för framtiden?
- Mångprofessionella teamet – hur kan vi stöda den processen?
- Gruppen delges information från kommunerna om deras arbete om att kartlägga behoven

KOHUR, kompetensutveckling inom huvudstadsregionens svenska utbildningsväsen

Ett samarbetsprojekt kring kompetensutveckling för personalen inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen, grundläggande- och gymna-

sieutbildningen i Vanda, Helsingfors, Esbo, Grankulla och Kyrkslätt. Projektet startade 2010, då statsfinansierat under programmet Kunnig (Osaava Ohjelma). Projektperioden tog slut våren 2017. Den gemensamma satsningen på kompetensutveckling under namnet Kohur fortsätter genom ett samarbetsavtal som kommunerna har ingått år 2018. Kohur kommunerna säkerställer att verksamheten fortsätter genom att gemensamt garantera en basfinansiering för verksamheten. Kohur har beviljats understöd för verksamheten av Svenska Kulturfonden år 2018 och 2019. All fortbildning är gratis för deltagarna.

Kohurs målsättning är systematisk och målinriktad kompetensutveckling med fokus på att samarbeta och lära av varandra.

Direktörsnätverket – Samarbete för huvudstadsregionens bildningsdirektörer

Bildningsdirektörerna i huvudstadsregionen har samarbetat i över 20 år. Gruppen träffas turvis i de olika kommunerna och den som är värd för träffen är också den som sammankallar, leder mötet och sammanfattar protokoll.

För tillfället medverkar:

Barbro Högström, direktör, Svenska bildningstjänster, Esbo

Mikael Flemmich, chef för dagvård och utbildning, Kyrkslätt

Maria Ekman-Ekeboom, undervisningschef, Grankulla

Niclas Grönholm, direktör för svenska servicehelheten, Helsingfors

Anders Vikström, direktör för det svenskspråkiga serviceområdet, Vanda

Tidigare samarbeten inom Sydkusten:

2009–2010 hade Sydkusten två grupper med uppgift att vaka över den svenska dagvårdens intressen.

HUR-gruppen: med dagvårdsadministratörer från huvudstadsregionen, Borgå, Sibbo och Kyrkslätt samt representanter för Arcada, och Practicum.

Sydkustens grupp för personal inom dagvård och utbildning: Huvudstadsregionens utbildningsdirektörer och representanter för Lärarförbundet, Kommunförbundet, Kulturfonden, Helsingfors universitet och Åbo Akademi (Vasa).

Samarbetsgrupp för chefer för småbarnspedagogik och utbildningsanordnare i södra Finland plus Åbo Akademi. Gruppen har träffats cirka två gånger per år.

Projektet Svensk dagvård, jätteskoj – kampanj 2010

Kampanj av Sydkustens landskapsförbund, i samarbete med Arcada, Yrkesinstitutet Practicum och Radio Vega Huvudstadsregionen med syfte att lyfta fram den svenska dagvården på ett positivt sätt.

- Kampanjen riktade sig till de svenska daghemmen i huvudstadsregionen som ombads delta i kampanjen. Daghemmen skulle berätta varför just de var ”Världens Bästa Dags”.
- Kampanjen pågick våren 2010. Med kampanjen ville arrangörerna lyfta fram den svenska dagvården på ett positivt sätt. Ett tiotal daghem i huvudstadsregionen deltog i kampanjen.
- Bland bidragen ”Världens bästa dags” lottades två pris á 1000 euro ut. Vinnarna blev Rödskogs daghem i Esbo och Daghemmet Elka i Helsingfors. Prisen gavs för att användas till daghempersonalens rekreation. Fem daghem valdes ut av kampanjarrangörerna och intervjuades i Radio Vega Huvudstadsregionen. Genom lottdragning fick barnen i fem

daghem (sammanlagt 200 barn) delta i ett stort kalas på Arcada med specialprogram i mars 2010. (<https://svenska.yle.fi/artikel/2010/03/09/varldens-basta-daghem-har-utsetts>)

Inom kampanjen publicerades också rekryteringsbroschyren: Kom och jobba inom dagvården. I broschyrens som skickas till studerande i branschen, samlas information om lediga tjänster i nio kommuner. Broschyren ges ut 2010 och 2011.

Rundabordsamtal: Personalsituationen inom dagvården på svenska i huvudstadsregionen 4 december 2008

Sydkustens landskapsförbund inbjöd till diskussion på G18 i Helsingfors.

Bland talarna fanns: Agneta Eriksson, direktör, Sydkustens landskapsförbund, Barbro Högström, utbildningsdirektör, Esbo och Christina Gestrin, riksdagsledamot (sfp).

Nätverksträff, 2017 och 2019

Helsingfors stad och Barnvårdsföreningen i Finland r.f. stod som värdar för nätverksträffen inom småbarnspedagogik 9–10 november 2017 i Helsingfors. Cirka 100 personer från Svenskfinland deltog, de flesta var daghemsföreståndare. Nätverksträffarna ordnas vartannat år på olika orter och med olika tema.

2019 ordnades träffen i Åbo 6–7 november. Det var en nätverksträff för ledare inom småbarnspedagogiken. Teman var ledarskap och småbarnspedagogik. ”Nätverksträffen vill vara ett tillfälle där man inhämtar kunskap, utbyter erfarenheter och samtidigt får ett litet mått av rekreation. Huvudtemat är att etiskt tänkande, delaktighet i beslutsfattande samt barnets språkutveckling”, skriver arrangörerna i inbjudan.

BILAGA 2

Tidslinje: Från barnkrubbor till barnets rätt till småbarnspedagogik

- 1839: Den första småskolan grundas i Gamlakarleby. Småskolorna kan ses som föregångare till barnträdgårdarna.
- 1840: Marias asyl i Helsingfors grundas.
- 1861: Den första barnkrubban grundas i Helsingfors. Barnkrubban tar emot barn som fyllt två månader, dagavgiften inkluderar mat och vård. Samma år grundas en barnträdgård i Ekenäs.
- 1888: Den första folkbarnträdgården, Fröbel-institutionen, grundas av Hanna Rothman på Lappviksgatan i Helsingfors. Rothman har studerat pedagogik vid Pestalozzi-Fröbel-Haus-seminariet i Berlin.
- 1892: Hanna Rothman och hennes kollega Elisabeth Alander grundar den första barnträdgårdsläroverutbildningen i Finland. Några år senare, 1908, inviger de Ebeneserhemmet i Sörnäs i Helsingfors, som blir en stödpoint för den finländska barnträdgårdsläroverutbildningen.
- 1919: Barnträdgårdsläroverinneföreningen i Finland grundas 11 januari 1919. Då finns 67 barnträdgårdar och 197 barnträdgårdslärover. Föreningens syfte är att *”främja barnträdgårdsläroverarbetets utveckling och arbeta för att höja barnträdgårdsläroverarnas nivå i pedagogiskt, samhällligt och ekonomiskt hänseende”*.

- 1919: Kommunerna börjar grunda barnträdgårdar.
- 1924: Daghemmen som tidigare styrts av skolmyndigheterna styrs nu av socialmyndigheterna.
- 1925: Det första nordiska barnträdgårdsmötet hålls i Köpenhamn. Från Finland deltar 46 föreningsmedlemmar.
- 1927: Riksdagen stadfäster en lag (296/27) och utger en förordning (297/27) om barnträdgårdarnas statsbidrag. Förordningen stadfäster att en lärare ska ha avlagt barnträdgårdslärarseminariets tvååriga kurs för att barnträdgården ska få statsbidrag. Gruppstorleken fastställs till maximalt 25 barn per lärare, med specialtillstånd kan antalet uppgå till 35 barn.
- 1929: Helsingforsmedlemmarna i Barnträdgårdsläraryrkesförbundet delas in i en svenskspråkig och en finskspråkig förening: Helsingin lastentarhanopettajayhdistys ry och Svenska Barnträdgårdsläraryrkesförbundet i Finland.
- 1930-talet: Daghem kommunaliseras. I Helsingfors övergår 1931 28 privata barnträdgårdar i kommunal ägo. Under 1940-talet är redan största delen av barnträdgårdslärarna kommunanställda.
- 1947: En ny utbildning, en underavdelning till Ebeneserseminariet i Helsingfors, inrättas i Jyväskylä. I efterkrigstidens Finland är behovet av dagvård enormt och det råder brist på barnträdgårdslärare. ”Tio procent av lärarna var formellt inkompetenta”.

- 1948: Suomen Lastentarhanopettajanliitto – Finlands Barntädgårdslärarinneförbund grundas.
- 1950: En broschyr för att göra barntädgårdsarbetet känt ges ut av Suomen Lastentarhanopettajanliitto – Finlands Barntädgårdslärarinneförbund. Förbundet hade konstaterat att ”den stora allmänheten, t.o.m. den bildade klassen, var förvånansvärt okunnig och hade många missuppfattningar om detta.”
- 1955: En ny utbildning startar i Tammerfors, Tampereen Lastentarhaseminaari.
- 1958: En ny utbildning, nu på svenska, startar i Jakobstad där Barntädgårdslärarseminariet inleder sin verksamhet.
- 1964: Finlands Barntädgårdsläraryörbund ger ut broschyren ”Lastentarha”, om barntädgårdsarbetet. Broschyren trycks i 100 000 exemplar och delas ut åt barnens föräldrar.
- 1965: Jyväskylä lastentarhaseminaari grundas. Året innan har Ebenesersemiariets utbildning i Jyväskylä lagts ner.
- 1968: Oulun lastentarhaseminaari i Uleåborg grundas.
- 1960-talet: Församlingarnas dagklubbssverksamhet ökar. I slutet av decenniet deltar nästan 50 000 barn i klubbverksamhet, som erbjuds fem dagar i veckan. Barntädgårdslärarna ser klubbarna som en konkurrent till barntädgårdarna.

- 1970: Den första manliga barnträdgårdsläraren utexamineras från Oulun lastentarhaseminaari som var först med att ta in manliga sökande.
- 1973: Lagen om dagvård av barn (239/73) träder i kraft. Dagvård definieras som en socialtjänst ämnad för alla behövande. Yrkes- och tjänstetitlar nämns inte i förordningen. Socialstyrelsen ger småningom ut ett cirkulär (C1/1973/lv) där pedagogernas och vårdpersonalens ställning specificeras. Barnavårdarna jämförs med barnträdgårdslärarna i grupper för barn över tre år. Detta skapar konflikter om arbetsfördelning och ansvar och om olikheter i löner, arbetstider och semestrar.
- 1981: Barnträdgårdsläraryrket startar en omfattande informationskampanj för att göra barnträdgårdsarbetet känt. Kampanjen *Barnträdgårdsläraren – arbete för morgondagen* ger bland annat ut infoblad med uppgifter om utbildningen, arbetsmiljön och lönerna.
- 1981: Personalstrukturen på daghemmen ändras. I grupper för barn över tre år finns två barnträdgårdslärare och en barnavårdare. I grupper för barn under tre år finns två barnavårdare och en barnträdgårdslärare. Konflikter uppstår mellan de olika yrkesgrupperna. ”Inom branschen talar man om ”traskriget” det vill säga interna tvister på daghemmen om vems uppgift det var att torka rent de kladdiga borden”.
- 1982: Barnträdgårdslärare demonstrerar mot låga löner. Över 400 personer marscherar till riksdagen där de lämnar 7 000 tomma börsar på trappan. Tillsammans med Akavas övriga underavlönade (barnträdgårdslärare, bibliotekarier, socialarbetare och farmaceuter) krävde barnträdgårdslärarna en separat lösning i den inkomst-

politiska helhetslösningen för att ”överbrygga löneklyftan på 40 procent”.

- 1983: Undervisningsministeriet föreslår att barnträdgårdsläraryrket vid högskolorna ska läggas ner. Förslaget slopas sedermera och barnträdgårdsläraryrket blir treårig.
- 1984: Barnträdgårdslärare strejkar för högre löner. Strejken inleds 3 april och avslutas 4 maj. Även Akavaanslutna lärare, läkare och socialarbetare strejker. Barnträdgårdslärarnas och specialbarnträdgårdslärarnas löner stiger med 2–4 löneklasser.
- 1985: Lagen om stöd för vård av barn i hemmet ger föräldrar eller annan vårdnadshavare, med barn under tre år, rätt att få stöd för hemvård av barn eller en kommunal dagvårdsplats.
- 1986: En ny dagvårdarutbildning inleds. Utbildningen räcker 1,5 år för studenter och 2,5 år för den som gått grundskolan. Utbildningen motsvarar barnavårdarnas.
- 1986: Barnträdgårdsläraryrket föreslår att Helsingfors universitet ska börja utbilda barnträdgårdslärare, också på svenska, eftersom det råder stor brist på svenskspråkiga barnträdgårdslärare i södra Finland.
- 1988: Helsingfors stad vill underlätta bristen på arbetskraft och ger dagvårdspersonalen ett ansvarstillägg på två löneklasser.
- 1989: Kvoterna för manliga sökande till barnträdgårdsläraryrket slopas för att inte stå i strid med jämställdhetslagen.

- 1990: Barn under tre år får subjektiv rätt till dagvård.
- 1991: Dagvårdslagen ändras. Senast i augusti 1995 ska alla barn under skolåldern få rätt till dagvårdsplats.
- 1991: Finland ratificerar FN:s konvention om barnets rättigheter, vilken antagits av FN:s generalförsamling två år tidigare.
- 1995: Barntädgårdsläraryrket flyttar till universiteten och barntädgårdsläraryrket blir en lägre högskoleexamen (pedagogie kandidatexamen med inriktning alternativt föreskolepedagogik).
- 1995: Åbo Akademi börjar utbilda barntädgårdslärare i Jakobstad. Det nästan 40-åriga barntädgårdsläraryrket i Jakobstad blir en del av Åbo Akademi (pedagogiska fakulteten).
- 1996: Dagvårdslag som garanterade alla barn subjektiv rätt till dagvård träder i kraft.
- 2002: Åbo Akademi inleder en ny utlokaliserad grundutbildning för barntädgårdslärare i Helsingfors.
- 2008: Christina Gestrin lämnar in en budgetmotion om att starta en ny kompetensgivande utlokaliserad barntädgårdsläraryrket i Helsingfors 2009. En utbildning startade 2007 och politikerna vill se fortsättning.
- 2011: Helsingfors universitet och Åbo Akademi kommer överens om att inleda en gemensam svenskspråkig barntädgårdsläraryrket. Till programmet antas årligen 30 studenter. Hälften av de antagna

registreras vid Åbo Akademi medan hälften har Helsingfors universitet som hemuniversitet.

- 2012: Dagvården upphör att vara en socialtjänst som definierats i lagen om socialservice 710/1982. Beredningen av lagstiftningen om småbarnspedagogik och dagvårdstjänster, liksom förvaltningen och styrningen av desamma, överförs från social- och hälsovårdsministeriet till undervisnings- och kulturministeriet. Förändringen av förvaltningsområde fastställs i lagen (909/2012, HE 159/2012 vp).
- 2014: De första barnträdgårdslärarna från den svenskspråkiga utbildningen i Helsingfors som inleddes 2011 utexamineras.
- 2015: Lagen om ändring av lagen om barndagvård (580/2015) träder i kraft. Den nya lagen ersätter lagen från 1973 och innebär en stor förändring av hela synen på verksamheten för småbarn. Termen barndagvård ersätts med småbarnspedagogik (varhaiskasvatus). De rådande Grunderna för planen för småbarnspedagogik utarbetades utgående från lagen från 2015.
- 2016: Utbildningsstyrelsen fastställer de första nationella grunderna för planen för småbarnspedagogik. Lokala planer för småbarnspedagogik utarbetas från dessa grunder och tas i bruk 1.8.2017.
- 2016: Den subjektiva rätten till dagvård begränsas (29.1.2016/108). Varje barn har nu rätt till 20 timmar småbarnspedagogik i veckan. Ifall föräldrarna arbetar eller studerar på heltid har barnet rätt till mer omfattande småbarnspedagogik än 20 timmar i veckan.

- 2017: Den svenska utbildningen i Helsingfors övergår i Helsingfors universitets regi. Utbildningen har 21 förstahandssökande till de 20 studieplatserna. Tolv platser fylls.
- 2018: I mars avslöjar Yle att huvudstadsregionens städer har ett ”gentleman-avtal” om att inte höja lönerna för lärarna i småbarnspedagogik. Folkrörelsen ”Ei leikkirahaa” (Inga leksakspengar) uppstår. Rörelsens målsättning är att höja lönerna för kvinnodominerade branscher, bland annat för lärare och socionomer inom småbarnspedagogik.
- 2018: Lagen om småbarnspedagogik (540/2018) träder i kraft. Med småbarnspedagogik avses ”en systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård av barn och i vilken i synnerhet pedagogiken betonas”. I lagen förnyas behörighetsvillkoren samt bestämmelserna om personalens sammansättning. Lagen om småbarnspedagogik (36/1973) och förordningen om barndagvård (239/1973) upphävs.
- 2019: Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla höjer lönerna för lärare inom småbarnspedagogik. Helsingfors och Esbo höjer lönerna med 175 euro per månad, Grankulla med 225 euro och Vanda med 145 euro. Vanda inleder också ett försök med en så kallad flyttpeng. I försöket betalas en flyttpeng på 1 500 euro till lärare och speciallärare inom småbarnspedagogiken samt daghemsföreståndare som rekryteras utanför huvudstadsregionen.
- 2019: En klagan lämnas in till Justitieombudsmannen 11.12.2019. angående Helsingfors stads beslut att erbjuda svenska barn platser på finskt daghem. 4.2.2020 skickar JO begäran om svar från Helsingfors stad.

- 2019: Undervisningsministern tillsätter ett ”forum för utveckling av utbildningarna inom småbarnspedagogik”. Forumet publicerar 2021 en utredning över hur utbildningen ska utvecklas. Samma år får Gun Oker-Blom i uppdrag av Undervisnings- och kulturministeriet att utreda särdragen, utmaningarna och utvecklingsbehoven inom hela den svenskspråkiga utbildningen, från småbarnspedagogik till universitets- och högskoleutbildning. Utredningen utkommer i början av 2021.
- 2020: Helsingfors höjer lönerna för lärare i småbarnspedagogik. Höjningen är 46 euro.
- 2020: Justitieminister Anna-Maja Henriksson sammankallar till rundabordssamtal för att diskutera den akuta personalbristen och möjliga åtgärder och lösningar.
- 2020: Undervisnings- och kulturministeriet föreslår en ändring i lagen om småbarnspedagogik. Enligt förslaget ska personalen inom småbarnspedagogiken förpliktigas att anmäla missförhållanden eller en risk för missförhållanden som de observerat. Enligt lagförslaget ska det i framtiden inte ska vara tillåtet att avvika från relationstalen (antal barn/personal) på grund av frånvaro inom personalen.

Skribentens anmärkning:

Tidslinjen är ett plock av händelser med anknytning till småbarnspedagogiken. I rapporten framkommer fler detaljer, särskilt när det gäller utvecklingen under de senaste tjugo åren. De direkta citaten för händelser åren 1919–1989 är från Annika Åsviks historik över Barnträdgårdsläraryrket (1999).

Lista på personer som intervjuats:

Anna Axberg, student, Helsingfors universitet
Barbro Högström, direktör för svenska bildningstjänster, Esbo
Camilla Laitinen, lärare i småbarnspedagogik, Esbo
Carina Kiukas, prefekt, Arcada
Cecilia Väntsi, studerande, Practicum
Eila Seppälä-Vessari, ordförande, Suomen lastenhoitajien liitto
Emilia Piirainen, studerande, Practicum
Emma Lindgren, studerande, Practicum
Fanny Rizzo, studerande, Practicum
Florent Mlinalew, studerande, Practicum
Gun Oker-Blom, utredare, Undervisnings- och kulturministeriet
Heidi Åberg, barnskötare och studerande, Axxell
Heidi Westerholm, lärare i småbarnspedagogik, Helsingfors
Ina Vihtonen, student, Arcada
Jan-Erik Mansikka, universitetslektor i pedagogik, Helsingfors universitet
Jannika Blomqvist, studerande, Practicum
Johanna Karlsson, ordförande, Svenska Barntädgårdslära rföreningen
Johannes Träskman, student, Helsingfors universitet
Kaarina Liimatainen, försäljningschef, Seure
Kirsti Karila, professor i småbarnspedagogik, Tammerfors universitet
Linnea Westerholm, studerande, Practicum
Lotta Sjöblom, servicechef och prorektor, Practicum
Malin Eriksson, överinspektör, regionförvaltningsverket
Marjo Katajisto, specialsakkunnig, Talentia
Matias Österberg, utbildningsplanerare, Sydkustens landskapsförbund
Mecy Nassiri, studerande, Practicum
Mia Heikkilä, biträdande professor i småbarnspedagogik, Åbo Akademi

Mirjam Kalland, professor i småbarnspedagogik, Helsingfors universitet
Nelly Forsgren, studerande, Prakticum
Niclas Grönholm, direktör för svenska servicehelheten, Helsingfors stad
Nicole Sinkkonen, studerande, Prakticum
Noora Nurmi, barnskötare och studerande, Axxell
Pamela Wall, student, Arcada
Petra Friman, barnskötare, Esbo
Petra Lindström, elevhandledare, Esbo
Petra Oksanen, föreståndare, Barnvårdsföreningen, Helsingfors
Pia Haataja, lärare i småbarnspedagogik, Helsingfors
Pia Sundell, verksamhetsledare, Barnvårdsföreningen
Pihla Eriksson, student, Helsingfors universitet
Rebecca Grundström, studerande, Prakticum
Senja Rytölä, student, Helsingfors universitet
Sofia Sjöblom, lärare, ansvarig för barnledarutbildningen, Axxell
Susanna Fagerström, föreståndare, Vanda
Susanne Nordling, ledande daghemsföreståndare, Esbo
Tiisa Vasara, teamledare, Prakticum
Tuuli Lundström, studerande, Prakticum
Victor Norkko, studiehandledare, Vanda
Samt ett antal personer som jobbar inom småbarnspedagogiken som uttalat sig anonymt.

Källor

Arbetsförmedlingen: Var finns jobben? Bedömning för 2017, <https://www.arbetsformedlingen.se/download/18.40fa4e7b159ff02933130b86/1486626381471/Var-finns-jobben-2017.pdf>

Arbetshälsoinstitutet: Sjukfrånvaron i kommuner i Finland, <https://tyoelamatiето.fi/#/sv/dashboards/kunta10-sick-leave>.

Barnvårdsföreningen: årsberättelse 2019, <https://bvif.fi/sv/omoss/organisation/arsberattelser/>.

Behörig dagvård på svenska: kartläggning av personalens behörighet i de svenskspråkiga daghemmen i mellannyländ våren 1997, Nylands svenska landskapsförbund, publikationsserie nr 12, 1997.

Eriksson, Agneta: Rapport från rundabordsdiskussionen 4.12.2008, 17.12.2208, Sydkustens landskapsförbund.

Eriksson, Malin: Så lika, så olika. Småbarnspedagogiken är inte en miniversion av skolan, blogg 7.10.2020, regionförvaltningsverket, <https://aluehallintovirasto.blog/2020/10/07/sa-lika-sa-olika/>

Eskelinen, Mervi & Hjelt, Hanna: Personalen inom småbarnspedagogik och genomförandet av stöd för barnets utveckling och lärande. Nationell utredning 2017, Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:39, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80737/okm39.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.

Forsius, Maria: Hur ska vi få dem att stanna kvar? En studie om den finländska daghemspersonalens arbetsengagemang och dess inverkan på personalens planer på att byta bransch, pro gradu avhandling, Helsingfors universitet 2018, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/277629>.

Harju-Luukkainen Heidi, Mansikka, Jan-Erik & Silius-Ahonen, Ellinor: Planering av svensk barnträdgårdsläroarutbildning, Rapport över planeringsarbetet i samarbete mellan Arcada och Helsingfors universitet, Arcada publikation, 1/2010, <https://core.ac.uk/download/pdf/38060817.pdf>.

Heikkinen, Hannu L. T., Utriainen, Jukka Utriainen, Markkanen, Ilona, Pennanen, Matti, Taajamo, Matti & Tynjälä, Päivi: Opettajankoulutuksen vetovoima, Loppuraportti, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:26, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162423/OKM_2020_26.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Helsingfors stad: protokoll 12/20201, § 224, Utlåtande till riksdagens justitieombudsman om ett klagomål om anordnande av den svenska småbarnspedagogiken, HEL 2020-001546 T 03 01 02.

Helsingfors stad: Lokalerna och arbetsförhållandena inom småbarnspedagogiken, Åtgärdsprogram 2020, delvis sammanställt av: Satu Järvenkallas, Raila Tiainen-Ala-Maunus och Henrietta Suomalainen. Dokumenten skickade som e-post åt Lina Laurent av Niclas Grönholm.

Ingersoll, Richard M.: Misdiagnosing the Teacher Quality Problem. Consortium for Policy Research in Education, Policy Briefs, februari 2007, RB-49, Graduate School of Education, University of Pennsylvania: https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=cpre_policybriefs

Institutet för hälsa och välfärd: Småbarnspedagogik 2019, <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/varhaiskasvatus/lasten-paivahoito>.

Karila, Kirsti: Vaikuttava varhaiskasvatus, tilannekatsaus toukokuu 2016, raportit ja selvitykset 2016:6, Utbildningsstyrelsen, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf.

Karila, Kirsti, Kosonen, Tuomas & Järvenkallas, Satu: Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>.

Karvi, nationella centret för utbildningsutvärdering: Småbarnspedagogikens kvalitet i vardagen – Genomförandet av planer för småbarnspedagogik på daghem och inom familjedagvård/Varhaiskasvatuksen laatu arjessa, Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisu 15:2019, samt sammanfattning på svenska: https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/Sammanfattning_1519_swe.pdf.

Kuivakangas, Pasi: Mies päiväkodissa – alansa ainokainen, examensarbete, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, januari 2007.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17837/TMP.objres.398.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Regionförvaltningsverket: beslut: ESAVI/13703/2020, LSSAVI/11198/05.12.02/2018 och LSSAVI/3030/05.12.02/2019.

Riksdagen, budgetmotion 105/2006, <https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Sidor/trip.aspx?triptype=riksdagshandlingar&docid=bm+105/2006>

Riksdagen, budgetmotion 46/2010, <https://www.eduskunta.fi/SV/Vaski/Sidor/trip.aspx?triptype=riksdagshandlingar&docid=bm+46/2010>

Riksdagen, skriftligt spörsmål SS 110/2019, https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sidor/SS_110+2019.aspx.

Sironen, Anne-Mari: Ei sittenkään lastentarhanopettajaksi-murtuneita odotuksia lastentarhanopettajaunelmasta luopuneiden kertomuksissa, pro gradu avhandling, Uleåborgs universitet, 2019,

http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201910222999.pdf?fbclid=IwAR36x3t0tMeCfPM6J-pu7MPuR__FNHdnAL4BtQgBr02j7cP4KK3goY1Dhe4.

STT Info: Barntädgårdsläroarutbildningens frukter skördas: De första studenterna ut i arbetslivet, 20.5.2014, <https://www.sttinfo.fi/tiedote/barntadgardslararutbildningens-frukter-skordas-de-forsta-studenterna-ut-i-arbetslivet?publisherId=1807754&releaseId=14340929>.

Svenska Kulturfonden: Makten att kombinera, Utmaningar, vägval och handlingskraft i Svenskfinland, 2015.

Sydskstens landskapsförbund, Småbarnspedagogiken i Svenskfinland 2019, Kartläggning av personaltillgång och språkförhållanden i svenskspråkiga daghem, sammanställd av Matias Österberg, 2019.

Tamminen, Konsta: Miesten rooli ja asema satakuntalaisessa varhaiskasvatustyössä, examensarbete, Sosiaalialan koulutusohjelma Satakunnan ammattikorkeakoulu, augusti 2015, <https://www.theseus.fi/handle/10024/97495>.

Tuononen, Mika: Suomessa varhaiskasvatukseen osallistuminen vähäisempää kuin OECD-maissa keskimäärin, 25.11.2015, Tieto ja trendit, Statistikcentralen, 2015, <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2015/suomessa-varhaiskasvatukseen-osallistuminen-vahaisempaa-kuin-oecd-maissa-keskimaarin/>

Undervisnings- och kulturministeriet, pressmeddelande, 20.10.2020: Det föreslås att personalen inom småbarnspedagogiken ska förpliktigas att anmäla missförhållanden eller en risk för missförhållanden som de observerat, https://minedu.fi/-/varhaiskasvatuksen-henkilostolle-ehdotetaan-ilmoitusvelvollisuuta-havaitsemistaan-epakohdista-tai-epakohdan-uhista?languageId=sv_SE

Undervisnings- och kulturministeriet, 28.9.2017: Valtiovarain valiokunnan sivistys- ja tiedejaoston pyytämä lisäselvitys: Lastentarhanopettajienalanvaihto ja eläköityminen, <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-143471.pdf>

Undervisnings- och kulturministeriet, 14.2.2019: Asettamispäätös OKM 69/040/2019, Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumin asettaminen.

Utbildningsstyrelsen, småbarnspedagogik, <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/smabarnspedagogik>.

Utbildningsstyrelsen: Grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2018, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna-for-planen-for-smabarnspedagogik-2018_0.pdf

Utbildningsstyrelsen: Varda, informationsresurs inom småbarnspedagogiken, Uppgifter om småbarnspedagogiken på ett ställe, broschyr, 2019, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/sve_varda-flyer-2-painos_2019-03-04.pdf.

Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75258>.

Vipunen.fi, utbildningsförvaltningens statistikjänst.

Välimäki, Anna-Leena: Lasten hoitopuu, Lasten päivähoitojärjestelmä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla, Finlands Kommunförbund, 1999.

Åsvik, Annika: Arbetet är vår glädje, lönen vår sorg. Barnträdgårdsläraförbundet 1919–1999, 1999.

Insändare:

Huvudstadsregionen behöver fler dagislärare, 7.6.2020, insändare av Harri Rintaho, bildningsdirektör, Esbo, Pia Pakarinen, biträdande borgmästare, Helsingfors, Liisa Pohjolainen, sektorchef, Helsingfors, Heidi Backman, bildningsdirektör, Grankulla, Katri Kalske, biträdande stadsdirektör, Vanda. <https://www.hbl.fi/artikel/huvudstadsregionen-behoover-fler-dagislarare/>.

Antalet dagislärare måste ökas, 11.6.2020, insändare i HBL, av Anna Laakkonen, ordförande, Helsingin varhaiskasvatuksen opettajat ry, Johanna Karlsson, ordförande, Svenska barnträdgårdsläraryforeningen rf, Minttu Ilveskivi-Hentilä, ordförande, Espoon seudun lastentarhanopettajat ry, Salla Sutinen, ordförande, Vantaan lastentarhanopettajat ry, <https://www.hbl.fi/artikel/antalet-dagislarare-maste-okas/>.

Skapa en rimlin lönenivå, 11.6.2020, insändare i HBL av Tuomo Suominen, <https://www.hbl.fi/artikel/skapa-en-rimlig-loneniva/>

Tumma inte på dagisbarnets rättigheter, insändare i HBL, 29.12.2019 av Cecilia Jaakkola, chef för småbarnspedagogik, Pia Sundell, verksamhetsledare Barnvårdsforeningen i Finland rf, <https://www.hbl.fi/artikel/tumma-inte-pa-dagisbarnets-rattigheter/>

Det krisar – så varför duger inte socionomerna? Insändare i HBL, 14.12.2019 av Noora Lohi lektor i småbarnspedagogik, Bettina Brantberg utbildningsansvarig lektor för socionomutbildningen, Carina Kiukas prefekt Yrkeshögskolan Arcada <https://www.hbl.fi/artikel/det-krisar-sa-varfor-duger-inte-socionomerna/>.

Visst behövs även socionomer, insändare i HBL, 20.12.2019, av Jenni Tirronen chef för småbarnspedagogiken och Niclas Grönholm direktör för den svenska servicehelheten sektorn för fostran och utbildning, Helsingfors stad. <https://www.hbl.fi/artikel/visst-behovs-aven-socionomer/>.

Vad gör staden för att behålla dagispersonalen? Insändare i HBL, 21.12.2019, av signaturen "Fundersam över framtiden, <https://www.hbl.fi/artikel/vad-gor-staden-for-att-behalla-dagispersonalen/>.

Bekräfta upplevelsen av stress, i stället för att förminska den, insändare i HBL, 29.12.2019 av Heidi Westerholm, lärare inom småbarnspedagogik, <https://www.hbl.fi/artikel/losningar-finns-dar-perspektiv-mots/>.

Mångprofessionalitet är en styrka, insändare i HBL 30.8.2019, av Bettina Brantberg, pedagogie magister, utbildningsansvarig för socionomutbildningen, Noora Lohi,

pedagogie magister, lektor småbarnspedagogik, lärare i småbarnspedagogik, <https://www.hbl.fi/artikel/mangprofessionalitet-ar-en-styrka/>.

Artiklar:

Barntädgårdslärare protesterar låga löner: "Tror folk fortfarande att vi bara sitter i sandlådan?" HBL, 21.4.2018, av Jennifer Snårbacka, <https://www.hbl.fi/artikel/barntadgardslarare-protesterar-laga-loner-tror-folk-fortfarande-att-vi-bara-sitter-i-sandladan/>

Staden svarar på klagomål om barn som bara fick gå i finskt dagis, HBL, 31.3.2020, Sofia Holmlund, <https://www.hbl.fi/artikel/staden-svarar-pa-klagomal-om-barn-som-bara-fick-ga-i-finskt-dagis/>.

Helsingfors erbjuder 22 svenska barn finsk dagisplats, HBLm 11.12.2019, Jenny Bäck <https://www.hbl.fi/artikel/akut-personalbrist-helsingfors-erbjuder-svenska-barn-plats-pa-finskt-dagis/>.

Närmare femtio familjer utan svensk dagisplats i Helsingfors, HBL 6.12.2019, Jenny Bäck, <https://www.hbl.fi/artikel/narmare-femtio-familjer-utan-svensk-dagisplats-i-helsingfors/>.

Akut brist på svensk dagispersonal i Helsingfors – daghem kan tvingas stänga HBL, 14.6.2019, Jenny Bäck https://www.hbl.fi/artikel/akut-brist-pa-svensk-dagispersonal-i-helsingfors-daghem-kan-tvingas-stanga/?utm_expid=.hhy0UrxJrF0btcTW83_tkQ.1&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.hbl.fi%2Fartikel%2Fnarmare-femtio-familjer-utan-svensk-dagisplats-i-helsingfors%2F#showvetrina.

Personalbrist på dagis oroar föräldrar i Helsingfors: "Tas inte på allvar", HBL14.8.2018, Laura Klingberg, <https://www.hbl.fi/artikel/personalbrist-pa-dagis-oroar-foraldrar-i-helsingfors-tas-inte-pa-allvar/>.

Daghemmen i Helsingfors skriker efter personal – "Det skapar oro när man inte vet vem man jobbar med nästa dag", HBL, 15.9.2019, Jennifer Snårbacka, https://www.hbl.fi/artikel/daghemmen-i-helsingfors-skriker-efter-personal-det-skapar-oro-nar-man-inte-vet-vem-man-jobbar-med/?utm_expid=.hhy0UrxJrF0btcTW83_tkQ.1&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.hbl.fi%2Fartikel%2Fakut-personalbrist-helsingfors-erbjuder-svenska-barn-plats-pa-finskt-dagis%2F#showvetrina.

Ny utbildning, uppskattning och generösa fonder ska rädda svensk småbarnspedagogik, HBL, 12.2.2020, Jenny Bäck, https://www.hbl.fi/artikel/ny-utbildning-uppskattning-och-generosa-fonder-ska-radda-svensk-smabarnspedagogik/?utm_expnid=.hhy0UrxJRfObtcTW83_tKQ.1&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.hbl.fi%2F%3Fs%3DI%25C3%25A4rare%2Bi%2Bsm%25C3%25A5barnspedagogik%26sort%3DPubliceringsdag%26dateInterval%3D%26category%3D%26product%3Dhbl#showvetrina

Svårlöst dagisolaglighet, HBL, 12.12.2019, Susanna Ginman, ledare, https://www.hbl.fi/artikel/svarlost-dagisolaglighet/?utm_expnid=.hhy0UrxJRfObtcTW83_tKQ.1&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.hbl.fi%2F%3Fs%3DI%25C3%25A4rare%2Bi%2Bsm%25C3%25A5barnspedagogik%26sort%3DPubliceringsdag%26dateInterval%3D%26category%3D%26product%3Dhbl#showvetrina.

“Att jobba med barn är givande och krävande” – men utbildningar lockar alltför få HBL, 13.12.2019, Jenny Bäck, https://www.hbl.fi/artikel/att-jobba-med-barn-ar-givande-och-kravande/?utm_expnid=.hhy0UrxJRfObtcTW83_tKQ.1&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.hbl.fi%2F%3Fs%3DI%25C3%25A4rare%2Bi%2Bsm%25C3%25A5barnspedagogik%26sort%3DPubliceringsdag%26dateInterval%3D%26category%3D%26product%3Dhbl#showvetrina.

Kritisk personalbrist i småbarnspedagogiken i Helsingfors, Stadskansliet, Helsingfors, 11.12.2019, <https://www.hel.fi/uutiset/sv/kaupunginkanslia/kritisk-personalbrist-i-smabarnspedagogiken-i-helsingfors>.

Inget nytt under solen, säger Helsingfors stad om Yles daghemsenkät: “Det finns alltid negativa åsiker” , Svenska Yle, 27.10.2018, Lukas Rusk och Charlotte Lindberg, <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/10/27/inget-nytt-under-solen-sager-helsingfors-stad-om-yles-daghemsenkat-det-finns>

Artikelhelheten “Personalkris i Helsingfors” på Svenska Yle. En granskning med flera delar som inleddes hösten 2018. Flera skribenter: <https://svenska.yle.fi/kategori/artikelserier/personalkris-i-helsingfors-daghem>

Svenska Yle: Bråk om barntädgårdsutbildning, 10.3.2010, <https://svenska.yle.fi/artikel/2010/03/10/brak-om-barntradgardsutbildning>.

Noter

- 1 Stadskansliet, Helsingfors stad, 11.12.2019.
- 2 Enligt 8 § 1 mom. i lagen om småbarnspedagogik ska kommunen se till att varje barn kan få småbarnspedagogik på sitt modersmål, finska, svenska eller samiska.
- 3 Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12.
- 4 Kirsti Karila: Vaikuttava varhaiskasvatus, 2016.
- 5 Arbetet är vår glädje, lönen vår sorg. Barntädgårdsläraryrket 1919–1999, Annika Åsvik, 1999.
- 6 (36/1973).
- 7 Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12.
- 8 Arbetet är vår glädje, lönen vår sorg. Barntädgårdsläraryrket 1919–1999, Annika Åsvik, 1999.
- 9 Året är 1995.
- 10 Undervisnings- och kulturministeriet: Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat, 2014:12.
- 11 Institutet för hälsa och välfärd: Småbarnspedagogik 2019.
- 12 Utbildningsstyrelsen, utbildning och examina, småbarnspedagogik. <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/smabarnspedagogik>
- 13 Nylands svenska landskapsförbund, Behörig dagvård på svenska, publikationsserie nr 12/1997.
- 14 Sydkustens landskapsförbund, Småbarnspedagogiken i Svenskfinland 2019.
- 15 Agneta Eriksson, Rapport från rundabordsdiskussionen 4.12.2008, 17.12.2208.
- 16 Agneta Eriksson, Rapport från rundabordsdiskussionen 4.12.2008, 17.12.2208.
- 17 Christina Gestrin är medlem i denna Magma-rapports referensgrupp.
- 18 Budgetmotion 105/2006.
- 19 Arcada publikation, Planering av svensk barntädgårdsläraryrket, 1/2010.
- 20 STT Info, 20.5.2014.
- 21 BM 46/2010 rd.
- 22 Svenska Yle, 10.3.2010, Bråk om barntädgårdsutbildning.
- 23 THL: Varhaiskasvatus 2019 (<https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/varhaiskasvatus/lasten-paivahoito>).

- 24 Kirsti Karila: Vaikuttava varhaiskasvatus, tilannekatsaus toukokuu 2016
25 540/2018.
- 26 Utbildningsstyrelsen, grunderna för planen för småbarnspedagogik, 2018.
- 27 Se https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna-for-planen-for-smabarnspedagogik-2018_0.pdf, s.38.
- 28 540/2018
- 29 Kirsti Karila, vaikuttava varhaiskasvatus, 2016.
- 30 Utredningen behandlar söktrycket till andra utbildningar längre fram.
- 31 skriftligt spörsmål SSS 110/2019 rd.
- 32 Undervisnings- och kulturministeriet: Opettajankoulutuksen vetovoima, Loppuraportti, publikation 2020:26.
- 33 Mervi Eskelinen & Hanna Hjelt (2017) Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen tuen toteuttaminen, OKM.
- 34 Maria Forsius, 2018.
- 35 HBL, 7.6.2020: Insändare, Huvudstadsregionen behöver fler dagislärare. Harri Rinta-aho, bildningsdirektör, Esbo, Pia Pakarinen, biträdande borgmästare, Helsingfors, Liisa Pohjolainen, sektorchef, Helsingfors, Heidi Backman, bildningsdirektör, Grankulla, Katri Kalske, biträdande stadsdirektör, Vanda.
- 36 Sydostens landskapsförbund, uppgifter om personalsituationen inom dagvården på svenska i huvudstadsregionen för 2007–2019.
- 37 Helsingfors stad, protokoll 12/20201, § 224, Utlåtande till riksdagens justitieombudsman om ett klagomål om anordnande av den svenska småbarnspedagogiken, HEL 2020-001546 T 03 01 02.
- 38 Arbetshälsoinstitutets uppföljning av kommunanställdas hälsa och arbetsvälmående i elva kommuner.
- 39 Arbetshälsoinstitutet, sjukfrånvaro, Kommuntian.
- 40 Helsingfors stad, Lokalerna och arbetsförhållandena inom småbarnspedagogiken, Åtgärdsprogram 2020, av Satu Järvenkallas, Raila Tiainen-Ala-Maunus, Henrietta Suomalainen.
- 41 Arbetsförmedlingen, Var finns jobben? Bedömning för 2017.
- 42 Kommunalarbetaren, Medellöner för förskolan, 2.5.2019.
- 43 Vipunen.fi, utbildningsförvaltningens statistikjänst.
- 44 Åbo Akademi, Uleåborgs universitet, Helsingfors universitet, Östra-Finlands universitet, Jyväskylä universitet, Tammerfors universitet och Åbo universitet.
- 45 Aloite sosionomien varhaiskasvatuksen opettajaopintojen siirtymäajan jatkamiseksi, 3 juni 2020. (e-post från Marjo Katajisto, Talentia, 13.10.2020.)
- 46 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/sve_varda-flyer-2-painos_2019-03-04.pdf.

- 47 Karvi, Småbarnspedagogikens kvalitet i vardagen – Genomförandet av planer för småbarnspedagogik på daghem och inom familjedagvård, publikation 15:2019
- 48 Samma som ovan.
- 49 Förening verksam i huvudstadsregionen.
- 50 I siffrorna ingår både dagstudier och flexstudier. Siffrorna från Arcadas antagningsbyrå, hösten 2020,
- 51 Eskelinen & Hjelt (2017).
- 52 Barnavårdsföreningens årsberättelse 2019.
- 53 23.8.2018/753
- 54 enligt 26–28 § i lagen om småbarnspedagogik (540/2018)
- 55 Undervisnings- och kulturministeriet 20.10.2020, pressmeddelande: Det föreslås att personalen inom småbarnspedagogiken ska förpliktigas att anmäla missförhållanden eller en risk för missförhållanden som de observerat.
- 56 Se bland annat Varhaiskasvatuksen henkilöstön tilaisuus, Helsingfors stad, 17.1.2020 och 14.2.2020.
- 57 Opettajankoulutuksen vetovoima, loppuraportti, Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:26.
- 58 Kaisa Kepsu, den svenskspråkiga ungdomsbarometern 2020, opublicerade resultat, Magma.
- 59 Ämnesföreningen för dem som studerar allmän- och vuxenpedagogik eller småbarnspedagogik samt för dem som studerar till klasslärare på svenska vid Pedagogiska fakulteten vid Helsingfors universitet.
- 60 Malin Eriksson, blogg, 7.10.2020, Regionförvaltningsverket.
- 61 Se bl.a. beslutet ESAVI/13703/2020, LSSAVI/11198/05.12.02/2018 och LSSAVI/3030/05.12.02/2019.
- 62 Misdiagnosing the Teacher Quality Problem. Consortium for Policy Research in Education, Policy Briefs, februari 2007, RB-49, Graduate School of Education, University of Pennsylvania. Citatet av Ingersoll används av Anne-Mari Sironen i pro gradu avhandlingen Ei sittenkään lastentarhanopettajaksi (2019). Översättning från engelska, Lina Laurent.
- 63 Karvi, Småbarnspedagogikens kvalitet i vardagen – Genomförandet av planer för småbarnspedagogik på daghem och inom familjedagvård, publikation 15:2019.
- 64 Se bland annat Jyväskylän universitetets forskning i anslutning till projektet Childcare, <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/childcare/julkaisu>
- 65 Kirsti Karila, vaikuttava varhaiskasvatus, tilannekatsaus, toukokuu 2016, Raportit ja selvitykset 2016:6, Utbildningsstyrelsen. OECD rapporten gavs ut 2012.
- 66 Karvi, Småbarnspedagogikens kvalitet i vardagen – Genomförandet av planer för småbarnspedagogik på daghem och inom familjedagvård, publikation 15:2019.

- 67 Lokalerna och arbetsförhållandena inom småbarnspedagogiken, Åtgärdsprogram 2020, Helsingfors stad.
- 68 Helsingfors stads åtgärdsprogram finns för tillfället, november 2020, enbart på ett stadens interna nätverk.
- 69 E-post från Anna-Maja Henrikssons specialmedarbetare Liisa Palm, 29.9.2020.
- 70 E-post från projektplanerare Tilda Lindgren, Helsingfors stad, 25.8.2020.

TANKESMEDJAN MAGMA

Tankesmedjan Magma är ett forum för analys och öppen debatt på svenska, finska och engelska. Magma har en liberal värdegrund och är partipolitiskt obunden.

Magma genomför utredningar, konsekvensbedömningar och riskanalyser, samt ordnar konferenser och seminarier. Resultaten presenteras på den egna webbplatsen www.magma.fi, i egna publikationsserier, i artiklar och vid offentliga framträdanden.

Magma ingår i de liberala europeiska tankesmedjornas nätverk ELF, European Liberal Forum.

Bristen på behörig svenskspråkig personal inom småbarnspedagogiken i huvudstadsregionen är ingen ny fråga. Varför har man inte lyckats lösa problemet?

Lina Laurent, frilansjournalist, söker nya svar på frågan genom att vända sig till de med praktisk erfarenhet av arbetet. I rapporten kommer personalen inom småbarnspedagogiken till tals, liksom studerande som valt att utbilda sig inom branschen. Även utbildningsinstanserna i huvudstadsregionen får ge sin syn.

Rapporten visar hur mycket som gjorts genom åren för att förbättra situationen och hur aktuell frågan fortfarande är. Rapporten strävar efter att föra fram de anställdas röst i debatten och erbjuder ett antal förslag till åtgärder.

MAGMA